

**KAMUSAL ALANLARIN DÖNÜŞÜMÜNDE
KAPSAYICI TASARIM YAKLAŞIMLARININ ETKİNLİĞİ:
İSTANBUL ÖRNEĞİ ÜZERİNE BİR İNCELEME**

Yüksek Lisans Tezi

Merve Akdağ

Fen Bilimleri Enstitüsü

Kent ve Mimarlık

Yüksek Lisans Programı

Özyeğin Üniversitesi

Mart 2024

Telif Hakkı © 2024 Merve Akdag

**KAMUSAL ALANLARIN DÖNÜŞÜMÜNDE
KAPSAYICI TASARIM YAKLAŞIMLARININ ETKİNLİĞİ:
İSTANBUL ÖRNEĞİ ÜZERİNE BİR İNCELEME**

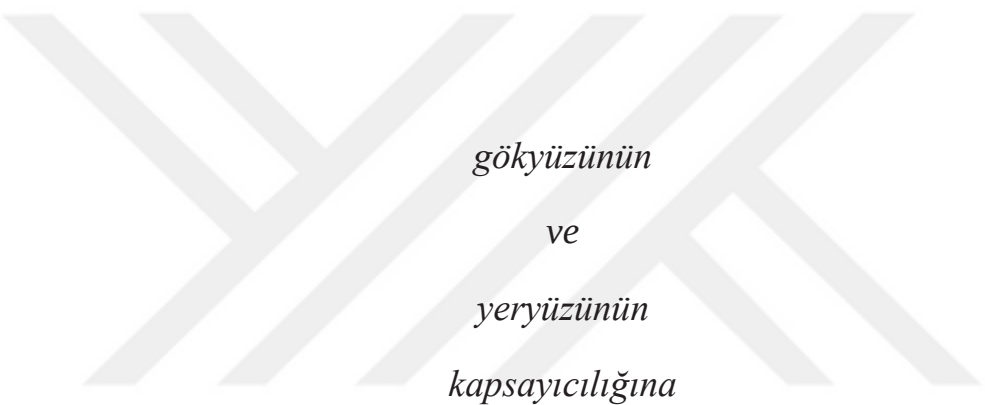
Tez Onayı:

Doç. Dr. Murat Şahin, Tez Danışmanı,
Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü
Özyeğin Üniversitesi

Profesör Dr. Orhan Hacıhasanoğlu,
Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü
Özyeğin Üniversitesi

Onaylanma Tarihi: 03.01.2024

Doç. Dr. Kevser Üstündağ
Mimarlık Fakültesi,
Şehir ve Bölge Planlama Bölümü
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

*gökyüzünün
ve
yeryüzünün
kapsayıcılığına
inananlara...*

ÖZETÇE

Dünya üzerinde farklı kimliklere ve kültürel yapılara sahip olan kentler, yerel ve global etkiler ile çeşitli dönüşümler geçirmektedirler. Yapılan araştırmalar ve uygulamalar, bu süreçte kullanılan tasarım yaklaşımlarının, kentsel alanların kullanıcıları ile etkileşimini belirlerken, mekanın yeniden üretimi ile de niteliksel kentsel değişimlerin doğduğunu ortaya koymaktadır [1][2][3][4][5]. Gehl (2010), nitelikli kentsel mekanı, daha fazla karşılaşmayı, etkileşimi ve kent yaşamını sunan bir ortam olarak tanımlamaktadır [6]. Bu bağlamda yapılan çeşitli uygulama süreçlerinde, kapsayıcı mekansal tasarım yaklaşımları geliştirerek çoklu kullanıcılara yer açabilmenin, çeşitlilik ortamı sağlayarak, kamusal yaşam kalitesini olumlu yönde etkilediği gözlemlenmektedir [7][8][9]. Artan kentsel alanlardaki yaşam kalitesi de, sürdürülebilir ve sağlıklı gelişen kentsel mekan kullanımlarını da beraberinde getirir [10].

Kentlerdeki dönüşümlerde, kamusal olan yer; zaman, kullanıcı ve güç ilişkileri bağlamları ile her geçen gün daha önemli hale gelmektedir [11]. Şehirlerdeki deneyim çeşitliliğine yönelik olarak mekanların yerel kültürle ve toplumla güncel bağlantılarıyla programlanması, bir ‘yer’deki sosyal kimlik duygusunu inşa edilebilir [6][12]. Değişikliklerle başa çıkabilmek, onlara uyum sağlayabilmek ve hatta onları şekillendirebilmek anlamına gelen ‘kentsel dirençlilik’ geliştikçe de çok sayıda değişime ev sahipliği yapan İstanbul’daki kamusal alanlarda ‘yeniden’ yaratımın ve sosyal kimlik duygusunun gelişebilmesi mümkün olabilir. [13]

Tez çalışmasında, kapsayıcı tasarım yaklaşımlarının alanyazın çalışmalarında nasıl geliştiği ve Türkiye’deki yerel tez araştırmalarına ne şekilde yansıdığı incelenerek bu yaklaşımın, İstanbul’daki kapsayıcılık temelli yaklaşımlar ile dönüştürülen kamusal alanlardaki etkinliği araştırılmaktadır. İlk, kente ilişkin üst ölçek kavramlardan

'sürdürülebilirlik, kentsel mekan ve insan-yer ilişkisi' anahtar kelimelerinden yola çıkılarak alanyazın taraması yapılmıştır. Yıllar içinde kapsayıcı tasarım yaklaşımı bağlamında üretilen önde gelen kuramların ve kavramların alanyazın çalışmalarındaki ve yerel kaynaklardaki kronolojik etki alanları incelenmiştir. Ardından, bu evrelerle gelişen kentsel tasarım akımlarının, bu gelişim içindeki yerleri saptanmıştır. Taramalarda belirlenen anahtar kelimelerin ve kavramların, yerel tez araştırmalarına ne ölçüde yansındıkları, kavramların dağılımı ile yoğunlaşma süreçleri ele alınarak haritalandırılmıştır. Diğer yandan, İstanbul merkezi kamu yönetiminin, 2020-2023 yılları arasında yayınlanan strateji planları ve ana planları bu çerçevede ve aynı yöntemle incelenmiştir. Son olarak, İstanbul'da kapsayıcı mekansal tasarım sürecinin etkinliğini araştırmak üzere, kapsayıcılık temelli aşamalı stratejilerle uygulama sürecine kadar ilerletilen iki kamusal alan tespit edilmiştir. Bu sürecin etkinliğin ölçülmesine yönelik temsili alanlar olarak seçilen Maltepe ilçesindeki Zümrütevler Meydanı ve Fatih ilçesindeki Ordu Caddesi'nde, anket ve görüşmeler gerçekleştirilmiş, mevcut dönüşümleri ve bunların yerel bağlamdaki güncel kapsayıcı mekânsal tasarım yaklaşımlarının evrimi ile nasıl ilişkilendiği ele alınmıştır. Tez çalışması, İstanbul'daki kamusal alanların tasarımı, kapsayıcı tasarımın yerel evrim süreci, sağlıklı kentsel mekanlar için aşamalı stratejiler ve kullanımda ortaklaşalık hakkında bilgi edinmek isteyen kişiler ve kurumlar için faydalı olabilir.

Anahtar kelimeler: Kapsayıcı kamusal alanlar, kentsel dönüşüm, çeşitlilik, kullanıcı deneyimi, yerel stratejiler.

ABSTRACT

Cities worldwide undergo various transformations influenced by local and global factors. The design approaches used in this process determine the interaction of urban spaces with their users and lead to qualitative urban changes through the reproduction of space [1][2][3][4][5]. According to Gehl (2010), qualified urban space is an environment that facilitates encounters, interaction, and urban life [6]. In this context, inclusive spatial design approaches that make space for multiple users have been observed to positively affect the quality of public life by providing a diverse environment [7][8][9]. The quality of life in urban areas is improving, leading to sustainable and healthy urban space uses [10].

In urban planning, public spaces are becoming increasingly important in terms of time, users, and power relations [11]. To offer a diversity of experiences, cities should program spaces with contemporary connections to local culture and society, which can help build a sense of social identity in a particular place [6][12]. As urban resilience develops, it may be possible to recreate and develop a sense of social identity in public spaces in Istanbul, a city that has undergone many changes. [13].

This thesis explores the development of inclusive design approaches in the literature and their reflection in local thesis research in Turkey. It also investigates the effectiveness of these approaches in transforming public spaces in Istanbul. The study begins with a literature review based on the keywords 'sustainability, urban space, and human-place relationship', which are broad concepts related to the city. The literature and local sources analyze the impact areas of the theories and concepts produced in the context of the inclusive design approach over the years. The subsequent identification of the theoretical and conceptual development of urban design movements that evolved with

these phases follows. The distribution and concentration processes of the identified keywords and concepts were used to map their reflection in local theses. The study analyzed the strategy plans and master plans of Istanbul's central public administration published between 2020 and 2023 using the same methodology.

Additionally, the effectiveness of the inclusive spatial design process in Istanbul was investigated by identifying two areas where inclusion-based phased strategies have been advanced to the implementation process. Surveys and interviews were conducted in Zümrütevler Square in Maltepe district and Ordu Street in Fatih district to measure their effectiveness. The discussions focused on the current transformations of these areas and how they relate to the evolution of current inclusive spatial design approaches in the local context. The thesis provides valuable insights for individuals and institutions interested in understanding the design of public spaces in Istanbul, the local evolution of inclusive design, progressive strategies for promoting healthy urban spaces, and commonalities in their use.

Keywords: Inclusive public spaces, urban regeneration, diversity, user experience, local strategies.

TEŞEKKÜR

Öncelikle, ‘kent’ ve ‘mimarlık’ alanlarını birleştirerek bilimsel ve yerel araştırma alanında önemli bir kapı açan Özyeğin Üniversitesine ve öğretim görevlilerine teşekkür ederim. Tez çalışmamda sağladığı rehberliği ile Doç. Dr. Murat Şahin hocama; yayın geliştirme sürecimizdeki detaylı incelemeleri ile uzun süredir uygulama dünyasındaki yaşantımdan çıkıp akademik çerçeveyi anlamlandırmama yardımcı olan tutumu ile beni aydınlatmasından dolayı teşekkür ederim. Ayrıca, Prof. Dr. Burak Pak'a çalışmamla ilgili özenli ve kapsamlı incelemelerinden ve cömertçe bilgi paylaşımından ötürü içtenlikle teşekkür ederim. Bu değerli katkılar, çalışmamın derinliğini ve kalitesini önemli ölçüde zenginleştirdi.

Tez savunmamda zamanlarını ayırarak katkıda bulunan kıymetli jüri üyeleri Prof. Dr. Orhan Hacıhasanoğlu'na ve Doç. Dr. Kevser Üstündağ'a teşekkür etmek isterim. Kent ve kentliye bakış açısında önemli görgüler yaratan Alexis Şanal'a ve merhum Cengiz Bektaş'a sevgilerimi sunarım. Ayrıca merkezi yerel yönetimdeki görevlerim nedeniyle oluşan ufkumun, tezime olan yansımalarından ötürü, çalışma ortamıma minnettarım.

Kent çalışmaları ve katılımcılık ile ilgili nacizane düzenlediğimiz atölye çalışmalarına emek koyan tüm öğrencilere, onlardan öğrendiklerimden, kendilerine ve kentlerine bakma cesaretlerinden ve üretimlerinden ötürü teşekkürü borç bilirim.

Yüksek lisansımın başlangıcında geçirdiğimiz pandemide, dersleri dinlerken ekrandan sınıfımıza katılan, zamanla ilerleyip tez aşamasına geldiğimde ise okumayı söküp yazdıklarımı anlayan sevgili yavrum Atlas'a; tüm sevgin, ışığın, sevecenliğin ve varlığın için müteşekkirim. Anneme ve babama, bahçemizdeki tüm meyve ağaçlarına ve su yollarına besinleri için teşekkür ederim. Dostlarıma, sıcacık kalpleri, kahveleri, kutlama sofralarımız ve niceleri için sevgilerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iv
ABSTRACT	vi
TEŞEKKÜR.....	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xi
I GİRİŞ	1
1.1. Kapsam	3
1.2. Amaçlar	7
1.3. Yöntem	7
II TEORİK ÇERÇEVE ve ALANYAZIN İNCELEMESİ	9
2.1 Kamusal Alan ve Dönüşümü	10
2.2. Kapsayıcı Tasarım Yaklaşımının Kavramsal Açılımı	15
2.3. Kapsayıcı Tasarım Yaklaşımının Evrensel ve Yerel Bağlamları	16
2.3.1. Evrensel Gelişim	16
2.3.2. Alanyazın Çalışmalarında Kuramsal Gelişimin Değerlendirmesi	26
2.3.3 Yerel Kaynaklarda Kapsayıcı Tasarımın İzlekleri	29
2.3.4. Yerel Kaynaklardaki İzlek Bağlamlarının Değerlendirmesi	34
2.4 İstanbul'daki Kapsayıcı Tasarım Uygulamalarının Güncel Bağlamı	36
2.5 Bölüm Değerlendirmesi	38
III ARAŞTIRMA YÖNTEMİ	43
3.1 Araştırma Kapsamı, Yapısı ve Sınırlamaları	43
3.2 Veri Toplama Yöntemleri ve Analiz Metodu	44
3.3 İstanbul'daki Temsili Vaka Örneklerinin Seçimleri	47
IV VAKA ÇALIŞMASI: İSTANBUL'DAKİ KAMUSAL ALANLARIN DÖNÜŞÜMÜ	49
4.1 İstanbul'daki Kamusal Alanların Güncel Dönüşümünün Kapsayıcılık İlkesi Çerçevesinde Ele Alınma Biçimleri	50
4.2 Kapsayıcılık İlkelerinin ve Mekansal Ölçütlerinin Temsili Belirlenen Alanlarda İrdelenmesi	56
4.3. İstanbul'daki Kamusal Alan Dönüşümü Uygulamalarının Kapsayıcı Tasarım Yaklaşımları Açısından Değerlendirilmesi	58
4.3.1. Maltepe Zümrütevler Meydanı Prova Uygulaması	58

4.3.2. Zümrütevler Meydanı Kalıcı Uygulaması.....	69
4.3.3. Ordu Caddesi ve Çevresi Yayalaştırma Projesi	70
4.3.4. Ordu Caddesi ve Çevresi Yavaşla ve Keşfet Programı Uygulama Süreçleri.....	77
4.3.5. Tüm Ölçütler Baz Alınarak Raporda Belirtilen Sonuçlar ve Değerler	99
4.4. Kapsayıcı Tasarım Yaklaşımının Güncel Kullanım Durumundaki Etkinliğinin Araştırılması	101
4.4.1 Zümrütevler Meydanı KMTY Alan Araştırması	101
4.4.2 Ordu Caddesi ve Çevresi KMTY Alan Araştırması.....	110
4.5. Bölüm Sonuçları	117
V SONUÇ	121
5.1. Kapsayıcı Mekansal Tasarım Yaklaşımının Kamusal Alanların Dönüşümündeki Etkileri	122
5.2. Yerelleştirme ve Öneriler	124
5.3. İstanbul'un Kamusal Alanlarında Kapsayıcı Mekânsal Tasarım Yaklaşımlarının Uygulanabilirliği ve Etkinliğine İlişkin Temel Sonuçlar.....	126
5.4. Geleceğin İstanbul'unda Kapsayıcı Tasarım Yöntemlerinin Rolü	127
5.5. Uygulama Analizi / Mevcut İşleyiş ve Başarıyı Etkileyen Faktörler.....	127
EKLER.....	130
KAYNAKÇA	133
ÖZGEÇMİŞ	144

ŞEKİLLER LİSTESİ

1. Kapsayıcı tasarım ilkeleri.....	4
2. Tez kapsamı kelime ağı (ai tabanlı)	5
3. Tez kapsamının formülasyonu	6
4. Soldan 3a (kentsel sistemde esneklik), 3b (kentsel dayanıklılık), 3c (değişimlere uyum sağlayabilen esnek ve dayanıklı, seçici geçirgen bir sistem oluşturan kent)	10
5. Bu bölümdeki anahtar kelimelerin haritası	13
6. Bu bölümdeki anahtar kelimelerin ve üst başlıkların haritası	14
7. Bu bölümde öne çıkan anahtar kavramların haritası	14
8. 1960-1990 arası tasarım yaklaşımlarının alanyazın çalışmalarındaki gelişimi.....	18
9. 1990- 21.YY tasarım yaklaşımlarının süreç gelişimi.....	22
10. Kapsayıcı tasarımın evrensel gelişim süreci kelime haritası.....	26
11. Genel değerlendirme bölümü anahtar kelime haritası	28
12. 1980-1989 anahtar kelimeleri haritası.....	30
13. 1990-1999 anahtar kelimeleri haritası.....	31
14. 2000-2009 anahtar kelimeleri haritası.....	32
15. 2010-2023 anahtar kelimeleri haritası.....	33
16. Belirlenen kavramların tez kaynaklarında anahtar kelimelerdeki görünürlüğü	34
17. İzlek üzerine anahtar kelimelerin ağ haritalamaları	35
18. (Solda) Yerel kaynaklar ve alanyazın çalışmalarının birliktelik kurduğu kelimeler, (sağda) ayrıştığı kelimeler	42
19. Yerel kaynaklar ve alanyazın ortaklaşa konuları (1-kapsayıcı tasarım, 2-kentsel hareketlilik, 3-Alandaki kapsayıcılık, 4-demokratik katılım).....	42
20. Belirlenen kavramların incelemelerdeki görünümü.....	55
21. Bir boşluk hali olarak meydanın, çeşitliliğe dair bir iletişim merkezi olarak yeniden kurgulanması ve sınırlarını yeniden belirlenebilmesi [91].	57
22. Meydan prova uygulaması hava çekimi [95].	59
23. Maltepe Kavşağı- Zümrütevler Meydanı konumu	60
24. Zümrütevler Meydanı dönüşümü [95].	60
25. Meydanın tasarım sürecinden kareler [95].	61
26. Alan sayım formları [95].	63
27. Çevresel ölçümlere göre tasarım [95].	64
28. Hazırlık ve açılış gününden kareler [98].	65

29. Alan uygulamasına dair kelime haritasında öne çıkanlar ve bağlantılar. (square= meydan; rehearsal= prova; street= cadde, transformation=dönüşüm)	66
30. Alan uygulamasına dair anlatımda öne çıkan başlıklar (1-Pedestrian safety= yaya güvenliği, 2- Community rehearsal= Toplumsal iyileşme, 3- Aging Population= Yaşlanan nüfus, 4- Street Safety= Sokak güvenliği)	67
31. Kullanım verileri değerlendirmesi (Kaynak: Maltepe Belediyesi, 2023)	68
32. Güncel durum [99].	69
33. Ordu Caddesi konumu.....	70
34. Mese Odos / Ordu Caddesi [101].	71
35. Laleli Camii ve cadde. (1913-1914) [102].	72
36. Caddenin genişletilme fotoğrafları [103].	72
37. Tramvayın açılış haberi [104].	73
38. Ordu Caddesine yönelik ilk tasarım çalışması [105].	74
39. UKOME kararı ile trafiği düzenlenen alan [108].	75
40. Proje yüklenicisinin Ordu Caddesi tasarımı görselleri [109].	76
41. SKHP raporundan görsel çalışma [110].	77
42. Atölye duyurusu görseli	79
43. Tabu ekibini oluşturan Dila Karaş, Doğukan Kurt ve Simay Karadoğan, ‘Laleli’deki çok katmanlılık ve algı’	81
44. APPA ekibini oluşturan Deniz Sema Mergen, Melike Şengül ve Dilara Karaman, ‘kullanıcı profilleri ve erişilebilirlik’.	81
45. NeXus ekibini oluşturan Ahmet Bilal Kuru, Buse Gürsoy ve Kübra Bıyık Öksüz, ‘alanda mikro-mobilite ve hareketlilik’.	82
46. Patika ekibini oluşturan Gözde Önen, Mina Çelik, Muazzez Belkıs Goncaloğlu, farklı kullanıcı gruplarının Laleli Bölgesi haritası.	82
47. Atölye çalışmaları ve alan gezisinden fotoğraflar. (Fotoğraf: Pınar Gediközer) ..	83
48. Alandaki prova uygulamasının taslak planı (Hazırlayan: Superpool).	84
49. Alanın kurulumunda bitkisel öğelerin ve kent mobilyalarının gelişi [119].	85
50. Yavaşla ve Keşfet programı anahtar kelimeler haritası (space= alan/boşluk, urban=kent, transportation= ulaşım)	86
51. Yavaşla ve Keşfet programı öncelikli anahtar kelimeler haritası.	86
52. Veri toplama formları ve doldurulması sunumu. (Fotoğraf: P.Gediközer).....	88
53. Uygulama öncesi ve sonrası motosiklet hız kullanımının değişimi.....	88
54. Uygulama öncesinde ve sonrasında bisiklet, skuter, kargo bisikleti, hamal, motorsiklet araçlarının yol ve kaldırım kullanım oranları.	89
55. Uygulama öncesinde ve sonrasında alanda vakit geçirme oranları	89

56. Laleli’yi Keşfediyorum panosu [119].	92
57. Laleli’yi Dokuyorum Panosu [119] (Fotoğraf: P. Gediközer)	93
58. Panolar kullanılırken gözlemler. (Fotoğraf: P. Gediközer).....	93
59. Yaşanabilirlik üzerine cevapların kıyaslanması.....	94
60. Katılımcıların alanın kapatılmasının en güzel yanı sorusuna cevapları.....	95
61. Katılımcıların yayalaştırmada en çok zorlandıkları konuya verdikleri yanıt.....	96
62. Yayalaştırılan Ordu Caddesinde iyileştirilmesi gereken uygulamalar nelerdir sorusuna katılımcıların yanıt oranları.....	97
63. İBB Ulaşım Dairesi Başkanının alanı ziyareti ve Oyun İstanbul ekipmanları.....	98
64. Alandaki prova uygulamasının kuşbakışı görünümü.....	99
65. Alana dair gözlemler (Fotoğraf: Pınar Gediközer)	99
66. Alan uygulaması öncesi ve sonrası.	100
67. Güncel meydan kullanımı, Aralık 2023.....	102
68. Güncel meydan kullanımı, Aralık 2023.....	103
69. Güncel meydan kullanımı, Aralık 2023.....	104
70. Güncel meydan kullanımı, Aralık 2023.....	106
71. Güncel meydan kullanımı, Aralık 2023.....	107
72. Güncel meydan kullanımı, Aralık 2023.....	108
73. Güncel meydan kullanımı, Aralık 2023.....	109
74. Laleli Ordu Caddesi güncel çalışmalar, Aralık 2023.....	111
75. Laleli Ordu Caddesi güncel çalışmalar, Aralık 2023.....	112
76. Laleli Ordu Caddesi güncel çalışmalar, Aralık 2023.....	113
77. Laleli Ordu Caddesi güncel çalışmalar, Aralık 2023.....	115
78. Alan çalışması strüktürü ve sonuçlarda öne çıkanlar.....	120

BÖLÜM I

GİRİŞ

Kentlerin, güncel etkilerle dönüşümleri alanyazında incelendiğinde, kentsel alanların içerdikleri kullanıcı ihtiyaçlarını ve toplumsal değerleri oranında kapsayıcı bir çoğulluk oluşturduğunun ve kentlerin kimlik ve kültürel yapısındaki değişimlerinin evrensel etkilerinin ayrımına varılmaktadır. Bu evrimleşme sürecine içerme ve dışlama ikileminin prizmasından bakmak, sosyal politikaların geliştirilmesindeki perspektifi oluşturmaktadır [14]. İncelenen uygulama ve araştırma çalışmalarında, kentteki üretken yaşam desteklendiğinde, kullanıcıların aidiyetlerini ve kültürel temsiliyetlerini pekiştiren niteliklerdeki kentsel mekanların çoğaldığı ve bunların bir ağ oluşturarak kent hayatını canlandığı görülmektedir [9][15].

Kentsel alanların tasarım ve uygulama süreçlerinde, karşılaşmaların çeşitliliğini sağlayarak ölçeklenebilir, erişilebilir, hayat dolu, kullanımı kolay ve katılımcı olduğu ölçülerde kapsayıcı mekansal tasarımlar elde edilebileceği belirtilmektedir [6]. Bu alana ilişkin uluslararası kaynaklar, bu tür bir kentsel çevre yaratmak için kullanıcı ihtiyaçlarını ve değerlerini *içermenin* önemini vurgulamaktadır [6][16][17][18][19]. Kullanıcılar arasındaki etkileşimlerin kentsel mekana katılan anlamları ürettiği karşılaşma çeşitliliğine sahip mekanların önemini vurgulayan bu yaklaşım, değişen kentsel dinamikler ve dönüşümler de dahil olmak üzere çeşitli faktörlerden etkilenmiştir [20]. Wirth (1938), çeşitliliğin, şehirlerin doğal bir özelliği olduğunu belirtir. Mekânlara kullanıcı perspektifinden bakmak ve aidiyet duygusunu teşvik etmek kentsel tasarımın sağlıklı olmasını belirleyen temel unsurları haline gelmiştir [9][21][22][23].

Kentsel alanlardaki yaşam kalitesinin artışı, sürdürülebilir ve sağlıklı gelişen kentsel mekan kullanımlarını beraberinde getirmektedir [10]. Çeşitli kaynaklar, kentle ilgili geniş etki alanına sahip projelerin uygulanabilirliğini, kullanıcıların yenilenen *kentsel bellek* ile doğrudan ilişki kurabilmesine bağlamakta ve bu belleğin yeniden tasarlanma sürecinde, gündelik yaşam deneyimleri olan kullanıcıların ve profesyonel çözümleyici ekiplerin, problem bağlamında bir araya gelerek çözüme yönelik bütüncül katkı alanları oluşturmalarını, *sosyal kapsayıcı süreç* olarak adlandırmaktadır [24]. Yere özgü geliştirilen *sosyal kapsayıcılık*, kullanıcı çeşitliliğini sağlamaya eğilimli iken, uygulamadaki *esneklik*, *algılanabilirlik*, *kullanım kolaylığı* ve *erişilebilirlik* kavramları, bu yaklaşımı şekillendiren temel faktörler olarak görülmektedir [25]. Bu noktada tartışmaya açılan kentsel belleği, Stavrides, kentteki mekânı dönüştüren hatırlama ve unutma arasındaki çekişmeli unsur olarak tanımlar. ‘*Kentsel bellek*’, bellek ile unutma arasında, mekânı dönüştüren bir mücadele meselesidir [4].

Kentsel alanlardaki ‘*içermeye*’ yönelik politikalarda, sosyal kapsayıcılık ve yönetim, kapsayıcı mekansal tasarım yaklaşımını sağlayabilmeye yönelik atılan önemli adımlardır. Yönetişim kabiliyetlerinin, kentsel mekansal kullanımlarda ve erişimde çoğul beceri çeşitliliğinin oluşabilmesi doğrultusunda pekiştirilmesinin, sürdürülebilmeye katkısı olduğu, pratik incelemelerde ortaya konulmaktadır [9][25][26]. Alanyazın çalışmalarında gözlemlendiği üzere yönetim, 1990'lardan bu yana çeşitli aktörleri ve iş birliklerini içeren katılımcı deneyimlere dayalı dinamik bir sürece dönüşmüştür. *İyi yönetim*; tutarlılık (öngörülebilirlik), sorumluluk, hesap verebilirlik, adillik, katılımcılık (yerindenlik), şeffaflık, kapsayıcılık, verimlilik ve hukuka bağlılık ile karakterize edilir [27]. Bu unsurların yorumlanması yerel perspektifler bağlamında değişiklik gösterebilmektedir.

Kapsayıcı yaklaşıma evrilen kentteki etkileşim meselesinin; bu tezdeki sınırları, ‘kapsayıcı mekansal tasarım yaklaşımları’ olarak belirlenmiştir. Bu tabir, metindeki tekrar yoğunluğu sebebi ile metin akışında ‘KMTY’ olarak kısaltılmıştır. Türkiye’de KMTY’nın gelişimi, kapsayıcılık ilkesi doğrultusunda ilerletilen süreçlerde ne gibi adımlar atıldığı ile, toplumsal katılımın, etkileşimin ve yönetişimin nasıl sağladığına yönelik incelemelerden izlenebilir.

1.1. Kapsam

Bu tez çalışmasının kapsamı, İstanbul’da kamusal alanların dönüşümünde kapsayıcı tasarım yaklaşımlarının etkinliğidir. Tez çalışmasında, kapsayıcı tasarım yaklaşımlarının alanyazın çalışmalarında nasıl geliştiği ve Türkiye’deki yerel tez araştırmalarına ne şekilde yansıdığı incelenmiş olup İstanbul’daki kamusal alanların dönüşümlerindeki kapsayıcı yaklaşımların ilkelerinin ve ölçütlerinin, temsili seçilen alanlara yansımaları araştırılmaktadır. Tez çalışmasına yönelik yapılan kuramsal hazırlıkta, konuya ilişkin tarihsel gelişim ve kapsayıcı tasarım yaklaşımları, örnekler (uygulamalar) ve alanyazın (literatür) taraması ile incelenerek kapsayıcı tasarım yaklaşımına etki eden ölçütler belirlenmiştir. Bu çalışmanın odak konusu, İstanbul’da kamusal alan dönüşümünde KMTY etkinliğinin durumunun araştırılmasıdır. Bu çalışmada, KMTY etkinliğine dair *ölçeklenebilirlik, erişilebilirlik, güvenlik, canlılık, kullanım kolaylığı, katılımcılık* olarak belirlenen ilkelerin, kamusal alanlardaki dönüşümlerdeki mekan üretimleri üzerinden; *farklı tiplerdeki açık, kapalı ve paylaşımlı alanlar, çeşitlenen ihtiyaç ve aktiviteler için esnek alanlar, hibrit alanlar, kaldırımın niteliği ve yaya erişimi, erişilebilir zemin katlar, tanımlı bisiklet ve skuter yerleri* üzerinden değerlendirilerek etkinliği tartışılmıştır [6][28]. (Şekil 1) (Şekil 3)

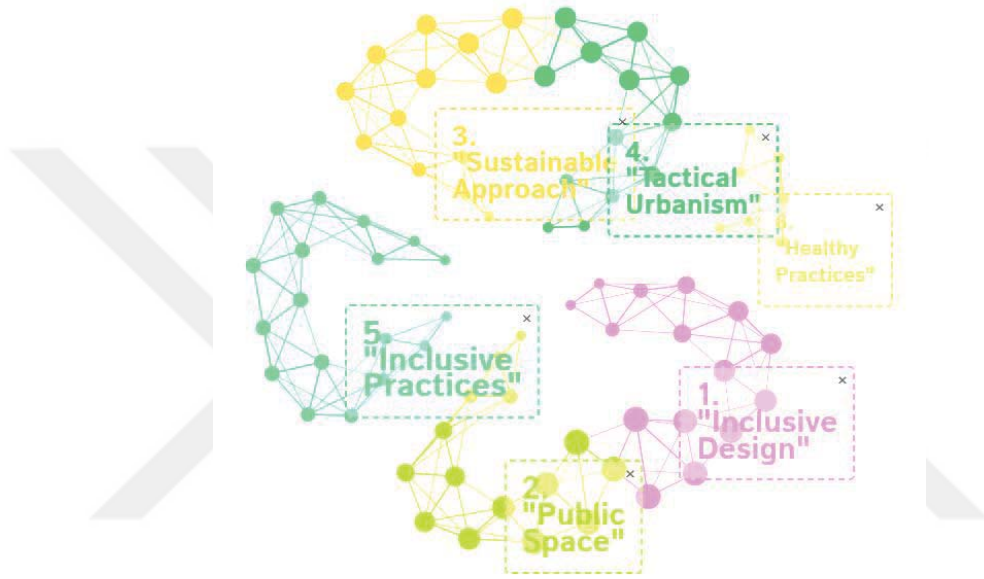

Şekil 1. Kapsayıcı tasarım ilkeleri

Odaklanılan sorun; yerel eylem ve strateji planlarında, kapsayıcılık vurgusunun yapıldığı ancak kapsayıcı uygulamaların hangi yöntemle ve nasıl yapılacağına dair yazılı ölçütlerin bulunmadığının görülmesidir. Buna ek olarak kamusal alanlara dair dönüşüm projelerinde, proje hazırlık sürecinde belirtilen “içerme” durumunun, mekan üretimlerine yansması tartışmalı bir konu olarak tespit edilmiştir. Belirlenen bir araştırma yöntemi ile KMTY ölçütlerinin geliştirilerek bir rehber hazırlanmasının, farklı alanlardaki uygulamalar için belirli standartların sağlanmasında yardımcı olabileceği öngörülebilir. Bu çalışmanın temelinde yatan motivasyon, İstanbul'da kamusal alan dönüşümünde, güncel KMTY ilkeleri doğrultusunda, bu yaklaşımların uygulamalardaki verimliliğinin artırılması ihtiyacının açığa çıkmasından kaynaklanmaktadır.

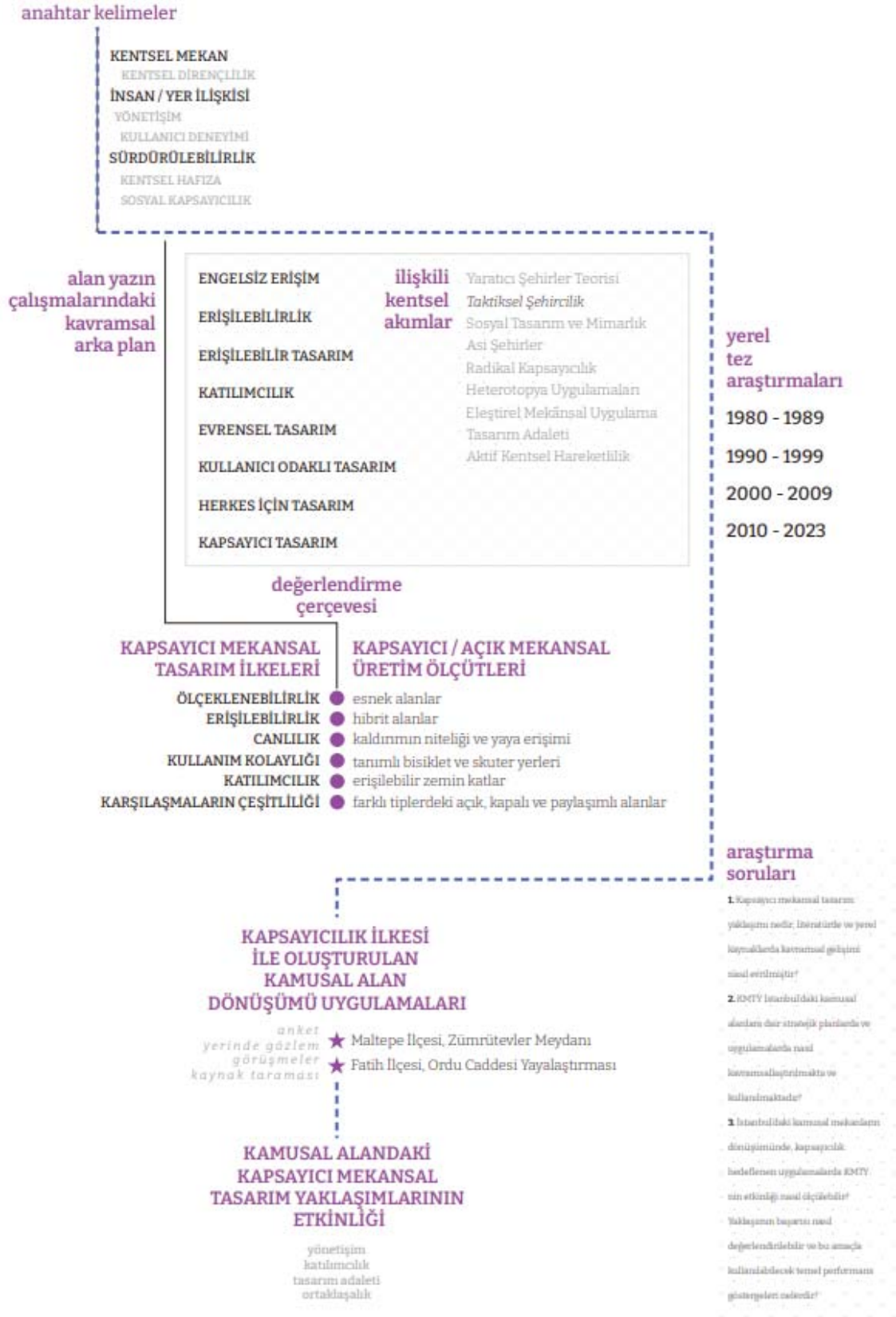
Toplumun tüm kesimlerinin ihtiyaçlarını belli oranlarda karşılamayı hedefleyen bir yaklaşım olarak kapsayıcılık ilkelerinin kullanımı, kamusal alanlardaki dönüşümlerde, daha adil ve sürdürülebilir bir yaklaşım benimsenmesine yardımcı olmaktadır [23]. Yerel mekanizmadaki güncel durum incelendiğinde, kamusal alandaki KMTY ve karşılaşma çeşitliliğine dair araştırmaların en kolay ve detaylı gözlemlenebildiği yerler olarak taktiksel şehircilik uygulamaları öne çıkmaktadır. Kamusal alanların dönüşüm süreçlerinin izlenmesi ile kamusal mekanların tasarımı ve yeniden üretimi hakkında bilgi edinmenin sağlanabileceği planlanmıştır.

Tez çalışması, kamusal alanların dönüşümünde, yerinde uygulamalar yapılarak katılım, yönetişim, birlikte yaratma motivasyonu ve tasarım adaletinin artabileceği; yerel sosyo-kültürel dinamiklere yanıt vererek özgünleşebileceği, bu doğrultuda çeşitlenen küresel teori ve uygulamalardan yararlanarak sağlıklı uygulamaların kentte nasıl ilerletilebileceği doğrultusundaki çıkarımlar ile sonlanmaktadır.

Şekil 2. Tez kapsamı kelime ağı (ai tabanlı)

Metin tabanlı veri analiziyle geliştirilen ai tabanlı yapay zeka destekli ağ grafiği, tez kapsamını incelediğinde, “kapsayıcı tasarım”, “kamusal alan”, “sürdürülebilir yaklaşım”, “taktiksel kentleşme”, “kapsayıcı uygulamalar” ve “sağlıklı uygulamalar” başlıkları altında toplanan içgörüler ve gizli kalıpları ortaya çıkarmaktadır (Şekil 2). Bu başlıklar, analiz yönteminde, ağın yapısı ve özelliklerine dayalı olarak bir araya gelerek tezin kapsamındaki önemli konuları vurgulamaktadır [29]. Tezde, bölümler bazında, temel metinlerin analizlerinde kullanılan yapı taşları sayesinde üretilen kelime analizleri ile ağ grafikleri kurulmuştur [30][31].

Şekil 3. Tez kapsamının formülasyonu

1.2. Amaçlar

Tezin amacı, İstanbul'da dönüşen kamusal alanları, kapsayıcı tasarım ölçütleri ile değerlendirmektir. Bu alanda, İstanbul'da kamusal alanlardaki dönüşümlerde, kapsayıcılık ilkesi belirlenerek geliştirilen uygulama süreçlerinin, alandaki etkinliğini araştırmak, bu dönüşümlerde çeşitliliğin korunabilmesine dair bir sistematik kurabilecek bir yol sunmak hedeflenmiştir. Tez çalışması, İstanbul'daki kentsel mekan tasarımları ve hareketlilik dönüşümüne yönelik politika yapıcılar, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, tasarım ekipleri, sosyal girişimler, mahalle örgütlenmeleri ve diğer ilgili paydaşlar için bir rehber niteliği taşıyabilir.

Araştırma soruları:

- Kapsayıcı mekansal tasarım yaklaşımı nedir, alanyazın çalışmalarında ve yerel kaynaklarda kavramsal gelişimi nasıl evrilmiştir?
- KMTY İstanbul'daki kamusal alanlara dair stratejik planlarda ve uygulamalarda nasıl kavramsallaştırılmakta ve kullanılmaktadır?
- İstanbul'daki kamusal mekanların dönüşümünde, kapsayıcılık hedeflenen uygulamalarda KMTY'nin etkinliği nasıl ölçülebilir? Yaklaşımın başarısı nasıl değerlendirilebilir ve bu amaçla kullanılabilecek temel performans göstergeleri nelerdir?

1.3. Yöntem

Çalışmada, nicel ve bibliyometrik analiz yöntemi kullanılarak deklaratif ve çevresel bilgi araştırılmıştır. Araştırma deseni olarak, kavramların değişken anlam kazanma yetileri doğrultusunda, durum araştırması (gömülü teori) uygulanmıştır. Gömülü teori, genellikle alıntılar ve referanslarla desteklenen bir temel çerçevenin, temel teorilerinin ve

kavramlarının önceki çalışmalarla birlikte ifade edilerek yerleşik bir bilgi oluşturmak şeklinde ilerlemesidir [32].

Belirlenen tasarım ilkelerinin ve ölçütlerinin, temsili olarak seçilen kamusal alanlardaki etkinliği, yerinde gözlem, mimari analiz yöntemleri (projelerin incelenmesi), anket ve görüşmeler aracılığıyla değerlendirilmektedir. Araştırmada kullanılacak anket çalışması, İstanbul'daki kamusal alan kullanıcılarıyla bire bir görüşmeler yapmak üzere, yapılandırılmış bir soru-cevap listesinden oluşmaktadır.

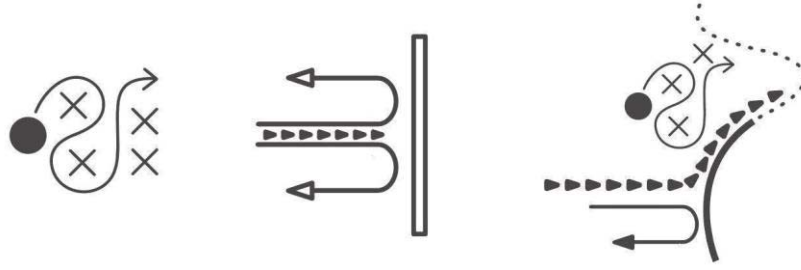
BÖLÜM II

TEORİK ÇERÇEVE ve ALANYAZIN İNCELEMESİ

Kent, insanların bir araya geldiği bir “karşılaşma yeri” ve mikrokosmos evreni olarak tanımlanabilir. Cengiz Bektaş, Anadolu medeniyetlerinde bir yerleşimin kent olarak kabul görebilmesi için forum alanlarının düzenlenip kentlilerin iletişim kurabilecekleri bir alan oluşturulmasının belirleyici olduğunu aktarır [33][34][35]. Kentte ne yapmak istediğimizi keşfedebilir, seçimimizi yapar ve kimliğimizi geliştiririz [33][36].

Kamusal alanlarda "birlikte ait olma" duygusunun sağlanmasını, kentsel aidiyet, topluluklar ve güç dinamikleri üzerine çeşitli tanımlar geliştiren Agamben (2001), kentsel aidiyet kavramı ile değerlendirmektedir [37]. Agamben'in felsefi kavramları ve gündeme getirdikleri, kentsel tasarım süreçlerinde diğer filozoflar veya kent teorisyenleri kadar yaygın bir şekilde tartışılmasa da kentlerin doğası ve tasarımı hakkındaki tartışmaları etkileme potansiyeline sahiptir.

Lang ve Marshall'ın, Mekanlar, Bağlantılar ve Gösterimler Olarak Kent Meydanları (2016) kitabında ‘yerler’ şöyle tanımlanmaktadır; “Yerler, neredeyse kaçınılmaz olarak, işleyişlerine önemli ölçüde katkıda bulunan bağlantılar içerir ve insanlar yaya bağlantılarından meydana gelen geçici yerlerin sayısını hafife alma eğilimindedir [10]. (Ancak) Birçok meydan hem yer hem de bağlantı görevi görmektedir.” Kentsel alanların dönüşüm süreçlerinde, izlenebilecek dayanıklı ve esnek bir yapıya sahip yöntemler ile dirençlilik kazanması sağlanabilir [38]. (Şekil 4)

Şekil 4. Soldan 3a (kentsel sistemde esneklik), 3b (kentsel dayanıklılık), 3c (değişimlere uyum sağlayabilen esnek ve dayanıklı, seçici geçirgen bir sistem oluşturan kent)

Bu bölümde, kentsel alanların dönüşüm süreçleri üzerinde durularak, kamusal alanların ortak zenginlik çerçevesindeki temel kavramları irdelenmiştir. Kavramlar ile ilişkili ilkelerin, değişim süreçlerinde nasıl etkiler uyandıracak, insanların yaşam kalitesi üzerindeki belirleyici etkileri, vb. tartışılmaktadır.

2.1 Kamusal Alan ve Dönüşümü

Kentsel mekanlar, insanların bir arada yaşadığı alanların fiziksel çevresi kadar, birbirleri ile etkileşime girdikleri, ortak değerler ve kimlikler geliştirdikleri yerlerdir [39]. Kullanıcı çeşitliliğinin, kullanıcıların birbirleri ve yer ile etkileşim haline girdiklerinde, nasıl bir dinamik hareketlilik kazandırdığı ve kentsel mekanı dönüştürdüğüne yönelik birçok araştırma yürütülmektedir. Hardt ve Negri (2009), çokluğun kentsel mekanlarda farklılıkları yok etmeden 'oluşturulmasının', kentte ortak zemine dair bir süreç yarattığının üzerinde durur. Yazarlar, *Commonwealth* (Ortak Zenginlik) isimli kitaplarında, küresel kapitalizmin krizinin, yeni bir dünya düzeninin ortaya çıkması için bir fırsat olduğunu savunmaktadır. Bu yeni dünya düzeni, "ortak zenginlik"e dayalı olacaktır ve bu kavramı da "tüm insanların ortaklaşa sahip olduğu şeylerin toplamı" olarak tanımlamaktadır. Bu şeyler, doğal kaynaklar, kültürel değerler, bilgi ve üretim araçları gibi şeylerdir. "Ortak zenginlik"in, herkesin özgürce erişebildiği ve yararlanabildiği bir

şekilde yönetilmesi gerektiğini belirtmektedir [23]. Bu yönelimde, “birlikte ait olma” sağlandığında, Agamben’in (2001) kentsel aidiyet anlayışındaki özdeşleşme yakalanır.

Giorgio Agamben, siyaset teorisi, ontoloji ve estetik dahil olmak üzere çeşitli alanlardaki etkili çalışmalarıyla tanınan bir İtalyan filozof olarak çalışmaları, kentsel çevrelerdeki içirme, dışlama ve güç dinamikleri hakkında önemli soruları gündeme getirmektedir. Kentsel tasarım süreçleri üzerindeki doğrudan etkisi, diğer filozoflar veya kent teorisyenleri kadar geniş çapta tartışılmasa da, fikirleri ve kavramları, kentlerin doğası ve tasarımı hakkındaki tartışmaları etkileme potansiyeline sahiptir. Agamben’in felsefi kavramları, kentsel tasarımcıları ve planlamacıları; kentsel alanlar, sosyal pratikler ve kentlerin belirli grupları istemeden marjinalleştirme veya dışlama yolları arasındaki ilişkiyi eleştirel bir şekilde incelemeye sevk etmektedir.

Yere özgü geliştirilen sosyal kapsayıcılık, *kullanıcı çeşitliliğini* sağlamaya eğilimli iken, uygulamadaki *esneklik, algılanabilirlik, kullanım kolaylığı ve erişilebilirlik* kavramları bu yaklaşımı şekillendiren temel faktörler olarak görülmektedir [25]. Kentsel mekanlar, müşterek olarak üretilirken birbirleriyle etkileşim içinde olan unsurlar ile geliştirilen kamusal alanlarda sürdürülebilir insan-mekan düzeninin oluşturulmasındaki dinamikler; *erişilebilirlik, güvenlik, çevresel sürdürülebilirlik, sosyal katılım, estetik değer* olarak tanımlanır [40]. Sürdürülebilir bir insan-yer örüntüsünü sağlamak, uzun vadeli bir çabadır ve bu çaba, insanların yaşam kalitesini ve çevreye zararı azaltmak için önemli bir yatırımdır. Bu dinamikler dikkate alınarak, daha yaşanabilir ve çevre dostu şehirler ve topluluklar inşa edilebilmektedir. Örneğin; yürüyüş ve bisiklet yolları, parklar ve bahçeler, toplu taşıma, enerji verimli binalar, su tasarrufu önlemleri, atık yönetimi gibi çalışmalar, kamusal alanın sağlıklı şekilde kullanılmasına etki ederek mekanın kalitesini belirler [40][41].

Alanyazın taramaları, kentsel mekandaki sosyal kapsayıcı süreçlerin ve kapsayıcı tasarım yaklaşımları kavramlarının, dünyanın farklı noktalarında, yerel özgü yorumlanarak farklı tanımlamalara evrildiğini göstermektedir. İçerme politikalarına yönelik çalışmaların, Kopenhag (Danimarka), Brüksel (Belçika), Portland (ABD) ve Melbourne (Avustralya) gibi şehirlerde, daha yoğun olarak yapıldığı görülmektedir [25][42][43]. Bu şehirler, yaya dostu altyapıya, erişilebilir toplu taşımaya ve yeşil alanları şehir planlamalarına entegre ederek kamusal alanları herkes için daha kapsayıcı hale getirmeye ve sürdürülebilir hareketliliği teşvik etmeye odaklanan bir gelişim yolu izlemektedir. Ek olarak, Barselona (İspanya), Singapur ve Vancouver (Kanada) gibi şehirler de erişilebilir kamu binaları, kapsayıcı kamusal parklar ve uygun fiyatlı konutlar gibi sosyal eşitlik programları yoluyla kentsel alanlarda kapsayıcılığı temellendirmektedir [5][44][45][20].

Alanın öncülerinden Habermas (2004), tüm yurttaşların erişebildiği alanlarda, kullanıcıların toplanıp konuşma durumuna geçtikleri mekanlarda müşterek yaşantıyı ürettikleri ve bununla kamusal bir gövde oluşturarak oraya vücut kazandırdıklarını savunmaktadır [4][46]. Habermas, kamusal alanın üç temel özelliği olduğunu belirtir.: Bunlar, kamusal alanda; farklı görüş ve fikirler temsil edilmesi ile doğan '*çeşitlilik*', '*eşitlik*' ve '*toplumsal tartışma*'dır. Habermas'a göre, kamusal alan, bireylerin kendi yaşamlarını etkileyen kararlara katılmalarını ve kamu politikalarını şekillendirmelerini sağlamaktadır. Birbirini doğrulayan çeşitli çalışmalardan, kentsel mekandaki diyalog ve karşılaşma ortamlarının üretilmesinin, kentsel mekandaki değişim süreçlerine katalizör bir etki sunduğu gözlemlenmektedir [9][19]. Bu ortamların, insanların farklı fikir ve görüşler ile tanışmasını, kentsel mekan hakkında daha fazla bilgi edinmesini sağladığı, alan çalışmalarında görülmektedir. Bu çeşitlilik durumunun, insanların kendi bakış

2.2. Kapsayıcı Tasarım Yaklaşımının Kavramsal Açılımı

"Kapsamak" terimi, Temel Dil Kurumu'nda "içine almak, sınırları içine almak" olarak tanımlanmaktadır. Kentsel alanlardaki kapsayıcı tasarım ise, her türlü mental ve fiziksel beceri, sosyo kültürel durum ve yaş grubundan kullanıcının bu alanları rahatlıkla kullanabilmesini sağlama yaklaşımını içermektedir. Bu, kentlerin planlanması ve tasarlanması aşamasında, mümkün olduğu kadar geniş bir insan kesiminin kullanabileceği ürünler, hizmetler ve alanlar oluşturmayı gerektirir [4][25]. Engellileri Kapsayıcı ve Erişilebilir Kentsel Gelişim Ağı (DIAUD), kapsayıcı şehirleri, ekonomik durumu, cinsiyeti, etnik kökeni, yaşları veya dini inançları ne olursa olsun herkesin eşit katılım sağlayabildiği ve şehirlerin sunduğu sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi fırsatlardan tam olarak yararlanabildiği güçlendirici yerler olarak tanımlamaktadır. Kapsayıcı bir şehir, tüm paydaşların ortak stratejik vizyonlarına dayanarak, katılımcı planlama ve karar alma süreci, evrensel tasarım, bütünlük kentsel planlama, şeffaf hesap verebilirlik mekanizmaları ve şehrin doğal varlıklarının kullanımını içeren bir temel üzerine inşa edilmektedir [50][51].

Kapsayıcılık, toplumun tüm kesimlerinin ihtiyaçları ve çıkarları göz önünde bulundurularak düşünülmesi ve bu kesimlerin tasarım süreçlerine dahil edilmesi anlamına gelmektedir [16]. Bu yaklaşımın, farklı sosyal, ekonomik ve kültürel grupların yaşam kalitesini artırarak sosyal adaleti destekleyecek şekilde kent mekanının planlanması ve kullanılması için önemli olduğu kabul edilmektedir. Kentsel mekandaki kullanımların kapsayıcılığının sağlanması adına, çeşitli ilkeler benimsenmektedir. Bunlar; *adil kullanım, esneklik, algılanabilirlik, basit ve sezgisel kullanım, kolay erişim, katılımcılık, yönetim* gibi ana başlıklarda toplanmaktadır [6].

Kapsayıcı kentsel tasarım, engelliler, yaşlılar, çocuklar, göçmenler ve düşük gelirli kesimler gibi toplumun farklı kesimlerinin ihtiyaçlarını dikkate almaktadır. Bu yaklaşım, engelsiz bir çevre oluşturma, toplumsal eşitliği sağlama, erişilebilirlik ve ulaşılabilirlik sağlama, kamusal alanları çeşitlendirme ve kentsel sosyal etkileşimi artırma gibi hedeflerle alanyazın çalışmalarında vurgulanmaktadır. Sonuç olarak, kapsayıcı kentsel tasarım, herkesin katılımını ve toplumsal dâhil olma hissini güçlendiren bir yapı oluşturmayı amaçlamaktadır [52]. Kentsel alanda kapsayıcı tasarım, kullanıcılara çeşitli etkileşim fırsatları sunarak yaşam dolu, engelsiz, ölçekli, kullanımı kolay ve katılımcı süreçlerle beslenen bir ortam oluşturmayı amaçlar, onları destekler ve gelişimlerine olanak açmaktadır [53].

2.3. Kapsayıcı Tasarım Yaklaşımının Evrensel ve Yerel Bağlamları

Bu bölümde, KMTY sürecinin global düzeyde evrimleşmesini sağlayan adımlar ve ortaya çıkan yaklaşımlar birbiri ardına incelenerek aktarılmıştır.

2.3.1. Evrensel Gelişim

Engelsiz Tasarım (Erişim) / Ulaşılabilirlik (Erişilebilirlik)

"Engelsiz tasarım," fiziksel engellere bakılmaksızın bireylerin çevrelerini kullanabilmesini sağlayan bir tasarım yaklaşımını ifade eder. Bu kavram, Dr. Timothy Nugent'ın 1949'da Illinois Urbana-Champaign Üniversitesi'nde başlayıp 1960'ta sonuçlandığı araştırmalarla ortaya çıkmıştır [54]. Bu dönemdeki dünya savaşları sonrasında, artan sayıda engelli bireyin yaşam kalitesini artırmak için fiziksel ve psikolojik olarak rahatça hareket edebilmelerine odaklanma ihtiyacı bu yaklaşımın gelişmesine neden olmuştur. İlk düzenlemeler, erişilebilir binaların ve ulaşım

sistemlerinin geliştirilmesi ile gerçekleştirilmiştir. Engelsiz tasarımın ilk kez Amerikan Standartları olarak kabul edilmesi, 1961'de ulusal bir standart haline gelmesiyle gerçekleşmiştir. Bu dönemde, engelsiz tasarım terimi yerine "erişilebilir" veya "ulaşılabilir tasarım" terimleri kullanılmıştır.

Erişilebilirlik kavramının tasarım süreçlerine dahil edilmesi, 1963'te Selwyn Goldsmith'in "Designing for the Disabled" adlı kitabında belirli ihtiyaçlar ve standartlar önermesiyle başladığı kaydedilmektedir. Bu yayın, özellikle kaldırımlar ve mekanlar için erişilebilirlik standartları geliştirerek kısa sürede kentsel alanların ulaşılabilirliği konusunda önemli bir kaynak haline gelmiştir ve 1963, 1967, 1976, 1997'de yaptığı baskılarla uluslararası bir başvuru kitabı haline gelmiştir. Erişilebilirlik ve engellilerin mekan kullanımı kalitesiyle ilgili olarak ANSI A117.1, 1986; BSI, 1979 gibi uluslararası standartlar da mekansal tasarımları düzenlemek amacıyla yayınlanmıştır. Ayrıca, 2010'da Avrupa Birliği Komisyonu tarafından yayınlanan Engellilik Stratejisi, erişilebilirliği toplum ve ekonomi için bir ön şart olarak belirlemiştir [55]. Bu dönemde İkinci Dünya Savaşından başlayarak Ortadoğu Savaşlarına uzanan olayların engelli kişiler konusunda ihtiyaç oluşturması, enerji vb. toplumsal krizlere eşlik eden teknolojik ve bilimsel gelişmeler, alanda tetikleyici olmuştur (Şekil 8).

Çeşitli uygulama süreçlerinde, engellilerin toplum içinde sağlıklı bir şekilde katılımını desteklemenin, toplumun bu konuda kabul düzeyinin yüksek olmasının önemli olduğu anlaşılmıştır. Bu bağlamda, "Engelli bireylerin, 'toplum izin verirse aktif görev yapabilecek yetenekli insanlar' olarak kabul edilmesiyle konumları değiştirilebilir" [56]. Erişilebilirlik, bir yerden bir yere ulaşmanın temel amacı olarak tanımlanır. Yürüme hızının, kentteki yolculuk kalitesiyle ilişkilendirildiği gözlemlenir. Örneğin, yürüme hızı 4-5 km/s, koşma hızı 12 km/s ve bisiklet sürme hızı 18 km/s olarak kabul edilir.

Araştırmalarda, yavaş tempolu yürüyüşlerin geniş bir görüş açısına sahip olması nedeniyle, bu şekilde kentle etkileşimin daha güçlü olduğu bulunmuştur.

Şekil 8. 1960-1990 arası tasarım yaklaşımlarının alanyazın çalışmalarındaki gelişimi

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SDGs) 2030 gündeminde, engelli bireylerin topluma dahil edilmesinin yoksullukla mücadelede merkezi bir rol oynaması gerektiğini kabul eder. Birleşmiş Milletler Engellilerin Hakları Sözleşmesi'nin 9. maddesi, fiziksel çevreye erişimi, toplu taşımayı, bilgiye, bilgi iletişimine ve iletişime erişimi, bireysel haklarla bir toplumda dahil olmanın bir ön koşulu olarak bağlamaktadır [57].

Katılımcılık

Katılımcılık," 1960'lı ve 1970'li yıllarda ortaya çıkan bir kavramdır. Bu dönemde, sosyal hareketler ve akademik çalışmalar, daha önce dışlanmış grupların kültürel ve politik süreçlere dahil edilmesini savunmuştur. Bu çabalar sonucunda katılımcılık, kültürel çalışmalar, siyaset bilimi ve sosyoloji gibi çeşitli disiplinlerde önemli bir araştırma alanı haline gelmiştir. Katılımcılığın, kaynaklarda işlevsel ve biçimsel katılımcılık olmak üzere iki yaklaşıma ayrıldığı ve bu yaklaşımların antik dönem forumlarına ve Platon'un ifade özgürlüğü kavramlarına kadar dayandırıldığı görülmektedir.

Katılımcılık, toplulukların kamusal alanlarda iletişim kurabilmeleri için forum benzeri alanlar oluşturulması gibi önemli bir unsur olarak kabul edilir. Örneğin, Cengiz Bektaş, Anadolu medeniyetlerinde bir yerleşimin kent olarak kabul edilmesi için forum alanlarının düzenlenmesinin belirleyici olduğunu vurgular. "Düşünceyi dile getirebilme özgürlüğü bir kentin en temel niteliğidir. Yaşama ortamını savunmak ise bir kentin ilk koşuludur" [33][58].

Arnstein, 1969'da yazdığı makalesinde, katılımın temel basamaklarını "katılım merdiveni" üzerinden tanımlar [3]. Bu basamaklar, demokratikleşmenin koşullarını temsil eder ve gücün yurttaşta olması en üst basamaktır. Göstermelik katılım (tokenizm) ara bir evre olarak kabul edilirken, katılımın olmaması en alt basamaktır. Sanoff ise katılımcı bir sürecin, halkın kolektif sonuçlara yönelik ortak çalışmasını ifade eder ve bu süreci "vizyoner, stratejik ve müzakereci bir demokrasi ile, bir topluluğun ne olduğunu, ne yaptığını ve neden yaptığını şekillendiren ve yönlendiren eylemler bütünü" olarak tanımlar [8].

Son on yılda yapılan çalışmalar, katılımın vatandaşların güçlenmesi, sosyal sermayenin artırılması ve topluluk duygusunun teşvik edilmesi gibi faydalarını vurgular [8]. Katılımcılık, vatandaşları pasif tüketici olarak değil, aktif bir şekilde çevrelerini şekillendiren bir güç olarak konumlandırır. Ancak, bu sürecin uygulamalarda zaman ve para kaybına yol açtığı eleştirileri de bulunmaktadır [59].

Katılımcı demokrasinin oluşturulması için bu becerilerin belirli yöntemlerle geliştirilmesi, ulusal düzeydeki siyasi demokrasi için önemli bir adım olarak kabul edilir. Katılımcıların birbirinin değerlerini ve çıkarlarını anlama isteği, toplumun sorunlarına ve çözümlerine yönelik müzakere edebilen bir sahiplik duygusu yaratır. Bu bağlamda,

"Tasarım ve planlama profesyonelleri için pratik soru, çatışmalı ve çekişmeli ortamlarda en iyi şekilde nasıl müzakere yapılacağıdır" [7].

Evrensel Tasarım

Tasarım dünyasındaki bu sistematik arayışlar, "mümkün olduğu kadar herkesin ihtiyaçlarına uygun olan ve özel tasarım gerektirmeyen ürün ve çevre tasarımı" olarak adlandırılan "evrensel tasarım" düşüncesine doğru yol açmıştır [60]. Bu kavram, 1980'lerde Mimar Ronald Mace tarafından Kuzey Carolina Üniversitesi'nde Evrensel Tasarım Merkezi araştırmacıları ile geliştirilmiş ve "herkes için estetik ve kullanım kolaylığına odaklanan bir tasarım" olarak tanımlanmıştır. Özetle, erişilebilir tasarım sadece engelli bireylerin ihtiyaçlarını karşılayan ürünleri ve mekanları tasarlarken, evrensel tasarım, engelli ve engelli olmayan herkesin kullanabileceği ürünler ve mekanlar tasarlamayı amaçlar. Evrensel tasarım, herkesi aynı şekilde düşünerek tasarlamayı teşvik eder.

Evrensel tasarım, çeşitli ilkeler etrafında toplanır, bunlar arasında konfor, güvenlik, tüm insanları kapsama, bağımsızlık, katılım, çeşitliliği bir araya getirme, sürdürülebilirlik, entegrasyon, kültürel uygunluk, cinsiyete uygunluk ve maddi erişilebilirlik bulunur [61]. Özellikle nesne tasarımı ve seri üretim ürünlerinde evrensel tasarım prensipleri geniş bir şekilde uygulanır. Bu yaklaşım, ürünlerin ve mekanların genel kullanım için standartlaştırılmasını önerir ve herkesi hedefler, böylece üreticiler ve tüketicilere faydalar sunar. Ancak, evrensel tasarımın kişiselleştirilmiş yaklaşımlar sunmadığı ve bu nedenle eleştirildiği durumlar da vardır [44]. Yine de evrensel tasarım, toplumun her kesiminin tam ve eşit katılımını sağlamanın önemli bir aracı olarak kabul edilmektedir.

Kullanıcı / İnsan Odaklı Tasarım

"Kullanıcı odaklı tasarım, tasarım sürecinin merkezine kullanıcıyı koyan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım, kullanıcıların ihtiyaçlarını, beklentilerini ve davranışlarını anlamak için araştırma yapar ve bu bilgileri tasarım kararlarına dahil eder. Bu yaklaşımın önemli bir örneği, David Norman'ın 2002'de yazdığı 'Gündelik Şeylerin Tasarımı' kitabıdır, bu kitap günümüzde popüler olan kullanıcı deneyimi tasarımının temelini atmıştır.

Kullanıcı odaklı tasarımın özünde, her topluluğun özel ihtiyaçlarına yönelik ergonomik çözümler üretmek vardır. Bu, kullanıcıların taleplerine, eylemlerine, tepkilerine ve ihtiyaçlarına göre tasarım yapmayı içerir. Ayrıca, topluluklara özgü çözümler üretme amacını taşır.

2003 yılında Çin, Japonya ve Güney Kore temsilcileri, dünya genelinde anlaşılması ve kullanılması kolay bir ürün yelpazesi oluşturmak amacıyla bir araya geldiler. Bu, yaşlı ve engelliler için erişimi kolaylaştırma, yapıları çevrenin erişilebilirliğini ve kullanılabilirliğini artırma, tüketici ürünlerinin kamudaki kullanılabilirliğini iyileştirme, günlük ürünlerin kullanımını kolaylaştırma ve kullanıcı özelliklerini göz önünde bulundurma gibi dört ana başlık altında uluslararası tasarım standartları belirlemeyi içeriyordu. Bu yaklaşım, üreticiler için maliyeti düşük, kolayca koordine edilebilen ve değişen ihtiyaçlara uyum sağlayabilen bir üretim sistemi sunarak hem üreticilere hem de tüketicilere fayda sağladı. Bu standartlar, zamanla, özellikle endüstriyel ürün sektöründe büyüyen bir pazarın oluştuğu sosyal ve ekonomik getirilere etki edebileceği önemli bir yer edindi.

Herkes için Tasarım

"Design for All" (DfA) ya da Türkçesiyle "Herkes için tasarım" terimi ilk olarak 1977 yılında Amerikalı tasarımcı Ron Mace tarafından ortaya atılmıştır. Mace bu terimi herkes

için erişilebilirliği ve kullanılabilirliği vurgulayan bir tasarım yaklaşımını savunmak için kullandı. Mace'in "Herkes için tasarım" felsefesi, 1980 yılında yayınlanan "Herkes için Tasarım: Evrensel Tasarım Yaklaşımı" adlı kitapta yer alarak alanyazın çalışmalarında kabul görmüştür [62].

Bu kavramlar uygulandıkça ve toplumlarda kabul gördükçe, "Herkes için Tasarım" terimi 2004 EIDD Stockholm Deklarasyonu'nda resmi bir tanım buldu. Bu bildirgeye göre "Herkes için Tasarım" insan çeşitliliğine, sosyal içermeye ve eşitliğe odaklanan bir tasarım felsefesi olarak tanımlanmaktadır. Özel uyarlamalara ihtiyaç duymadan mümkün olan en geniş kullanıcı yelpazesi tarafından kullanılabilecek ürünler, hizmetler ve sistemler yaratmayı amaçlamaktadır.

Şekil 9. 1990- 21.YY tasarım yaklaşımlarının süreç gelişimi

1990'lara kadar gelen krizler ve teknolojik başlangıçların, 1990'dan sonra, tasarımda üretim standartları arayışlarına ve maliyet hesaplarına evrildiği görülmektedir. Dijital teknolojilerin de hız kazanması ile, tasarımın kapsayıcılığına dair yeni bir bakış açısı görülmektedir (Şekil 9).

"Herkes için Tasarım"ın Kentsel Uygulamaları

"Herkes için Tasarım" kavramının yükselişine paralel olarak, dünya çapında, özellikle şehir planlama ve mimaride, kapsayıcılığı ve kullanıcı merkezli tasarım ilkelerini vurgulayan çeşitli tasarım hareketleri ortaya çıktı. Kayda değer birkaç örnek:

Yaratıcı Şehirler Teorisi: Bu kentsel yaklaşım, kent sakinlerine yaratıcılıklarını ifade edebilecekleri alanlar, deneyimler ve fırsatlar sağlamaya odaklanmaktadır [63].

Sosyal Tasarım ve Mimarlık (Social Design and Architecture): Kökleri nitel araştırmaya dayanan bu yaklaşım, tasarımda deneyimsel faktörlere öncelik vermek için kullanıcıların sosyal değerlerini, tutumlarını, inançlarını ve davranışlarını anlamaya güçlü bir vurgu yapar [64].

Heterotopya Uygulamaları (Heterotopya Pratikleri): Kentsel haklardan türetilen kolektif eylem ilkelerine dayanan bu yaklaşım, kentsel alanlarda ortaklıkları ve ortak inşayı teşvik ederek daha eşitlikçi ve demokratik bir kent yaratmayı amaçlamaktadır [47].

Kapsayıcı Tasarım

Bu terimler benzer ilke ve değerleri paylaşıyor ve birbirlerini çağrıştırıyor olsalar da ince kavramsal ayrımlar sergilerler. Kapsayıcı tasarım kavramı 1990'larda, özellikle de alanyazın çalışmalarında erişilebilirlik ve kullanılabilirliğin kesiştiği noktada ortaya çıkmaya başlamıştır [16][76]. 2010'larda kapsayıcı tasarımı farklı kılan, tek bir ürünün her zaman ve her koşulda herkesin ihtiyaçlarını karşılayamayacağını kabul etmesi ve bu yönüyle evrensel ve herkes için tasarım yaklaşımlarından ayrılmasıdır. Kapsayıcı tasarım, kullanıcıların ve ihtiyaçlarının özgünlüğünü korumaya olan bağlılığı, gerçekçi olarak ne şekilde başarı sağlanabileceğine dair bilinçli analizlere rehberlik etmesi ve bilinçli tasarım seçimlerine yol açmasıyla tanınmaktadır [44].

Kapsayıcı tasarım, fiziksel ve yetenek erişiminin ötesine geçerek kültürel ve yerel çeşitliliğin çeşitli boyutlarını ele alır [65]. Kullanıcı deneyimini tasarımda önemli bir süreç olarak ele alır. İngiliz Standartları Enstitüsü (2005) kapsayıcı tasarımı "özel uyarlama veya özel tasarıma ihtiyaç duymaksızın mümkün olduğunca çok kişi tarafından erişilebilen ve kullanılabilen ana akım ürün ve/veya hizmetlerin tasarımı" olarak tanımlamaktadır. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu (UNGA) 2015 yılında, politika belirleyen önemli bir organ olarak kapsayıcı tasarım ilkelerini takip eden bir deklarasyon yayınlamıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nin öncü deneyim tasarımı ofislerinden IDeA da 2016 yılında kapsayıcı tasarım yaklaşımı ve tasarım süreçleri üzerine bir çalışma yayınladı. [45]

"Evrensel tasarım ve herkes için tasarım yaklaşımları genellikle daha istekli olarak değerlendirilebilir; ancak kapsayıcı tasarım, insanların benzersiz olduğunu ve herkese uyan tek bir çözümün olmadığını anlamalarına odaklanarak dışlama tasarımını ele almıştır. Bu yaklaşımlar, Avrupa Tasarım ve Engellilik Enstitüsü (şimdi EIDD Design for All Europe olarak bilinen) ve 1994 yılında kurulan Avrupa Yaşlanma için Tasarım Ağı gibi kuruluşlar aracılığıyla küresel bir erişime ulaşmıştır. Ayrıca, Uluslararası Evrensel Tasarım Derneği (IAUD) 2003 yılında Japonya'da ve Herkes için Tasarım Enstitüsü 2005 yılında Hindistan'da kurulmuştur." [50].

Kapsayıcı Tasarım Yaklaşımlarının Kentsel Uygulamalar İçindeki Evrimi

1990'lerden sonra, zamanın gelişmeleri ile evrimleşen kapsayıcı tasarım ilkeleri ve uygulamaların gelişmesiyle birlikte küresel çapta çeşitli kentsel tasarım hareketleri ortaya çıkmıştır:

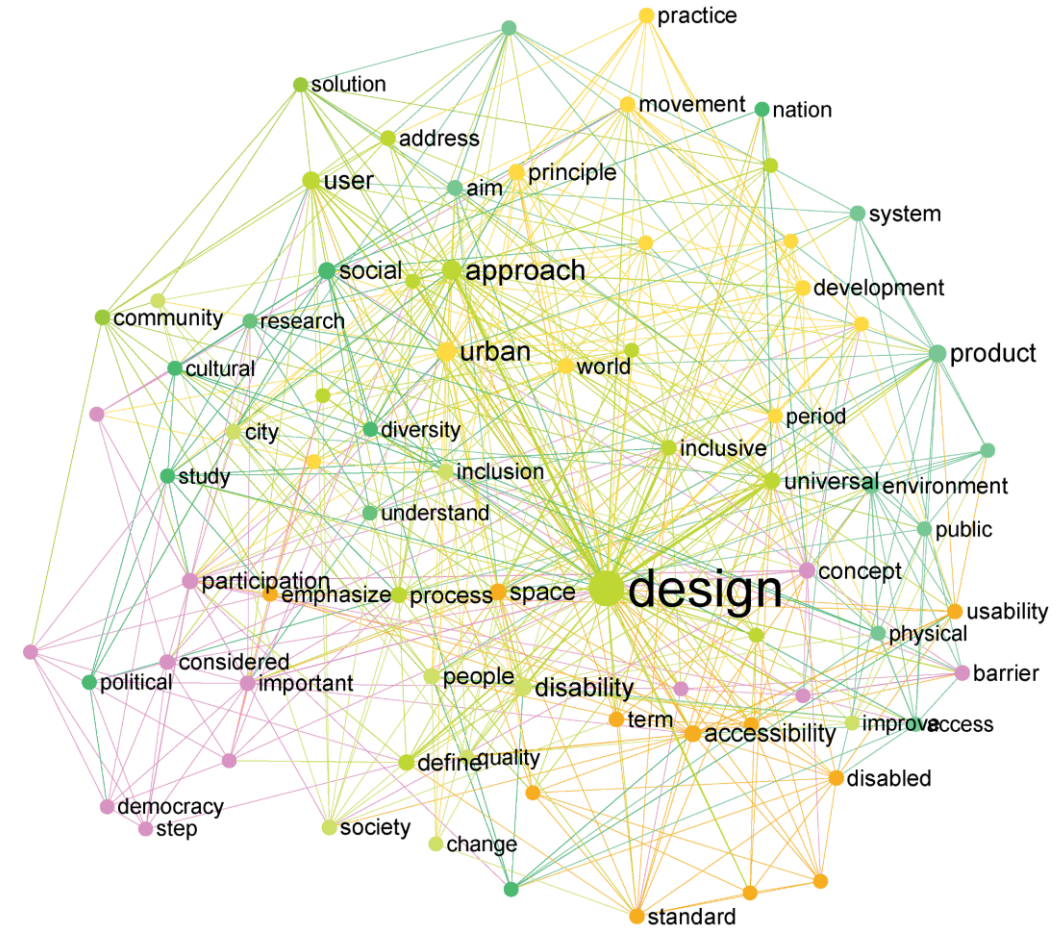
Eleştirel Mekânsal Uygulama: Bu disiplinler arası yaklaşım, teori ve pratiği, kamu ile özel alanı ve sanat ile mimariyi kesiştirerek eleştirel, mekânsal ve disiplinler arası bir bakış açısı sunmaktadır [66].

Asi Şehirler: Bu tasarım hareketi, kentleşmede kapitalizmin egemenliğine meydan okumakta, kentin siyasi, sosyal ve sınıfsal mücadelelere sahne olabileceğini öne sürmekte ve onu dönüştürmek için çeşitli aktivizm biçimlerini bir araya getirmektedir [19].

Taktiksel Şehircilik: Genellikle kentsel sorunlardan doğrudan etkilenenler tarafından veya onlarla iş birliği içinde kentsel alanlara katkıda bulunan düşük maliyetli, ölçeklenebilir ve geçici girişimleri içerir. Çerçevesi, hassas ve mekan odaklı yaratıcı uygulamaları içerir [67].

Radikal Kapsayıcılık: Bu tasarım hareketi, otoriter ve homojen birlikteliğe karşı çıkarak kentsel alanlarda radikal ve azınlık grupların katılabileceği bir ortam yaratmayı amaçlar [68].

Tasarım Adaleti: Kentsel alanlardaki olağandışı kabul edilen nüfuslara odaklanan bu hareket, bu toplulukların karşılaştığı daha derin zorlukları ele almak için işbirlikçi ve yaratıcı uygulamalar kullanır. Herkes için adaleti vurgular ve temsil eder [17].

Şekil 10. Kapsayıcı tasarımın evrensel gelişim süreci kelime haritası

Kapsayıcı tasarım sürecinin evrensel gelişimini anlatan tezin ikinci bölümünün metin yapısı ai (yapay zeka) ile incelendiğinde, tasarım odaklı bir kurgu olduğunu, bunu da ‘erişilebilirlik’, ‘kent’, ‘ürün’, ‘sosyal’, ‘engellilik’, ‘kullanıcı’ kelimelerinin bağlantılarını izlediğini görülmektedir. ‘Toplum’; ‘gelişim’, ‘hareket’, ‘değişim’, ‘çeşitlilik’, ‘içerme’, ‘pratik’, ‘katılım’, ‘kalite’ vb. kelimeler de ağın bir diğer aşamasını oluşturmaktadır. (Şekil 10)

2.3.2. Alanyazın Çalışmalarında Kuramsal Gelişimin Değerlendirmesi

Kapsayıcı tasarımla ilgili kavramlar, toplumsal yapılarda mevcut olan sosyal, kültürel ve ekonomik eşitsizlikleri yansıtarak kentsel bağlamlarda farklı yorumlar sergilemektedir.

Bu çeşitlilik, genellikle ülkelerin uygulamalarını ve tanımlarını nasıl formüle ettiklerini önemli ölçüde etkileyerek, içinde bulundukları çoğulcu kültürlerle ve coğrafyalara göre şekillenir [61]. Farklı uluslarda "evrensel tasarım" kavramını çağrıştıran çeşitli terimler kullanılmaktadır. Bunlardan bazıları "herkes için tasarım", "kapsayıcı tasarım", "kullanıcı ihtiyaçları tasarımı", "gerçek yaşam tasarımı", "yaşam boyu tasarım" ve "kuşak ötesi tasarım"dır. Bu terminoloji ülkeler arasında farklılık göstermekte ve genellikle her ulusun farklı toplumsal değerlerini yansıtmaktadır [61][69]. Bu çeşitlilikler, kavramın uyarlanabilirliğinin ve kapsayıcılığının derinliğinin altını çizmektedir.

Kavramsal gelişimin evrimsel yolculuğu şu şekilde özetlenebilir: 1960'larda Ronald Mace ve Dr. Timothy Nugent gibi öncüler, mimari ve endüstriyel tasarım yoluyla kullanıcıların engellerini ele almaya çalışarak erişilebilir tasarım ve kapsayıcı tasarım yolculuğunu başlatmıştır. Evrensel tasarım kavramı 1980'lerde ortaya çıkmış ve ayrı veya özel çözümlere ihtiyaç duymadan çoğunluk tarafından kullanılacak ürünlerin tasarımını vurgulamıştır. 1990'larda kullanıcı merkezli tasarım ön plana çıktı ve kullanıcı ihtiyaçlarını, yeteneklerini ve davranışlarını tasarım sürecinin merkezine yerleştirdi. 2000'li yıllarda kapsayıcı tasarım, kültürel, sosyal, ekonomik ve diğer çeşitli kapsayıcılık biçimlerini kapsayan 'çoğulcu' bir bakış açısını benimseyerek kendini göstermiştir [44].

Kuramsal gelişimin genel olarak metin değerlendirmesine baktığımızda, 'tasarım' odağında, 'yaklaşım', 'kullanıcı', 'sosyal', 'katılım', 'kapsayıcı', 'evrensel' ve 'erişilebilirlik' kelimeleri, giriş bölümünde detayları belirtilen yapay zeka analizi kapsamında ortaya çıkmaktadır. (Şekil 11)

Modern yaşam tarzları, artan kentleşme, değişken ekonomiler, değişen iklimler, afetler ve hızlı teknolojik ilerlemelerle karakterize edilen bir dünyada "kentleşme" yeni kavram ve arayışların temeli haline gelmiştir. Geleneksel, otoriteye dayalı kentsel planlama modellerinin yetersiz kalması, alternatif çözümler sunan çeşitli teori ve hareketlerin denenmesine yol açmıştır [70]. "*İnsanlar için şehirler*" ve "*açık şehirler*" gibi kentsel ilkelere yapılan vurgunun arttığı 2000 yılını takip eden dönem, kapsayıcı kentsel tasarım araştırmalarının yoğunlaşmasına tanıklık etmiştir. Bu yaklaşımların, odağı modernist kent planlamasına dayalı bir sistem içinde çalışan göstergelerden, kentsel yaşam kalitesini artırmaya yönelik analizler ve politikalar geliştirmeye dönüştürdüğü görülmektedir [6].

2.3.3 Yerel Kaynaklarda Kapsayıcı Tasarımın İzlekleri

Kapsayıcı tasarım alanında, alanyazın araştırmalarında öne çıkan, sınırları çerçeveleyen, belirli anahtar kelimeler kullanılarak tezlerin incelenmesi yoluyla yerel kaynakların analizi yapılmıştır. Bu kaynaklar, Yükseköğretim Kurulu Yayın ve Dokümantasyon Merkezi ile Polen İTÜ arşivlerinden elde edilmiştir. Analizlerde, alanın kapsamını tanımlamak için *kapsayıcı tasarım*, *sürdürülebilirlik*, *katılım*, *kentsel mekân*, *insan-mekân ilişkisi*, *kentsel hareketlilik* ve *yönetişim* gibi anahtar terimler belirlenmiştir. Ardından, iki yüz elliden fazla yerel tez bu bağlamda incelenmiştir. Araştırma, 1980-1989, 1990-1999, 2000-2009 ve 2010-2023 yıllarını kapsayan onar yıllık dönemler halinde yürütülmüştür. Öncelikle her dönem ayrı ayrı değerlendirilmiş, ardından genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Her bir dönem içindeki tutarlılık, güncel koşullar ve kentsel olaylar içindeki konumları ve bunlara karşılık gelen kavramlar belirlenmiştir. Ardından, "kavramsal arka

plan" başlığı altında, uluslararası alanyazın çalışmalarında yer edinen kavramsal tanımların yerel araştırmalardaki karşılıkları aranmıştır. Evrensel tasarım, katılım, kullanıcı merkezli tasarım, kapsayıcı tasarım gibi globalde gelişen kavramları ele alan tezlerin farklı yıllardaki odakları incelenmiştir. Bu bağlamda, yerel düzeyde gelişmekte olan kapsayıcı tasarım araştırmaları incelenerek kaynaklarda nasıl evrildiğine dair içgörüler edinilmiştir.

1980- 1989 Arasındaki Yerel Araştırmalar

Şekil 12. 1980-1989 anahtar kelimeleri haritası

Bu yıllar arasında, anahtar kelimeler çerçevesinde on tez bulunmaktadır. Bu tezler, özellikle kentsel mekan, kentsel bağlam, kentsel kimlik, kentleşme ve kamusal alan kavramlarına odaklanmıştır. Çalışmalar, Tarihi yapısal alanlardaki dönüşüm, yeni (göç bazlı) yerleşmelerin mekansal özellikleri ve bu dönemde hızlanan göç dalgalarının etkileri gibi konulara odaklanmıştır. Bu araştırmalar, yerel bağlama odaklanarak, insanların yeni mekanları nasıl algıladığı, aidiyet duygusu ve kentsel bağlam arayışları gibi konuları ele almaktadır. Bu çalışmalar, kent kimliği, göç hareketleri ve demografik değişikliklere özel bir vurgu yapmaktadır.

1990- 1999 Arasındaki Yerel Araştırmalar

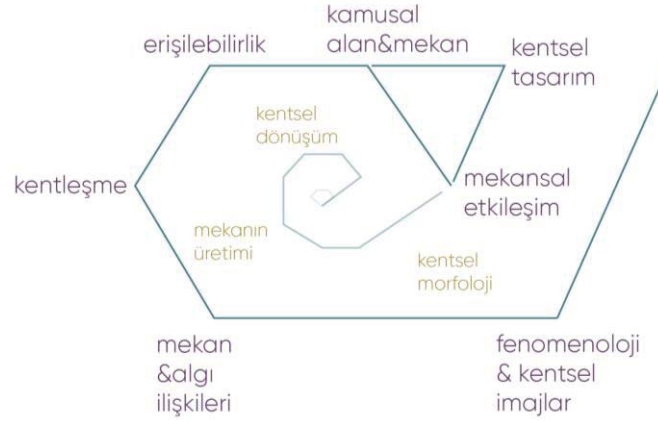

Şekil 13. 1990-1999 anahtar kelimeleri haritası

Bu aralıktaki araştırmalarda, toplamda 32 adet tez incelenmiş olup insan-çevre ilişkisi bu dönemden en öne çıkan kavramdır. Bunu mekansal davranış, yerle ilişki, çevresel psikoloji gibi alanlar izler. Algı-mekan araştırmaları, süreklilik, kent dokusu ve kentsel tasarım alanları da ön planda belirir. Kentsel mekanın karakterizasyonu ve çevresel ilişkiler, mekansal davranış araştırmaları ile beslenmiştir. İnsan-çevre ilişkileri ve kentsel morfoloji, ortaya çıkan kullanıcı odaklı tasarıma atıfla çalışılır.

2000- 2009 Arasındaki Yerel Araştırmalar

Bu seneler arasında 34 tez incelenmiştir. Bu çalışmaların odak noktası kentsel dönüşüm ve erişilebilirlik oldu. Kentsel tasarım, kamusal alan, kamusal mekan yakın etkileşim alanındadır.

Şekil 14. 2000-2009 anahtar kelimeleri haritası

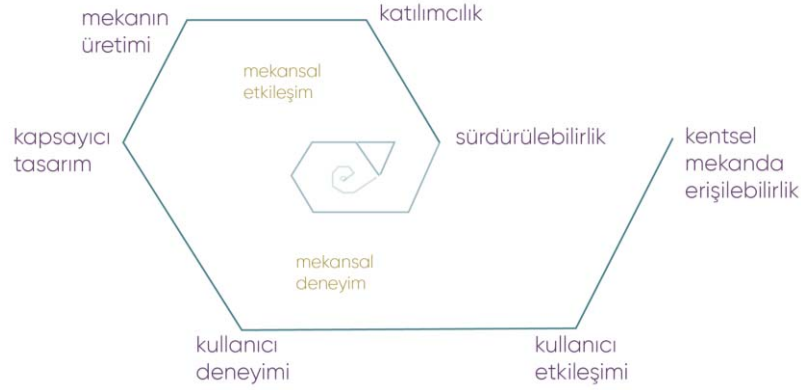
Mekansal etkileşimi, kamusal alan üzerine yoğunlaştıran araştırmalar, bunları mekanın üretimi pratikleri ile irdeleyerek ele almışlardır. Kentleşme ve erişilebilirlik bu alanı besleyen konular olmuştur. Algı ve deneyim üzerine ilerleyen kentsel morfoloji çalışmaları, fenomenoloji ve kentsel imajların incelenmesi gibi yöntemlerle gerçekleştirildiği görülmekte ve bu girişim alanda önemli ilerlemelere yol açmıştır. Ayrıca, erişilebilirlik konusunda başlangıç izleri görülmeye başlanmıştır.

2010- 2023 Arasındaki Yerel Araştırmalar

Bu dönemde, 150'den fazla tez incelenmiştir, bunlardan 60'tan fazlası sürdürülebilirlik, 21'i katılımcılık ve 3'ü kentsel hareketlilik, 5'i kapsayıcılık alanlarına odaklanmıştır. Ayrıca, bir tez kapsayıcı yaklaşımın katılımcılık perspektifiyle ele alınmıştır. Bu dönemin başlarında, sürdürülebilirlik ve katılımcılık kavramları araştırma alanlarında daha belirgin iken, dönemin ortalarına doğru mekanın üretimi ve mekansal etkileşim kavramları tezlerde daha fazla yer almıştır.

Bu değişimin nedeni olarak, Gezi Parkı olaylarının kentsel ve kamusal alan araştırmalarında önemli bir rol oynamış olması gösterilebilir. Kullanıcı deneyimi,

kullanıcıların mekanlardaki bedensel ve sosyal deneyimlerini özellikle engelli, kadın, çocuk gibi özelleşmiş alt başlıklar altında inceleyen araştırmalar, kapsayıcı tasarım alanına katkı sağlayan kullanıcı odaklı erişilebilirlik ve hareketlilik çalışmaları olarak öne çıkmaktadır.

Şekil 15. 2010-2023 anahtar kelimeleri haritası

Ayrıca, kapsayıcılık ve tasarım ilişkileri ile yönetim becerileri 2019 yılında artış göstermiştir. Katılımcılığın kentsel etkileşimle ilişkileri ise 2020 yılında tezlerde daha fazla incelenmeye başlamıştır. Son iki senede ise ‘sürdürülebilirlik’ kavramı yeniden ön plana çıkarak yapı, malzeme ve hareketlilik alanlarında incelendiği görülmektedir. Kentsel hareketlilik bu senelerde gündeme gelirken teknoloji ile bağlantılı şekilde kullanımları ve kentsel alandaki stratejik gelişimleri değerlendirilmiştir.

Sonuç olarak, kapsayıcı tasarım alanındaki yerel çalışmaların, kentsel mekandaki erişilebilirlik, hareketlilik, katılımcılık ve yönetim gibi alanlarda hızla geliştiği görülmektedir. Kullanıcı deneyimi, hareketlilik, katılım ve yönetim kavramları, kapsayıcı tasarım alanındaki artan ilgiyi yansıtmaktadır. Bununla birlikte, küresel kapsayıcı tasarım terminolojisinin yerelleştirilmiş kavramlarla kıyaslandığında hala sınırlı olduğu gözlemlenmektedir.

2.3.4. Yerel Kaynaklardaki İzlek Bağlamlarının Değerlendirmesi

Alanyazın taramasındaki konuların Türkiye'deki tez kaynaklarına olan etkisi, onar senelik periyotlarla incelendiğinde, kapsayıcı tasarım yaklaşımının evriminin, Türkiye kaynaklarına 1990'ların başlarında engelsiz tasarım ve katılımcılık konularına odaklanan iki tezle girdiği görülmüştür. 2000'lerin başlarından itibaren ise 'katılımcılık', 'evrensel tasarım' ve 'kullanıcı odaklı tasarım' gibi konular öne çıkmıştır, özellikle 2010-2019 yılları arasında bu konular hız kazanmıştır. Bu süre boyunca 'evrensel tasarım' konusuyla ilgili yazılan tez sayısı en fazla olanıdır. Bu artışın sebebi, evrensel tasarımın ele aldığı konuların, mimarlık, iç mimarlık, endüstri ürünleri, eğitim-öğretim gibi geniş bir yelpazeden olmasına bağlanabilir. Aynı dönemde anahtar kelimeler olarak '*mekanın üretimi*', '*kentsel morfoloji*' ve '*fenomenoloji*' de öne çıkmış, bu da yerel kaynaklardaki analizlerin, kapsayıcı tasarımın temel prensiplerini oluşturan bir üretim anlayışına dayandığını göstermiştir.

	engelsiz tasarım	katılımcılık	evrensel tasarım	kullanıcı odaklılık	herkes için tasarım	kapsayıcılık
1980-89						
1990-99	+	+				
2000-2009		++++	+++++	+++		
2010-2019	+	+++++	+++++	+++++	+	+++
2020-2023	++	+++	+++++	++++		++++

Şekil 16. Belirlenen kavramların tez kaynaklarında anahtar kelimelerdeki görünürlüğü

"Herkes için tasarım" konusunun kavram olarak, alanyazın taramasında 1980'lerden beri yer almasına rağmen, yerel kaynaklarda çok az ele alınmış olması dikkat çekicidir. 2020-2023 arasında sadece yaklaşık iki buçuk yıllık veri bulunmasına rağmen, bu döneme yakın olan 2010-2019 yılları arasında, anahtar kelimelere dair yazılan tez sayılarının arttığı görülmüştür. '*Etkileşim*', '*deneyim*' ve '*sürdürülebilirlik*' anahtar

2.4 İstanbul'daki Kapsayıcı Tasarım Uygulamalarının Güncel Bağlamı

Kentsel alanlardaki dönüşüm süreçlerinde, uygulanan yöntemlerin ve çözüm arayışlarının, tekrar tekrar yeniden kurulan mekanlara nasıl etki ettiği araştırması ön plana çıkmaktadır. Bu çerçevede, "yeni" kavramının da tartışılması gerekmektedir. Yeni kavramını bellek ve kentsel mekandaki karşılaşmalarla ilişkilendiren Groys (2020), zamanın geçmesinden, anlamın sürekli olarak geçici yer değiştirmesinden kaynaklanan farklılıkların yeni anlamına gelmediğini; yeni kavramının istemli bir eylem olduğunu, teknik ve kamusal bellek ortamında geliştirilen kültürel karşılaşmalardan doğduğunu belirtir [59]. Boris Groys, çağdaş sanat kuramı, medya ve kültürel politika üzerine çalışmalarıyla tanınmaktadır. Kapsayıcılığın çok yönlü bir kavram olduğunu ve farklı bilim adamlarınca ve teorisyenlerce bunun çeşitli açılardan ele alınmasını önemsemektedir.

İnsanların, çevredeki formlar ve biçimlerden daha fazla, onların açıklık, kapalılık, esneklik, katılım, sabitlik, değişkenlik vb. özelliklerinin ayrımına vardıkları; Piaget ve Inhelder'in yayınlarında (1956), "mekânlara düzen getiren ilk ilişkilerin *topolojik* türden ilişkiler olduğu, bunların form veya ölçü değişmeyen halinden önce geliştirilmiş olduğu" şeklinde belirtilir. Ayrıca, topolojinin kesin mesafelerle açı ve alanlarla ilgilenmediğini, onların yerine yakınlık, ayırma, ardıllık-dizi, kapalılık, devamlılık gibi ilişkilerle var olduklarını belirtirler [71]. İnsanların kentsel alanlarda yönelirken morfolojik ve topolojik özelliklerden faydalanırken, yakınlıkları ve toplanmaları gözleyerek doğal yönelimleri seçtikleri, alanlardaki davranış haritalarından çıkan sonuçlardan biridir [72]. Yakınlıkların ve toplanmaların örüntüsünün çeşitlenmesi, kültürel karakterin korunmasına, mekânların sınıflandırılmasına, topluluklardaki özel etnik karakterin korunmasına ve bireyler arası davranış kalıplarına etki eden dış faktörlere bağlıdır [73].

Kültürün mekansal etkilerini anlamak, yerleşim yerlerinde kültürel öğelerin nasıl etkileşime girdiğini incelemeyi gerektirir. Bu bağlamda, yapılaşmış çevre ve kültürel unsurlar arasındaki bağlantıları anlamak önemlidir (ibid). Alanyazın taramalarında, kamusal alan dönüşümlerinde kapsayıcılık uygulamalarında önemli bir yeri olan Kopenhag'daki son dönemdeki dönüşüm projelerinde yürütülen sosyal kapsayıcı süreçlerin, kentsel alanlarda 'yeni' ile bağ kurma arayışındaki 'süper-çeşitli' kentlilere bir arayüz oluşturarak, kullanım alanlarında ortak zemin arayışlarını karşılayabilecekleri gözlemlenmektedir [11][9]. Örnek olarak, farklı kent sakinleri arasındaki sosyal uyumu ve entegrasyonu teşvik etmek için Kopenhag mahallelerinde erişilebilir ve kapsayıcı topluluk alanları yaratmayı amaçlayan "herkes için topluluk alanları" projesi verilebilir. Odak noktası, farklı fiziksel yeteneklere, yaşlara, kültürel geçmişlere ve ilgi alanlarına sahip insanlara hitap eden kamusal alanlar, parklar ve toplum merkezleri tasarlamak olan proje, ayrıca, topluluk katılımını ve etkileşimini teşvik etmek için kapsayıcı etkinlikler ve faaliyetler düzenlemeyi de içermektedir. Farklı alanlardaki uygulamalarda, kapsayıcı tasarım süreçlerinin ya da yaklaşımlarının farklı kavramlar altında bağlamsal değişiklikler göstererek yapısal çevrede ve kültürel kullanımlarda evrimleştiği görülmüştür [42].

İstanbul'un dönüşen çehresinde, topolojik olarak değişen alanların, insanlar için 'yeni' kullanımlar oluşturduğu gözlenmekle birlikte, bu süreçteki topluluk katılımı ve etkileşimi incelenmeye değerdir. Kentte özellikle 1980'lerden sonra yoğunlaşan neoliberal politikaların, kentin büyüme seyrini hızlandırmış olduğu ve kentsel aktörleri değiştirdiği görülmektedir [74][75]. Doğan Kuban'ın (2010) değindiği üzere, İstanbul'un 19. yüzyıldaki fiziksel değişiminin, kültürel değişimle karşılıklı olarak ilişkili olduğu, bu dönüşümün ise yerel çözüm arayışları ile değil batıdan ithal edilen 'kit'ler ile

yapılmasından ötürü kent imgesinin oluşmasında sorunlar çıktığı görülmektedir [76]. Kırsal davranış kalıplarının hala hakim olduğu bir coğrafyada, Avrupa kentlerinde çoktan iç içe geçmiş kuramsal ve uygulama yaklaşımlarının bir model olarak alınmasıyla oluşturulmaya çalışılan kent yapısının, örgütlenme sorunları oluşmuştur [76]. Bu bağlamda, kapsayıcı mekansal tasarım yaklaşımlarının alanyazın taramasındaki ve yerel kaynaklara yansımadaki durumu araştırmanın, güncel kentsel örgütlenme durumuna da ışık tutması beklenmektedir.

2.5 Bölüm Değerlendirmesi

Bu bölümdeki araştırma, evrensel alanyazın taramalarında gelişen kapsayıcı tasarım yaklaşımlarının, yerel tez araştırmalarındaki izlekte nasıl ve hangi yönleriyle öne çıktığını anlamak amacını kapsamaktadır. Uluslararası düzeyde, kapsayıcı tasarım sürecinin kökleri, 1960'ların başlarından itibaren erişim ve erişilebilirlik kavramlarının giderek artan bir biçimde öne çıkmasına dayanmaktadır. Ancak, yerel düzeyde yapılan araştırmaların odak noktası genellikle kentlerin sosyal ve yapısal kimliklerine dair kavramsal arayışlara yoğunlaşmıştır. Bu farklılaşmanın kökenlerinde, Türkiye'nin genelindeki kentleşme hareketleri, göçler ve yer değiştirmeler gibi faktörler yer alabilir. Özellikle 1980'lerden sonra, yereldeki göç hareketleri ve kentleşme araştırmalarının yoğunluğu, aynı dönemde dünya genelinde işlenen "erişim ve ulaşılabilirlik" kavramlarından uzak gözükmemektedir. Göç hareketlilikleri kaynaklı olarak yerel araştırmaların kent kimliğine odaklandığı izlenirken, alanyazın taramalarında erişilebilir tasarım yaklaşımının ortaya çıktığı görülmektedir. Özellikle gecekondu yerleşimleri üzerine yapılan araştırmalarda, bölgelerde yerleşim kuran kişilerin kültürel kodlarının, kurdukları yerleşimlere taşıdıkları şehirlerarası yapısal yolculukları üzerinde

durulmaktadır [77]. Bu kültürel aktarım, organik gelişen bir yerleşim için kıymetli olmasına rağmen, evrensel bilimsel gelişime yansımaları görülmemiştir.

1980 sonrası yerel kaynaklarda izlenen mekansal karakteristik incelemeleri, 1990 sonrasında insan-çevre etkileşimleri çevresinde oluşan kavramsal ilişkilerin incelenmesine dönüşmüştür. Aynı senelerde, alanyazın taramalarında artış gösteren kullanıcı merkezli tasarım ile yerel kaynaklardaki çevresel psikoloji ve kent dokusu araştırmalarının bir araya geldikleri izlenmektedir. Yine aynı tarihlerde evrensel alanyazın taramalarında ergonomi temelli ve insan odaklı araştırmalar ile bu kavramlar örtüşmektedir. Yerel kaynaklardaki gecekondular ve özgün kültürel karakteristikler hakkındaki üretimlerin daha yaygın bilimsel bir altyapıya ulaşması, alanyazın taramalarındaki katılımcılık ve herkes için tasarım kavramlarının yereldeki ölçeklenebilir gelişimlerine katkı sağlayabilir.

2010-2022 sürecindeki alanyazın incelemeleri, ‘kapsayıcı yaklaşım metodolojisi’, ‘teknoloji eşliğinde sorunları çözümleme stratejileri’ üzerine kurulurken, yerel kaynakların ‘kullanıcı odaklı tasarım’ etrafında gelişmeye başladığı görülmüştür. Erişilebilirlik ve eşitlik kavramlarının, kullanıcı etkileşimi ve deneyimi üzerinde durması, globaldeki 1990’larda başlayan kapsayıcı tasarımla tasarım akımlarındaki kullanıcı deneyimini, erişilebilirliği ve yönetişimi öne çıkarmış olabilir. Türkiye’de 2013 senesindeki Gezi Parkı olayları ile, ‘kamusal alan’ın çok yönlü olarak tartışmaların odağında yer alması ile, yerel kaynaklarda, ‘katılımcılık ve mekanın üretimi’ kavramlarının işlenmesinde bir sıçrama olduğu izlenmektedir. Yerel kentsel alanlarda, mimarlık ve tasarım kolektiflerinin yaptığı çalışmalar, bu dönemdeki kaynaklardaki örneklemelere konu olmuşlardır. Kapsayıcı yaklaşım sürecini irdeleyen çalışmalar ve

araştırmalar hem toplumun hem de kamu yönetimlerinin, bu süreç ile ilgilenmeye başladıklarını gösterir örnekler vermektedir.

Yereldeki kentsel g dalgalarının ve kentsel hareketliliğin beslediği araştırmalara, kentsel alanın dayanıklılığı ve kentsel mücadeleleri inceleyen kaynakların eşlik ettiği izlenmiştir. Kapsayıcı yaklaşımın global düzeyde yaygınlaşmasında, bunun, modern tasarım üretim süreçlerinin, standartlaşmanın (fabrikasyon) ve maliyet ölçütlerinin sağlıklı hale getirilmesinde katalizör olarak kullanılmasının ve buna uygun uygulama alanları açılmasının etkileri görülmektedir. Yerel kaynaklarda ise, bu alanın kurulumunun, sosyo-kültürel dönüşümler ve ekonomik denge dağılımı üzerinden oluştuğu ancak disiplinler arası bir evreye geçmediği anlaşılmaktadır. Örneğin, sosyal bilimler alanından kapsayıcılık ile ilgili çok sayıda tez çıktığı, ancak bu çalışmalarda, sosyal bilimler, mimarlık, şehir ve bölge planlama, endüstriyel tasarım arayüzünde çalışan, etkileşimli bir inceleme alanının henüz oluşmadığı görülmektedir. Aynı şekilde, sivil toplum çalışmalarının öncülüğü taramalarda göze çarparken; yönetişim alanında, kapsayıcı tasarım algısının nasıl ilerlediğine ve uygulandığına dair çok az sayıda araştırma yapılmıştır.

Yerel çalışmalarda incelenen kamusal alanlardaki dönüşümlerin, genellikle kentsel hareketlilik sistemlerinin yeniden yapılandırılmasıyla ortaya çıktığı ya da bu sistemi etkilediği görülmektedir. Sokak, meydan ve kaldırım düzenlemeleri yoluyla daha kapsayıcı alanlar yaratmayı amaçlayan politikalar, özellikle COVID-19 salgını sırasında dünya çapında ivme kazanmıştır. İstanbul gibi sürekli geleişen ve kentsel alanlara ilişkin kararların ve uygulama yöntemlerinin sık sık değiştiği bir kentsel peyzajda, yerel ve kamusal arayışları bu bağlamda izlemek ve analiz etmek daha mümkün hale gelmektedir. Son beş yılda İstanbul'da kamusal alanlara yönelik ne çıkan strateji ve hareketlilik

planlarında uygulanan yaklaşımları, yayınlardan incelemek ve çeşitli yönlerden değerlendirmek mümkündür. Bu süreçte, İstanbul'un da dahil olduğu Marmara Belediyeler Birliğinin (MBB) bölge düzeyinde, yerel yönetim akademisi, MARUF gibi çalışmaları ile sürdürülebilir sağlıklı kentsel alanlar yaratmaya dair çabaları göze çarpmaktadır.

Küresel düzeyde, çağdaş kentsel planlama eğilimlerinin öncelikle pratik uygulamalar üzerine yapılan araştırmalarla derinleştiği, kaynaklardaki örneklemelerden anlaşılmaktadır. Kapsayıcı tasarım alanında teorik ilerlemeler kaydedilirken, pratik uygulamalar, bunların alana yansımalarındaki hem olumlu hem de olumsuz yönleri ortaya çıkarmış, bu da kentsel akımlarda çeşitli eğilim ve teorilerin doğmasına neden olmuştur [10]. Bu akımların Avrupa'da bilimsel kayıtlara daha çok geçtiğini söylemekle birlikte, Güney Amerika'da ve Asya'da daha yoğun şekilde etki alanlarının olduğu taramalardan izlenmiştir.

Evrensel gelişim sürecinde, kentsel alanlara yönelik katılımcı ve yönetim sistemleri ağırlıklı olarak kamu kurumlarının veya sosyal kuruluşların öncülüğünde kurulmakta ve yürütülmektedir. Buna karşılık, yerel düzeyde, sosyal fayda yaratmaya yönelik katılım ve yönetim girişimleri genellikle STK'lar, vakıflar ve sosyal girişimler aracılığıyla açığa çıkarak, bunların kamusal alanda yaptıkları uygulamalar aracılığı ile izlenmektedir [78]. Alanyazın incelemelerinde, tipik olarak kavramsal geliştirme ve metodoloji araştırması ile başlayan, ardından genellikle belediye organları tarafından yönetilen uygulama yöntemlerinin denendiği bir sıra izlendiği takip edilmiştir. Yerel kaynaklarda ortaya sıralama, öncelikle pratik uygulamaların incelenmesi, ardından bu uygulamaların etkinlik düzeyinin değerlendirilmesi ve nihayetinde alanyazın oluşturulması ile karakterize edilmektedir. Bu operasyonel örüntü, Türkiye gibi

BÖLÜM III

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

3.1 Araştırma Kapsamı, Yapısı ve Sınırlamaları

Araştırmaya yönelik yapılan kuramsal hazırlıkta, kapsayıcı tasarım yaklaşımları, örnekler (uygulamalar ve projeler) ve alanyazın taraması ile zaman mekansal boyutta incelenerek kapsayıcı tasarım yaklaşımına etki eden ölçütler belirlenmiştir. Belirlenen tasarım ilkelerinin ve ölçütlerinin, temsili olarak seçilen kamusal alanlardaki etkinliği, yerinde gözlem, mimari analiz yöntemleri (projelerin incelenmesi) ve anket aracılığıyla yapılan ön değerlendirme çalışması, üçüncü araştırma sorusunun, kamusal alandaki karşılığını test etmek üzerine kurgulanmıştır.

Araştırma Sorusu 3: İstanbul'daki kamusal mekanların dönüşümünde, kapsayıcılık hedeflenen uygulamalarda KMTY nin etkinliği nasıl ölçülebilir? Yaklaşımın başarısı nasıl değerlendirilebilir ve bu amaçla kullanılabilecek temel performans göstergeleri nelerdir?

Araştırmada kullanılacak anket çalışması, İstanbul'daki temsili seçilen kamusal alan 18 yaş üstü kullanıcılarına uygulanmak üzere, yapılandırılmış bir soru-cevap listesinden oluşmaktadır. Sorular; *demografik bilgi, alana erişim, kullanım amacı, kullanım türü, erişilebilirlik, kullanım kolaylığı, canlılık, katılımcılık* ve mekansal olarak sağlanan *çeşitlilik* konularında söz konusu kamusal alandaki verileri elde etmek üzere kurgulanmıştır. Katılımcılardan yaşadıkları kamusal alanı belirlenen çerçevede değerlendirmeleri beklenmektedir.

Sorular; *demografik bilgi, alana erişim, kullanım amacı, kullanım türü, erişilebilirlik, kullanım kolaylığı, canlılık, katılımcılık* ve mekansal olarak sağlanan

çeşitlilik konularında, seçilen temsili kamusal alandan ön araştırma bilgisi elde etmek üzere kurgulanmıştır.

Anket katılımcılarının belirlenmesi:

- Seçilen temsili alanlardaki sürekli kullanıcılar (+18 yaş) olan esnaf, çalışanlar, öğrenciler ve yakın çevrede ikamet eden kişiler ile görüşülmesi,
- Anket, katılımcıların farklı kabiliyet, yaş, cinsiyet, kullanım türü, kullanım amacı vb. çeşitliliğini olabildiğince çoğaltacak seviye elde edilene kadar kademeli olarak sürdürülmesi,
- 18 yaş altı kullanıcılar ile ilgili bilgi, alan gözlemleri ve mimari analizler aracılığı ile yapılması tanımlanmıştır.

Anketin süresi ve yöntemi:

- Anket cevaplama süresi, deneme çalışmasında, yaklaşık 20 dk olarak belirlenmiştir. Kişiler ile yapılan bire bir çalışmalarda sadece soru cevap olarak değil, derinlemesine mülakat şeklinde görüşmeler yapılarak kişilerin aktardıkları detaylar, sonuç bölümüne yansıtılmıştır.
- Katılım gönüllü olmuştur.

3.2 Veri Toplama Yöntemleri ve Analiz Metodu

Araştırmada kullanılan yöntemler şunlardır:

- 1) Alanyazın (Literatür) İncelemesi: Alanyazın incelemesinde, uluslararası kaynaklara ek olarak, yerel yansımaları öğrenmek amacıyla, her on senede bir kapsayıcı tasarımın temel kavramlarını haritalandırmak için 1980'den 2023'e kadar iki yüzden fazla yerel tez incelenmiştir [79]. Araştırma sonuçları

değerlendirilerek kamusal alandaki kapsayıcı tasarım yaklaşımlarının temel ilke ve ölçütleri tespit edilmiştir.

- 2) Mimari analiz: Yukarıda belirtilen temsili seçilen alanlara dair projeler temin edilmiş ve incelenmiştir.
- 3) Yerinde gözlem: Alan, iki ayrı günde (salı, cumartesi) üç farklı saat diliminde (9.30-10.00, 12.30-13.00, 16.30-17.00) fotoğraflanarak alanın 18 yaş altı kullanıcılarının konuya ilişkin verilerinin elde edilmesi planlanmıştır.
- 4) Anket: KMTY etkinliğine dair ilkeleri, kullanıcı çeşitliliği sağlayacak şekilde yapılandırılmış anket, alanın sürekli kullanıcılarına gönüllülük esasına dayanarak uygulanması planlanmıştır. Derinlemesine mülakatı da içerir. Anket çalışmasının hazırlanmasında, alanlardaki dönüşümler öncesinde yerel yönetimlerce hazırlanan raporlardan, kılavuzlardan ve alanyazın taramasından yararlanılmıştır.

Soruların ve cevapların belirlenmesinde, kapsayıcı yaklaşım ilkeleri ile mekansal değerlerin ölçümleri şu şekilde yapılandırılmıştır:

Soru 1. Demografik bilgi.

Soru 2. Alana erişim.

Soru 3. Kullanım amacı.

Soru 4. Kullanım türü.

*Soru 5. Erişilebilirlik ve kullanım kolaylığı (kapsayıcılık ilkelerinden). *Soru 8, Soru 9, Soru 15 ve Soru 17 bu soruyla bağlantılı.*

*Soru 6. Canlılık (kapsayıcılık ilkelerinden). *Soru 18 bu soruyla bağlantılı.*

*Soru 7. Katılımcılık (kapsayıcılık ilkelerinden). *Soru 19, Soru 20 bu soruyla bağlantılı.*

Buraya kadar olan sorular, kullanıcıya fikir verecek şekilde çoktan seçmeli olarak kurgulanmıştır.

Soru 8- Soru 20 arasındaki kısımda mekansal değerlerin güncel ölçümleri yapılmaktadır. *Likert* ölçeği, kullanıcıların tutumlarını ve davranışlarını, ayrıntılı bir bakış açısı ile nitel olarak ölçebilmek için tercih edilmiştir.

Analiz metodu:

- Anketlerden elde edilen veriler, belirlenen yerlerde, daha önce yerel yönetimler tarafından yapılan veri raporları da kullanılarak; yanıtlar kapsayıcı tasarım ilke ve ölçütleri ile eşleştirilerek analiz edilmiştir.
- Tezde, *informel yansıtmanın*; pratik teorinin, esnek yapıların, kişisel ifadenin ve toplumsal etkileşimin unsurlarını içeren bir çerçeve kullanarak, bireyleri geçmiş deneyimlerinden ve mevcut inançlarından yararlanıp aktarmalarını teşvik edici bir araştırma yöntemi geliştirilmiştir. Bu yöntem, daha sonra yapılacak detaylı bilimsel araştırmalardaki, aşamalı tasarım uygulamalarıyla öğretme ve öğrenme anlayışlarını sorgulamak amacıyla informel yansıtma süreçlerini araştırma sistemine nasıl entegre edebileceğimizi anlamamıza yardımcı olmaktadır.
- Alanda katılımcı gözlem yönteminden yararlanılmıştır.

Anket, yukarıda belirtilen çeşitliliği sağlayacak şekilde, kapsayıcı mekansal tasarım yaklaşımlarının denendiği, aşamalı planlamadan uygulamaya geçmiş olan İstanbul'daki iki alanda uygulanmıştır.

- Katılım gönüllü olup bu durum katılımcıdan alınan onay formu ile belgelenmiştir.
- Çalışmanın araştırma fonu kaynaklarının olmaması, alandaki nüfusa oranla yeterli ve gerekli sayıya ulaşamamasını getirmektedir.

- Katılımcılara apartman yöneticileri, işyeri sahipleri ve çalışanları aracılığıyla önceden bilgi verilerek ankete davet yapılmıştır. Çeşitliliğin sağlanmasına adına engelli dernekleri vb. sivil toplum kuruluşları ile iletişime geçilmiştir.

Seçilen alanların, %95 bilimsel doğruluk sağlayarak araştırılabilmesi için, günlük alan kullanım sayılarından, alanlarda üç yüzden fazla kullanıcı ile görüşülmesinin gerektiği hesaplanmıştır. Lojistik ve bütçesel kısıtlardan ötürü, bu, bir pilot çalışma olarak belirlendiğinden, hedef görüşme sayısı toplam en az 40 kişi olarak tutulmuş olup, anket, hedeflenen kullanıcı çeşitliliğine ulaşılan değin sürdürülmüştür.

3.3 İstanbul'daki Temsili Vaka Örneklerinin Seçimleri

Kamusal alanları paylaşım için çeşitlendirmek, engelsiz bir çevre oluşturmak, toplumsal eşitliği sağlamak, erişilebilirlik ve ulaşılabilirlik sağlamak ve kentsel sosyal etkileşimi artırmak kapsayıcılığı vurgularken öne çıkan amaçlardır [52]. Bu amaçlar doğrultusunda hareket etmek, kentsel tasarımı herkesin katılımını ve toplumsal dâhil olma hissini güçlendiren bir yapı haline getirmektedir (ibid). Tasarımcılar, özellikle acil durumların kentsel yaşam üzerindeki etkilerini göz önünde bulundurarak, tüm vatandaşların farklı ihtiyaç ve deneyimlerini karşılayan daha kapsayıcı ve eşitlikçi kamusal alanlar yaratmak üzere giderek daha fazla çaba göstermektedir [5][22][80]. İstanbul'da yürütülen çalışmalarda, sağlıklı kentlere yönelik farkındalığın artmasıyla birlikte, kamusal alanlara müdahale yöntemlerinin çeşitliliğinde gözlemlenen bir artış mevcuttur. Kamusal alanlardaki her türlü dönüşüm, kent sakinlerinin hafızasında bir değişiklik yaratmakta ve etkileri kısa ve uzun vadeli olarak incelenmektedir. Stavrides, bu bağlamda, kentsel hafızanın tartışmaya açıldığı noktadaki kentteki mekânın dönüşümünü, kentsel belleğin,

kentsel mekânların şekillendirilmesinde önemli bir rol oynadığı ve aynı zamanda da bir mücadele alanı olarak öne çıktığını betimler [47].

İstanbul'da, merkezi kamusal alanların kapsamlı dönüşümleri, hareketlilik değişimleri doğrultusunda ilerleyerek, belirlenen stratejilerden ve planlamalardan izlenebilmektedir. Bu bölümde, önceki bölümlerde tanımlanan metodolojiyle belirlenen tasarım ilkelerinin ve ölçütlerinin, temsili seçilen kamusal alanlardaki etkinliği ele alınarak incelenmiştir. Son beş yılda İstanbul'da kamusal alanlara yönelik öne çıkan hareketlilik değişimlerinde, plandan projeye uygulanan yaklaşımları incelemek ve çeşitli faktörleri değerlendirmek için belirlenen koşulları sağlayan iki alan belirlenmiştir. Bunlar;

- Fatih, Laleli ve Balabanağa Mahallesi Ordu Caddesi ve çevresi yayalaştırma projesi,
- Maltepe Zümrütevler Mahallesi meydanı yayalaştırma projesi.

Bu projelerdeki süreçler, kapsayıcı tasarım temelleri ile başlatılmış ve tüm aşamaları veri tabanlı olarak arşivlenmiştir. İstanbul'da bu süreçle ilerleyip uygulamaya geçirilen ilk alanlardır. Bu alandaki bir diğer proje Maltepe Belediye'sindeki Onurlu Sokak olup aynı belediye kapsamında olduğundan, ilk uygulama alanı kullanıcıların tecrübe birikiminden ötürü tercih edilmiştir. Tez çalışmasının vaka araştırmasında, süreçte uygulanan program, yayalaştırma denemeleri ve nihai proje uygulamaları ele alınmıştır. Projelerdeki süreçlerin birkaç seneye yayılmasıyla birlikte, uygulanan programlar ve işleyişin, kapsayıcı mekansal tasarım yaklaşımlarının Türkiye'deki kamusal alanlardaki ilk somut uygulama adımları olarak yerel bilimsel tez kaynaklarındaki temsiliyetleri önemli görülmüştür.

BÖLÜM IV

VAKA ÇALIŞMASI: İSTANBUL'DAKİ KAMUSAL ALANLARIN DÖNÜŞÜMÜ

Kamusal mekanın üretiminde, çeşitli etkiler ile yaşanan dönüşümler bir örüntü dili oluşturup toplum tarafından paylaşıldığında, yaşayan bir mekan oluşmaktadır [81]. Endüstriyel devrim sonrasında, örüntü dilinin halkın paylaşım dili olmaktan çıkıp teknolojinin kontrolüne geçmesiyle, toplumun mekan oluşturmadaki dilinin en aza indirilerek yok edildiğine dair görüşler vardır [81][82]. Bunun kentsel çevredeki etkisi, morfolojik ve antropolojik araştırmalar ile tespit edilebilmektedir [83]. Bu dönüşümlerde, yereldeki sosyo-politik kararlar, kamusal alandaki güç dengelerini etkileyerek mekandaki çeşitliliğe etki etmektedir. Kamusal mekanın üretiminde, 'mekan ve zaman' ilk iki gösterge, 'kullanıcı' üçüncü gösterge iken, 'güç ilişkileri' de dördüncü göstergedir [11]. Bu göstergelere bağlantılı olarak İstanbul'a dair olan kamusal alan araştırmasında, öncelikle dönemsel strateji planları ve kente dair ana planlar ele alınmıştır. Bu planlar ikinci bölümdeki yöntemle ele alınarak matematiksel bir analizi çıkarılmıştır. Sonrasında, İstanbul sınırları dahilinde, kapsayıcı tasarım temelleri ile başlatılıp uygulamaya geçirilen iki kamusal alanda, kapsayıcı mekansal yaklaşım ilkelerinin ve açık mekansal üretim ölçütlerinin değerlendirmeleri yapılarak etkinlikleri test edilmiştir.

4.1 İstanbul'daki Kamusal Alanların Güncel Dönüşümünün Kapsayıcılık İlkesi Çerçevesinde Ele Alınma Biçimleri

Kamu yönetimlerince, dönemsel bazda yapılan çalışmalardaki yöntem tanımları, kamusal çevrenin dönüşüm yöntemleri ile ilgili bilgi sağlayabileceğimiz kaynaklardır. Bu çerçevede İstanbul'daki merkezi yerel yönetimin ilgili belgeleri incelenmiştir. Belge incelemelerinde, tezlerin ele alındığı yöntemle, analitik şekilde KMTY ile ilişkili kelimelerin metinlerdeki kullanım adetleri incelenmiştir.

4.1.1. İstanbul Stratejik Raporları ve Ana Planlar

2020- 2024 İBB Stratejik Planı

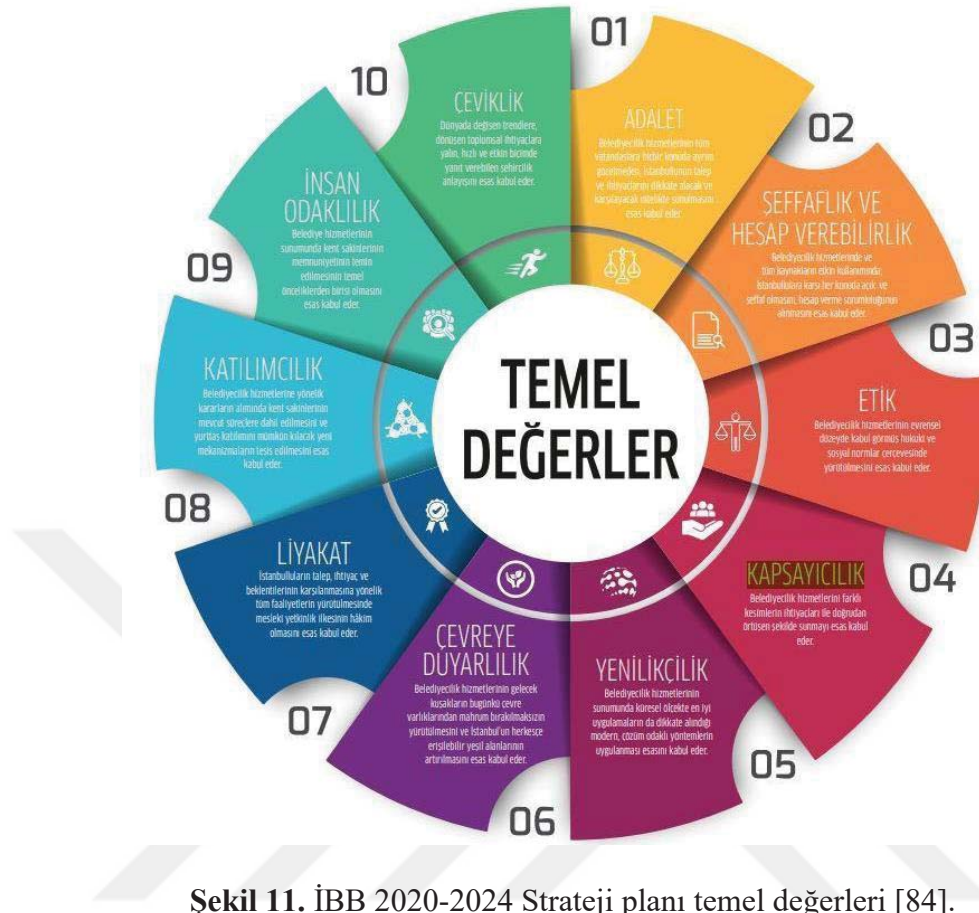
İBB tarafından hazırlanan dönemsel stratejik plan, 156 sayfadır [84].

- 31 kere kapsayıcı kelimesi, 3 kere kapsayıcılık kelimesi geçmektedir.
- 13 yerde katılımcılık kelimesi geçmektedir.
- 54 yerde katılımcı kelimesi geçmektedir.
- Erişilebilirlik 24 yerde geçmektedir.
- Yönetişim kelimesi 6 kere geçmektedir.
- 2 yerde çeşitlilik geçmektedir.

Belirlenen kelimelerin sayfa başına düşen ağırlığı 0.85tir.

Kapsayıcılık; belediyeçilik hizmetlerini farklı kesimlerin ihtiyaçları ile doğrudan örtüşen şekilde sunmak şeklinde belirtilmiştir.

Katılımcılık; belediyeçilik hizmetlerine yönelik kararların alımında kent sakinlerinin mevcut süreçlere dahil edilmesini ve yurttaş katılımını mümkün kılacak yeni mekanizmaların tesis edilmesi olarak tanımlanmıştır.

Şekil 11. İBB 2020-2024 Strateji planı temel değerleri [84].

Stratejik Planda 'Kapsayıcı' Kelimesi Geçen Amaç ve Hedefler

- Amaç: Sosyal İhtiyaçları Eşit ve *Kapsayıcı* Bir Şekilde Karşılıyarak Paylaşan Bir Şehir Oluşturmak
 - Hedef: Sosyal Destek Hizmetinin Çeşitliliğini, Etkinliğini, Verimliliğini Geliştirmek ve *Kapsayıcılığı* Artırmak
 - Hedef: Cenaze Hizmetlerini *Kapsayıcı* ve Etkin Şekilde Yürütmek
- Amaç: Sosyal Yaşam Olanaklarını Geliştirerek Yaşayan Bir Şehir Oluşturmak
 - Hedef: Koruyucu, Önleyici ve Tedavi Edici Sağlık Hizmetlerini Geliştirerek, Erişilebilir, *Kapsayıcı* ve Etkin Hale Getirmek
 - Hedef: Erişilebilir ve *Kapsayıcı* Stratejiler ile Dinamik Bir Kültür Sanat Alanı Yaratmak

İstanbul Vizyon 2050 Stratejik Belgesi

İBB ve İPA tarafından hazırlanan belge, toplam 165 sayfadır [85].

- 65 kere kapsayıcı kelimesi, 6 kere kapsayıcılık kelimesi geçmektedir.
- 1 yerde katılımcılık kelimesi geçmektedir.
- 43 yerde katılımcı kelimesi geçmektedir.
- Erişilebilirlik 7 yerde geçmektedir.
- Yönetişim kelimesi 10 kere geçmektedir.
- 27 yerde çeşitlilik kelimesi geçmektedir.

Belirlenen kelimelerin *sayfa başına düşen ağırlığı* 0.96 dır.

İstanbul Açık ve Yeşil Alan Yaklaşımı Raporu

Rapor, İBB Yeşil Alan ve Tesisler Yapım Şube Müdürlüğü tarafından yayınlanmıştır. YAYSİS (İstanbul Yeşil Alan Yönetim Sistemi) ile pekiştirilerek çevrimiçi olarak hizmete sunulmuştur. 191 sayfadan oluşmaktadır [86].

- 25 yerde kapsayıcı kelimesi, 4 yerde kapsayıcılık kelimesi geçmektedir.
- 19 yerde katılımcılık kelimesi geçmektedir.
- 80 yerde katılımcı kelimesi geçmektedir.
- 15 yerde erişilebilirlik kelimesi yer almaktadır.
- Yönetişim kelimesi 16 yerde geçmektedir.
- 16 yerde çeşitlilik kelimesi yer almaktadır.

Belirlenen kelimelerin *sayfa başına düşen ağırlığı* 0.92 dir.

İstanbul Sürdürülebilir Kentsel Hareketlilik Planı

İstanbul SKHP, İBB Ulaşım Planlama Şube Müdürlüğü tarafından hazırlanmıştır. Pandemi sürecinde hazırlanan raporun Türkçe yayını 97 sayfadır. Mart 2022’de yayınlanmıştır [87].

- 57 kere kapsayıcı kelimesi, 33 kere kapsayıcılık kelimesi geçmektedir.
- 1 yerde katılımcılık kelimesi geçmektedir.
- 2 yerde katılımcı kelimesi geçmektedir.
- Erişilebilirlik 12 yerde geçmektedir.
- Yönetişim kelimesi 77 kere geçmektedir.
- 27 yerde çeşitlilik kelimesi geçmektedir.

Belirlenen kelimelerin *sayfa başına düşen ağırlığı* 2.15 tir.

İstanbul Oyun Master Planı

Rapor, İBB Yeşil Alan ve Tesisler Yapım Şube Müdürlüğü, Oyun ve Rekreasyon Şefliği tarafından 97 sayfa olarak hazırlanmış olup 2021’de yayınlanmıştır [88].

- 35 yerde kapsayıcı kelimesi, 67 kere kapsayıcılık kelimesi geçmektedir.
- 4 yerde katılımcılık kelimesi geçmektedir.
- 28 yerde katılımcı kelimesi geçmektedir.
- Erişilebilirlik 93 yerde geçmektedir.
- Yönetişim kelimesi 1 kere geçmektedir.
- 5 yerde çeşitlilik kelimesi geçmektedir.

Belirlenen kelimelerin *sayfa başına düşen ağırlığı* 2.40 tır.

İstanbul Yaya Ana Planı

İBB Ulaşım Planlama Şube Müdürlüğü, Yaya Şefliği tarafından hazırlanan Yaya Ana Planı, 2022 yılında yayınlanmış olup dört kitaptan oluşmaktadır. Burada, 216 sayfa olan Cilt-2 Analizler ve Stratejik Plan metni ele alınmıştır [87].

- 7 yerde kapsayıcı kelimesi, 0 kere kapsayıcılık kelimesi geçmektedir.
- 0 yerde katılımcılık kelimesi geçmektedir.
- 180 yerde katılımcı kelimesi geçmektedir.

- Erişilebilirlik 11 yerde geçmektedir.
- Yönetişim kelimesi 15 kere geçmektedir.
- 1 yerde çeşitlilik kelimesi, görsel çeşitlilik olarak geçmektedir.

Belirlenen kelimelerin *sayfa başına düşen ağırlığı* 0.99 dur.

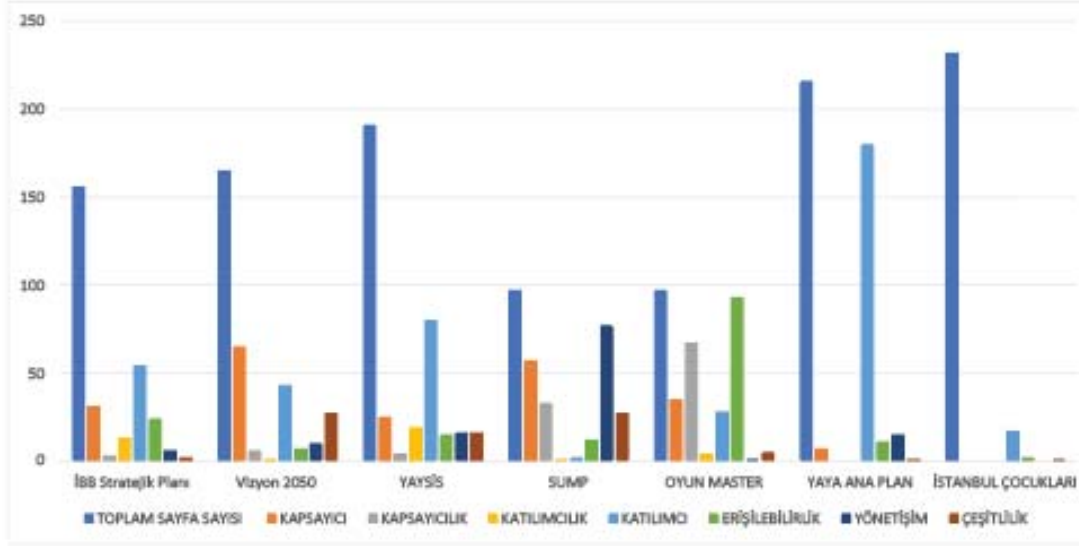
İstanbul Çocuklara Soruyor Proje Raporu

Yerel yönetimlerde ‘çocuk katılımı’ hedefiyle İstanbul Kent Konseyi tarafından başlatılan projenin sonuçlarını anlatan 232 sayfalık rapor, 2022 senesinde yayınlanmıştır [89].

- Metinde kapsayıcı ya da kapsayıcılık hiç geçmemektedir. Alternatif kelime olarak “içeren” ya da “içerici” kelimeleri, bu anlamda hiç kullanılmamıştır.
- Katılımcılık kelimesi metinde geçmemektedir.
- Katılımcı kelimesi, katılımcı demokrasi bağlamında 17 yerde geçmektedir.
- Erişilebilirlik kelimesi 2 yerde, erişilebilir kelimesi 2 yerde, kamusal alana dair geçmektedir. Erişim 3 yerde geçmektedir.
- Yönetişim kelimesi metinde hiç geçmemektedir.
- Çeşitlilik, etkinlik bağlamı ile bir yerde geçmektedir.

Belirlenen kelimelerin *sayfa başına düşen ağırlığı* 0.11 dir.

4.1.2 Bölüm Değerlendirmesi

Şekil 20. Belirlenen kavramların incelemelerdeki görünümü.

İlgili raporlar incelendiğinde, kapsayıcılık temelli kelime çeşitliliği olarak en zengin olan metnin ‘İstanbul Oyun Master Planı’ olduğu görülmektedir. Metin, KMTY ilkelerinden, kapsayıcılık ve erişilebilirlik kavramlarını en çok irdeleyen metindir. (Şekil 20)

SKHP’de öne çıkan kavram olan yönetim vurgulanırken, diğer planlarda bu kadar baskın şekilde yer almamıştır. Yaya Ana Planında öne çıkan yönetim kavramının, İstanbul’un kentsel ulaşım ve hareketlilik vizyonunda önem kazandığından bahsedilebilir.

Katılımcılık kavramı, en yoğun olarak İstanbul Strateji Planında kullanılmış olup, buradaki yoğunluk diğer raporlarda izlenmemiştir. Katılımcı kavramı en çok yaya ana planında, sonrasında da İstanbul Açık ve Yeşil Alan Yaklaşımı Raporunda dile getirilmiştir.

Konulara dair ve KMTY kavramlarına yakın hedefler ve eylemler, en detaylı şekilde İstanbul Açık ve Yeşil Alan Yaklaşımı Raporunda ve Oyun Master Planında yer almaktadır. Bunlarda, hedeflerin strateji ve göstergeleri ile detaylı şekilde aktarıldığı izlenmektedir.

Belgelerin hiçbirinde, belli açılardan önerilen kapsayıcı mekansal tasarım yaklaşımlarının, hangi yöntemlerle, kurum içinde veya dışında uygulamaya geçirileceği üzerine somut yöntem ve yönergeler olmadığı dikkat çekmektedir. Bu konuda kapsamlı bir kılavuz hazırlanması, yapılan çalışmaların etkinliğinin görülebilmesi, vb. sebeplerle önemli bir ihtiyaç olarak öne çıkmaktadır.

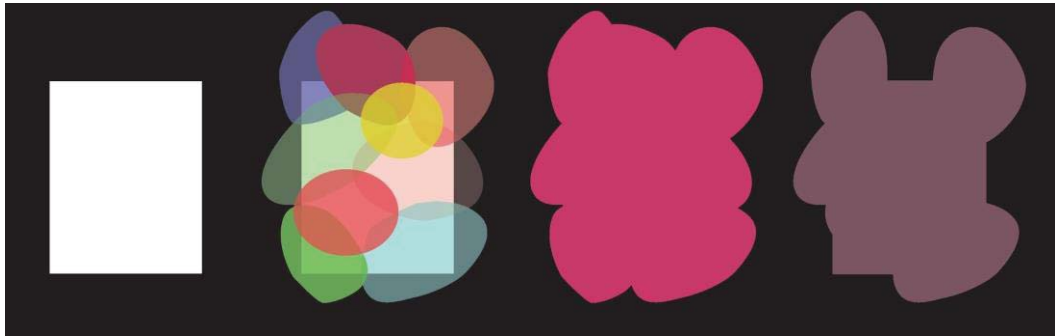
4.2 Kapsayıcılık İlkelerinin ve Mekansal Ölçütlerinin Temsili Belirlenen Alanlarda İrdelenmesi

Kentin kendiliğinden oluşan özgün yapısı, fraktal oluşumlara, mekanlara ve kullanımlara alan sağlayabilir iken, çağdaş planlama faaliyetleri, üst ölçek kararlar, kenti besleyen çekirdekler arasındaki ilişkilerin bozulmasına neden olmaktadır. Bu duruma ‘Townscapes’ kitabında vurgu yapan Cullen (1961), modernizmin, özgün yerleşimleri karaktersizleştirdiğine ve mekan algısının yok edildiğine dikkat çekmektedir [90]. Eserinde, yerleşimleri ilişkilerin sanatı olarak tanımlarken, yerlerin bütün elemanları ile değerlendirildiğinde ayırt edici özelliklerine ve değerlerine vurgu yapılması gerektiğini belirtmektedir [90][91].

"Kentsel morfolojinin araştırma nesnesi kentsel örüntüdür ve kentsel örüntü mekânın farklı ölçeklerde, farklı aktörlerin, farklı amaçları, gereksinimleri ve motivasyonları ile biçimlendirilmesi sonucunda oluşur. Mekân her dönemdeki

ilişkiselliğin ifadesi olarak üretilir ve maddi olarak varlık gösteren nesnelerin - binalar, sokaklar, duvarlar vb.- insanların bilinçli müdahaleleri sonucunda karşılıklı ilişkisi içinde biçimlenir ve süreç içinde farklı kullanıcıların, karar vericilerin ve uzmanların müdahaleleri ile yeniden biçimlendirilir. Bu çerçevede, tarihsel süreç içinde mekânda, insanın etkinliği ile bir 'durum değişimi' yaşanmaktadır. Her durum değişiminde önceki durumda oluşan ilişkiselliğin yerini yeni bir ilişkisellik almaktadır." [92]

Bu çalışmada, *ölçeklenebilirlik, erişilebilirlik, güvenlik, canlılık, kullanım kolaylığı, katılımcılık* olarak belirlenen kapsayıcı tasarım ilkelerinin, Fatih ve Maltepe belediye alanlarında belirlenen kamusal alanların dönüşümlerindeki açık mekansal üretimler üzerinde irdelenerek; *farklı tiplerdeki açık, kapalı ve paylaşımlı alanlar, çeşitlenen ihtiyaç ve aktiviteler için esnek alanlar, hibrit alanlar, kaldırımın niteliği ve yaya erişimi, erişilebilir zemin katlar, tanımlı bisiklet ve skuter yerleri* bağlamında, alanların dönüşümündeki KMTY etkinliği araştırılmaktadır. [6][28]

Şekil 21. Bir boşluk hali olarak meydanın, çeşitliliğe dair bir iletişim merkezi olarak yeniden kurgulanması ve sınırlarını yeniden belirlenebilmesi [91].

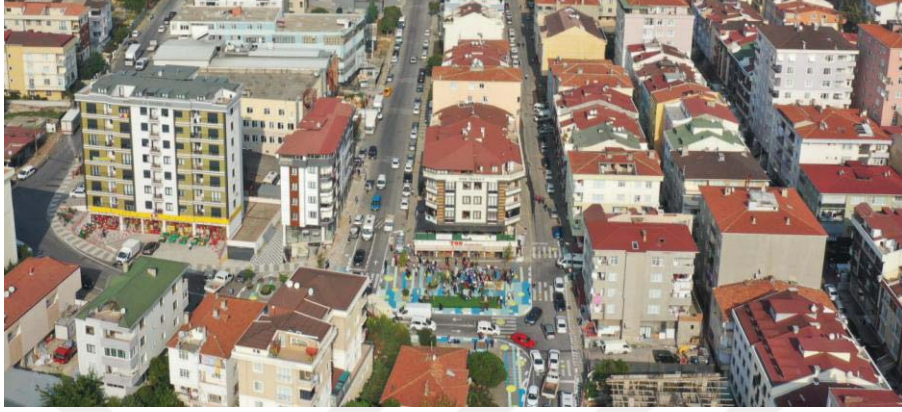
4.3. İstanbul'daki Kamusal Alan Dönüşümü Uygulamalarının Kapsayıcı Tasarım Yaklaşımları Açısından Değerlendirilmesi

İstanbul gibi sürekli gelişen ve kentsel alanlara ilişkin kararlarla uygulama yöntemlerinin sık sık değiştiği bir kentsel peyzajda, yerel ve kamusal denemeleri izlemek ve analiz etmek, açık kaynak yayınlarla daha mümkün hale gelmektedir. Kamusal yönetim bilinci geliştikçe ortaya çıktığı görülen, KMTY yerel basamaklarından olan, aşamalı tasarım ve uygulama stratejilerinin, yerel belediyelerce taktiksel kentleşme bağlamı ile uygulanmaya başladığı izlenmektedir. Lydon ve Garcia (2015) ile Pfeifer (2013), kentsel açık alanlarda gerçekleştirilen müdahalelerin taktiksel kentleşme oluşturup oluşturamadığını belirlemek için beş temel ilkeye vurgu yapmaktadır [93][94]. Bu ilkelere göre, kentsel müdahalelerin etkili olabilmesi ve sürdürülebilir bir kentsel dönüşüm sağlayabilmesi için; doğrudan ve aşamalı değişime yönelik, yerel çözümler getiren, kısa vadeli ve gerçekçi beklentilere sahip, düşük riskli ve olumlu sonuçlar elde edebilen, sosyal sermayeyi ve örgütsel yapıyı güçlendiren özelliklere sahip olması gerekmektedir. Bu işleyişe göre belirlenen pratikten uygulamaya geçen, İstanbul Avrupa Yakasındaki ve Anadolu Yakasındaki iki alanda uygulanan stratejiler ve taktiksel programlar, bu süreçler ile ilgili yapılan yayınlardan ve raporlar aracılığıyla irdelenerek, KMTY etkinliğinin kamusal alanlarda, sağlıklı şekilde nasıl ölçülebileceğine dair değerlendirmeler çıkarılmıştır.

4.3.1. Maltepe Zümrütevler Meydanı Prova Uygulaması

Günümüzde kentsel alanların dönüşümü ve sokakların yaya odaklı iyileştirilmesi, şehir planlamasında önemli bir stratejik odak haline gelmiştir. Bu bağlamda Maltepe’de yapılan ve Türkiye’nin ilk kavşak dönüşüm provası olan Zümrütevler Meydanı

alışmasındaki tasarım ve karar verme süreçleri, ‘aşamalı tasarım stratejisi’ ve ‘dönüşüm provası’ olarak kaydedilerek kıymetli bir örnek oluşturmaktadır [95]. (Şekil 22)

Şekil 22. Meydan prova uygulaması hava çekimi [95].

İlçe Belediyesi tarafından, Zümrütevler Mahallesi'nin ilk uygulama yeri olarak seçilmesinin nedeni, Türkiye'nin en yoğun nüfuslu mahallelerinden birisi olması, genç nüfusun yüksek oranı ve mahalledeki nüfusa oranla açık ve yeşil alan eksikliği gibi dezavantajlı koşulları olarak belirtilmektedir. Ayrıca alan kullanıcılarından yerel belediyeye kamusal alan ile ilgili çok sayıda talep gelmesi de Maltepe Belediyesi yetkilileri ile yapılan görüşmelerde vurgulanan bir durumdur. Bu özellikleri, mahallenin kamusal alanlarındaki dönüşüm uygulamalarının etkisini incelemek için uygun bir alan olmasını sağlamış olabilir. Ayrıca, ilçede planlanan yaya öncelikli sokak uygulamalarının ilk dönüşüm provasının burada yapılmasının seçilme nedeni olarak, geometrisinin uygunluğu kadar, bu tür uygulamaların dezavantajlı bölgelerde nasıl bir etki yaratacağını ve bu etkinin genç nüfus üzerindeki etkisini sonraki uygulamalarda değerlendirmek yer alabilir.

Prova uygulama sürecinin anlatıldığı Zümrütevler Meydanı Dönüşümü kitabında (2020), aşamalı tasarım stratejisi, tasarım sürecini kasıtlı olarak hızlı bir şekilde uygulanabilecek adımlara bölen bir yaklaşım olarak belirtilmiştir [95]. Her aşama,

değişim sürecinin daha etkin bir şekilde yönetilebilmesi için önceki aşamaların deneyimleri üzerine inşa edilerek planlanmaktadır. Bu strateji, bütçe kısıtlamalarını, karmaşık izin ve onay süreçlerini ve bölge sakinlerinin katılımını daha iyi yönetmeyi amaçlamaktadır. Burada sokak tasarımındaki aşamalar gününbirlik, prova ve kalıcı uygulama olarak üç adıma ayrılmaktadır.

Şekil 23. Maltepe Kavşağı- Zümrütevler Meydanı konumu

Şekil 24. Zümrütevler Meydanı dönüşümü [95].

Dönüşüm provası, yüksek maliyetli bir yatırımdan önce tasarımın düşük maliyetli, geçici ve esnek malzemelerle uygulanmasının test edilmesini içermektedir. Bu aşamada, uygulama öncesi-sonrası veriler toplanmakta ve mahalleli tasarıma katılıma yöreklendirilmektedir. Testlerin ardından tasarım ve uygulama son haline getirilmektedir.

Şekil 25. Meydanın aşamalı tasarım sürecinden kareler [95].

Bu süreci kamu görevlileri ve kamudaki karar vericiler yönetebileceği gibi, mahalle sakinleri veya sivil toplum kuruluşları da yürütebilir. Yürünebilir mahalleler için yaya öncelikli sokak iyileştirmeleri bağlamında, aşamalı tasarım stratejisi ve dönüşüm provası, kentsel alanların daha sürdürülebilir ve yaşanabilir hale getirilmesinde önemli bir rol oynadığı, yayının üzerinde durduğu temel konulardan biridir. Bu stratejiler, kent sakinlerinin ihtiyaçlarına daha duyarlı ve katılımı teşvik eden bir kentsel planlama için zemin hazırlamaktadır.

4.3.1.1. Alandaki Verinin Sistematik Olarak Toplanmasına Dair Yöntem

Superpool ekibi ve gönüllülerden oluşan 6 kişilik bir veri toplama ekibi, Zümrütevler Meydanı dönüşüm provası için hazırlanmıştır. Global Kent Tasarım İnisiyatifi (NACTO GDCI) İstanbul'a davet edilerek, veri toplama metodolojisinin paylaşıldığı bir eğitim düzenlenmiştir. Eğitimin ardından, dönüşüm provasının gerçekleşeceği kavşakta veri toplama çalışmalarına başlanmıştır. Bu çalışmaların, provanın belirlenen hedeflerine uygun olarak şu adımları içerdiği belirtilmektedir:

- Yayaların ve araçların kavşaktan geçişlerini sayma,
- Yayaların karşıdan karşıya geçerken tercih ettikleri rotaları gözlemleme,
- Geçen araçların hızlarını ölçme,
- Yaya kullanımı dışında kavşak ve çevresindeki kullanımları gözlemleme ve haritalama.

Sürücüler tarafından işgal edilen ve hızlı araç sürüşlerine sahne olan Zümrütevler kavşağında özellikle yayaları ve özellikle çocukları öncelikli düşünerek yapılan prova uygulamasının tasarımı, Maltepe Belediyesi ile NACTO GDCI danışmanlığında Superpool tarafından yapılmıştır. NACTO GDCI'nın Küresel Sokak Tasarımı Rehberini temel alarak planlanan meydan dönüşüm provasında, odak noktası çevresindeki yavaşlatma stratejileri, yaya öncelikli planlamalarla uygulanmıştır. Tasarım süreci, yapılan sayımlar, alanın kullanımına dair gözlemler ve mahalle sakinlerinden edinilen bilgiler ışığında şekillendirilmiştir. Elde edilen verilere dayanarak oluşturulan prova tasarımı, güvenli yaya yollarını vurgulayan ve bir meydan atmosferi oluşturmayı amaçlayan bir yaklaşımla hayata geçirilmiştir [95]. “Bu dönemin (modernizm) kent meydanları, demokratik işlevleri farklı bir açıdan devam ettirmiştir. Nitekim Antik Yunan ve Roma’da karşılıklı kentli olanların karşılıklı olarak tartışma mekânı olan meydanlar, bu yeni dönemde farklı kesimlerin hak talepleriyle toplumsal hareketlerin başlama noktası haline gelmiştir” [96]. Zümrütevler Mahallesi de toplanma alanı olarak merkezi noktada, çok görüşlü olan alanın uygulamaya konulmasının toplumsal iletişime de yer açması beklenebilir.

Şekil 27. Çevresel ölçümlere göre tasarım [95].

Uygulamada kullanılan malzemeler, kitapta şöyle belirtilmektedir: Hafif ve esnek malzemeler (10 adet), zabıta bariyeri (25 adet), ağır ve daha sabit malzemeler (granit taşı 86 adet, kaldırım kenarı taşı/refüj 24 adet, bordürü 24 adet), sabitlenen malzemeler (hacıyatmaz duba 8 adet), boyarlar (solvent bazlı beyaz yol çizgisi 3 adet x 25 kg, su bazlı dış cephe boyası 6 adet x 15 lt), yardımcı malzemeler (halat 10 adet, sokak işaretleme tebeşiri 3 adet x 25 kg kağıt bant 2 adet, rulo fırça 2 adet, temizlik fırçası 2 adet, gölge elemanları 6 adet plastik saksıda büyük bitkiler 6 adet, ahşap saksıda büyük bitkiler 2 adet, oturma elemanları 8 adet, yapay çim 80 m², ağaç 8 adet, büyük bitkiler 8 adet, küçük bitkiler 15 adet, kaldırım bordür taşı 24 adet) [95].

Yerleşim örüntüsünü meydana getirici olarak halkın ortak kimliği ile oluşturulmuş değerler ve anlamların, bilgi, gelenek ve göreneklerin aktarımları ile kültürel miras oluşmaktadır [97]. Bunun devamlılığının sağlanması, oranın sosyo-kültürel ve sosyo-mekansal yapısını tanımlayan varlık nedeninin korunması ile mümkün olabilmektedir [82]. Meydan etrafında da çok sayıda yerel köy veya ilçe derneği bulunması, bölgede kültürel yapıların canlı şekilde sergilendiğini gösterebilir. Aşamalı

bir yerleşim örüntüsü, sosyal katmanlardan bilgilere erişebilirse, kültürel kodların da korunmasına hizmet edebilir. Ancak buradaki asıl gaye, Kuban’ın da (2010) belirttiği gibi kent kimliğine ve kentsel aidiyete geçişte sağlıklı bir kamusal alan kullanımı temeli oluşturmak olmalıdır [76].

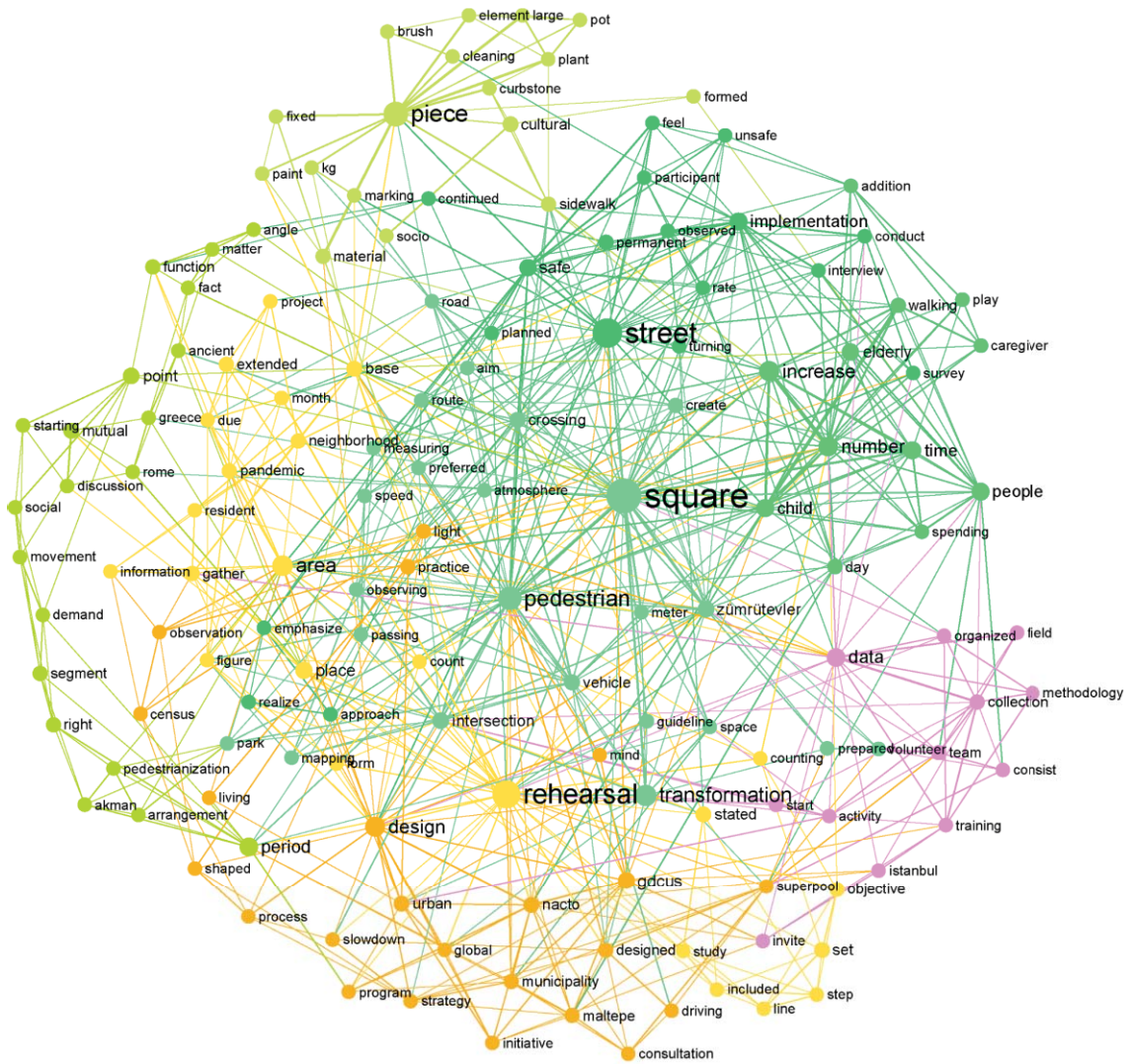
Kitapta belirtildiği üzere, uygulama sonrasında bakım, koruma, temizlik, yerel yönetim ve paydaşların alana katılımı devam etmiş olup, 3 aylık prova uygulaması sonunda kalıcı uygulama planlanmıştır. Prova uygulaması, pandemi koşulları nedeniyle altı aya kadar uzatılmıştır.

Şekil 28. Hazırlık ve açılış gününden kareler [98].

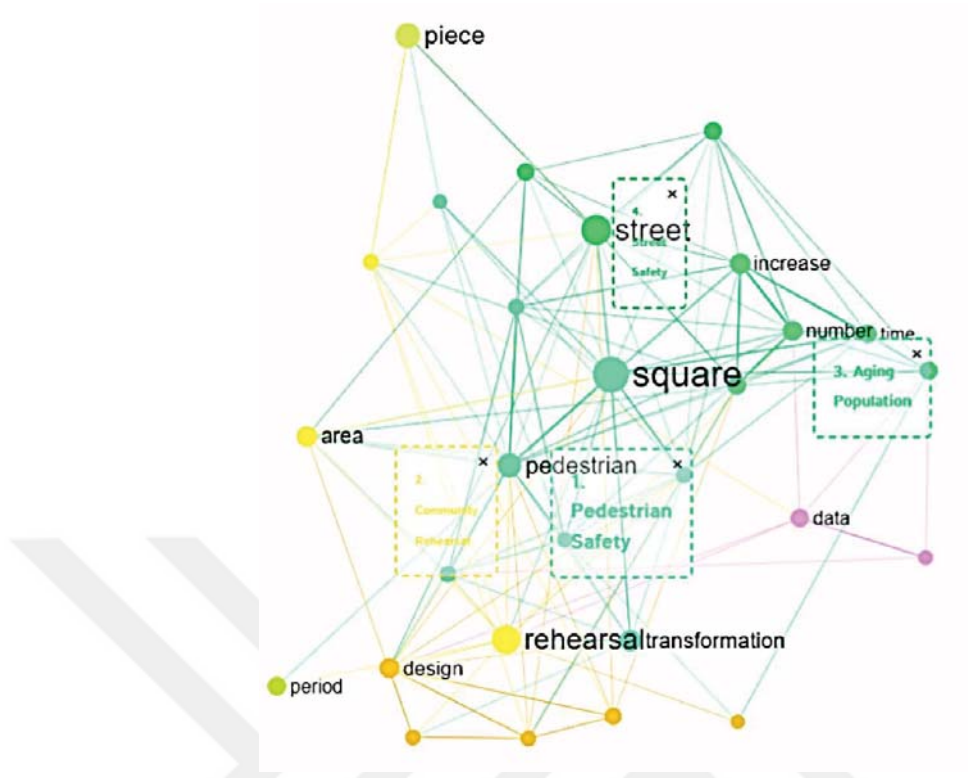
Prova süresince meydanın aktif kullanımı için bebeklere ve çocuklara HOP seyyar oyun parkı veya kitap okuma gibi programlar düzenlenmiştir. Alanın kullanımı, uygulayıcı ekiplerce düzenli olarak devam ettirilmiş olup bu sayede görülen aksaklıkların iletilmesi, mahalledeki bir araya gelişlerin yüreklendirilmesi vb. katalizör etkinlikler yapıldığı görülmektedir.

Uygulama 2019 yılında yapılmış olup ortakları; Bernard Van Leer Vakfı, Kent95 Programı, Nacto Global Kent Tasarımı İnisiyatifi (NACTO GDCI), Maltepe Belediyesi Strateji Geliştirme Müdürlüğü ve Superpool olarak yayınlanmaktadır [95].

Şekil 29. Alan uygulamasına dair kelime haritasında öne çıkanlar ve bağlantılar.
(square= meydan; rehearsal= prova; street= cadde, transformation= dönüşüm)

Metin analizi çalışmasında, kelimelerin meydan, cadde, prova ve dönüşüm üzerinde toplandığı görülmektedir. Tasarım, aşama, malzeme, veri kelimelerinin de kendi kelime ağlarını kurdukları, renk değişiminden fark edilmektedir. (Şekil 29) Yaya güvenliği, toplumsal iyileşme, yaşlanan nüfus, sokak güvenliği ana başlıklarının çıkmış olması, uygulama sürecinin odak konularını yansıtır niteliktedir. (Şekil 30)

Şekil 30. Alan uygulamasına dair anlatımda öne çıkan başlıklar (1-Pedestrian safety= yaya güvenliği, 2- Community rehearsal= Toplumsal iyileşme, 3- Aging Population= Yaşlanan nüfus, 4- Street Safety= Sokak güvenliği)

Prova Uygulamasının Sonuçları

Kamusal Alanın Genişletilmesi

Zümrütevler Meydanı'ndaki 1075 metrekarelik araç yolunun yaya alanına dönüştürülmesi ile 550 metrekarelik meydan oluşturulmuştur.

Zaman Kullanımı

Uygulama sonrasında meydana zaman geçirilen kişi sayısında %72'lik bir artış gözlemlenmiştir. Hafta içi öğleden sonraki gözlemlere göre bebek ve küçük çocuk sayısı 3,5 kat, 5-12 yaş arası çocukların sayısı ise yaklaşık 2 kat artmıştır. Çocukların %61'i grup

halinde oynarken %21'i tek başına, %18'i ise bakım vereni ile oynuyordu. Ayrıca, gün boyunca meydana zaman geçiren yaşlıların sayısı 10 kat artmıştır [95][98].

Yaya Hareketliliği ve Kullanımı

Yapılan sayımlarda meydana geçen yaya sayısında %21'lik bir artış tespit edilmiştir; kaldırım kullanımı ise %30 oranında artmıştır. Çocukla birlikte yürüyen yetişkin sayısı %16 artarken, sokaklarda yalnız yürüyen çocuk sayısı ise %43 artış göstermiştir; yalnız yürüyen çocukların %89'u işaretlenen güvenli alandan yürümüştür [95][98].

Şekil 31. Kullanım verileri değerlendirmesi [98].

Güvenlik Hissi

Uygulama öncesinde meydana yüz yüze yapılan ankete 107 kişi katılmış, etkinlik günü ve uygulama sonrasında ise 49 kişi ile görüşülmüştür. Katılımcılardan meydan ve meydana çıkan sokakların yaya güvenliğini 0 ile 5 arasında değerlendirmeleri istenmiştir. (0: Güvensiz – 5: Çok Güvenli) Uygulama öncesinde 107 kişinin %75'i sokaklarda güvende hissetmemiş, %17'si tarafsız kalmıştır. Buna karşılık uygulama sonrasında sokaklarda güvensiz hissedenenlerin oranı %24'e indirilmiştir. Ayrıca, uygulama öncesinde

%68'inin karşıdan karşıya geçerken güvende hissetmediği belirlenmiştir. Uygulama sonrası yapılan görüşmelerde bu oranın %25'e gerilediği gözlemlenmiştir. Bütün bu veriler ışığında uygulama sonrası yapılan anket sayısının daha az olmasına rağmen, sokaklarda güvende hissetme oranının arttığı belirlenmiştir. Uygulama sonrası yapılan sayımlarda gözlemlediğimiz yalnız yürüyen çocuk, çocukla yürüyen bakım vereni ve meydana vakit geçiren yaşlı sayısındaki bariz artış da bunu göstermektedir [95][98].

4.3.2. Zümrütevler Meydanı Kalıcı Uygulaması

Projenin geçici aşamasının pandemi nedeniyle uzatılması ile, alanın özellikle bölgedeki yaşlılar ve çocuklar için belirli saatlerde bir nefes alma noktası olarak verimli şekilde işlev gördüğü anlaşılmıştır. Pandemi süreci, sağlıklı yaşam koşullarının yeniden değerlendirildiği bir dönem olarak, kentsel açık alanlardaki günlük faaliyetlerin çeşitliliğini, yeterliliğini ve niteliğini yeniden önemsendiği bir ortamı oluşturması ile, uygulamaya etkisi olan bir süreçtir. Bu projenin, mahallelerin geleceği için bir kıvılcım olarak, pandemi döneminde mahallelerdeki yaşam koşullarını derinlemesine etkileyen değişikliklerin ortasında olmasıyla, daha da anlam kazanmış olması muhtemeldir.

Şekil 32. Meydandaki güncel durum [99].

4.3.3. Ordu Caddesi ve Çevresi Yayalaştırma Projesi

Genel Bilgiler

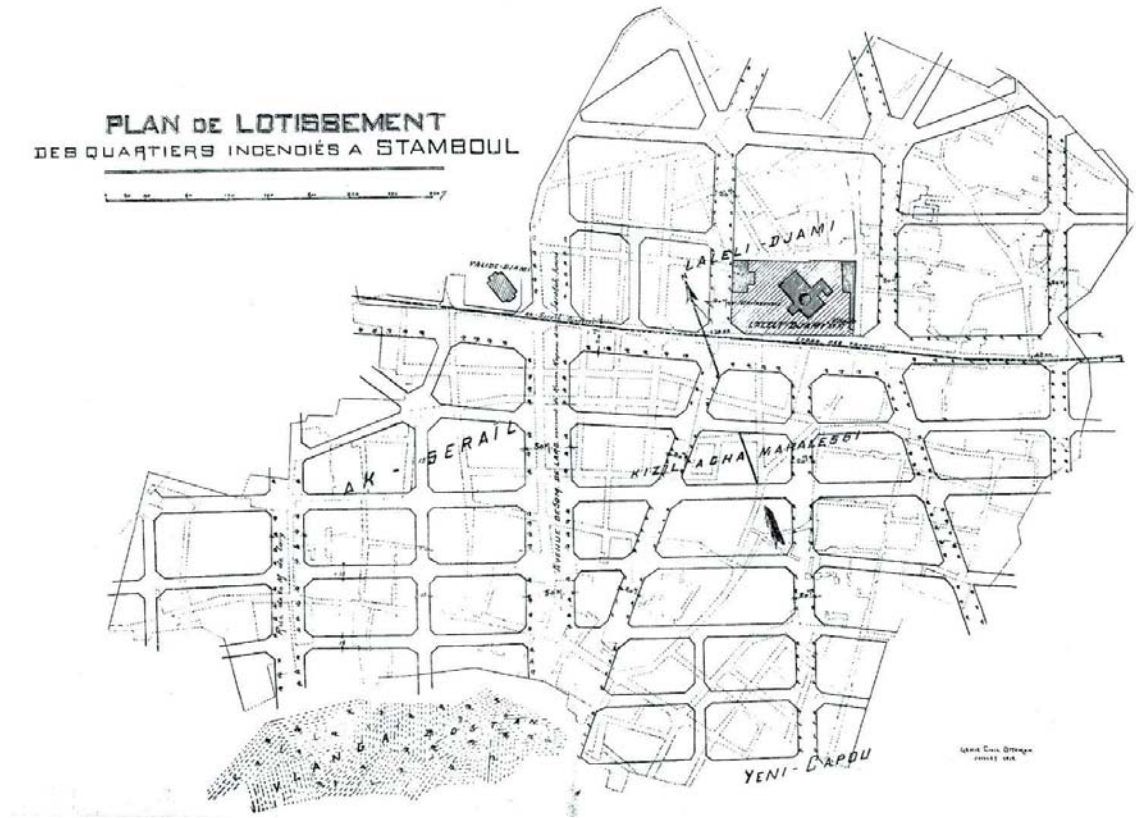
Ordu Caddesi, İstanbul'un Fatih ilçesinde, tarih boyunca İstanbul'un gelişiminde kilit bir role sahip olan ve yerleşimlerde her dönemde şehrin omurga akslarından birini oluşturan önemli bir yerleşim yolu olarak öne çıkmaktadır. Cadde, şu anki İstanbul'un geçmiş yerleşim dokusunu yansıtan, tarihi ve kültürel zenginliklere ev sahipliği yapan bir mekandır. Günümüzde, Ordu Caddesinin bir tarafında Balabanağa Kemal ve Paşa Mahalleleri, diğer tarafında ise Mimar Kemaleddin ve Mesih Paşa Mahalleleri bulunmaktadır; bölge Laleli olarak adlandırılmaktadır. (Şekil 33)

Şekil 33. Ordu Caddesi konumu

Cadde ve çevresi, 1956-1960 yılları arasında trafiği rahatlatmak amacıyla yapılan yol genişletme çalışmaları sırasında, Ordu Caddesi üzerindeki tarihi dokular büyük bir müdahaleye maruz kalmıştır. Bu dönemde, caddenin genişletilmesi için birçok yapı, tarihi ve kültürel miras niteliğindeki önemli öğeler zarar görmüş ve bu süreç, Ordu Caddesindeki binaların büyük hasarlar almasına yol açmıştır. (O dönemdeki otomobile

dayalı kent içi ulaşım fırsat veren geniş cadde uygulamalarının başlıcaları; Millet Caddesi, Ordu Caddesi, Vatan Caddesi, Londra Asfaltı, Barbaros Bulvarı, Zincirlikuyu Asfaltı, Hacı Osman Bayırı, vb. dir.) Yapılan müdahaleler, cadde boyunca yer alan binaların geçmişine dair izleri etkilemiş ve bölgenin tarihî dokusunda önemli değişikliklere neden olmuştur [100][103]. (Şekil 35,36)

Şekil 34. Mese Odos / Ordu Caddesi [101].

Şekil 35. Laleli Camii ve cadde. (1913-1914) [102].

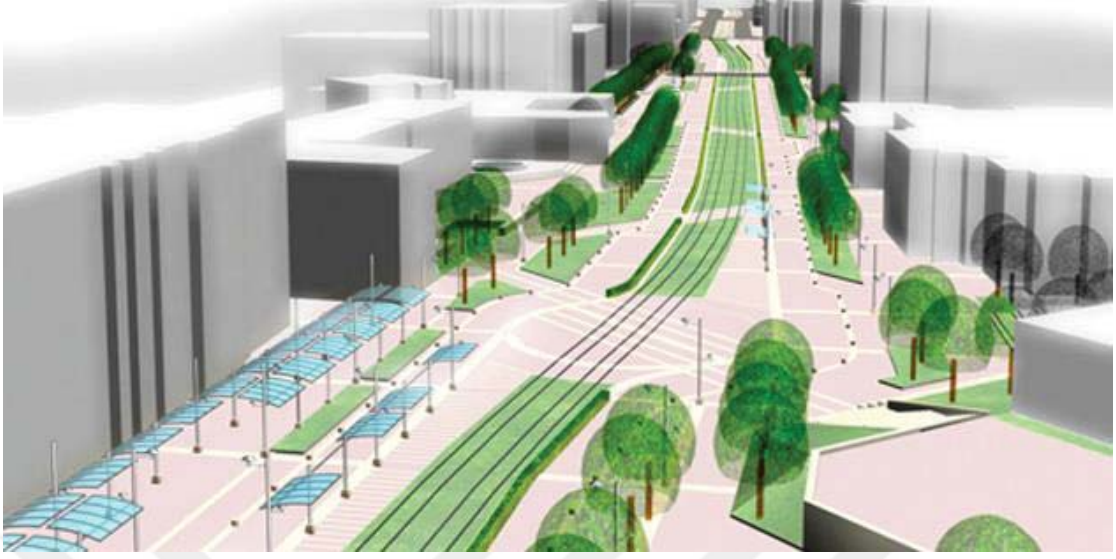
Şekil 36. Caddenin genişletilme fotoğrafları [103].

1992 senesinde, Aksaray-Sirkeci hemzemin tramvay hattının açılması ile caddenin kullanımı ve ulaşımında yeni bir evreye geçilmiştir. (Şekil 37)

Şekil 37. Tramvayın açılış haberi [104].

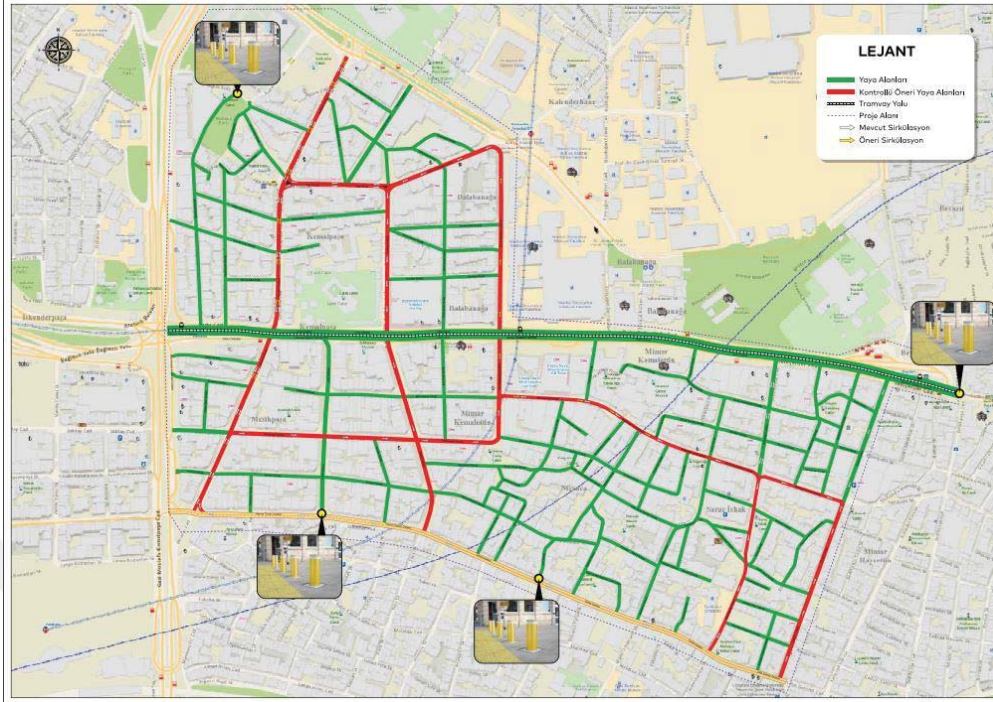
Cadde üzerinde gerçekleştirilen yol genişletme çalışmaları, bölgede ticaret ve eğitim alanlarının yoğunlaşması, uzun bir süre boyunca bölgenin yoğun araç trafiğine ve gürültüye maruz kalmasına neden olmuştur. 2001 yılında İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve Fatih Belediyesi'nin ortaklaşa yürüttüğü süreç doğrultusunda, Fatih ilçesi Eminönü bölgesi çevresindeki yayalaştırma çalışmalarının ilk aşaması olarak 2017 yılında, sadece pazar günleri olmak üzere bölgedeki cadde ve sokakların yayalaştırılması çalışmalarına başlanmıştır. (Şekil 38) 2017 yılındaki ilk kapatma uygulaması, "Sağlıklı Yaşam İçin Bisiklet Sür" sloganıyla düzenlenen bisiklet turu etkinliğinin ardından Ordu Caddesi'nde hayata geçirilmiştir.

Şekil 38. Ordu Caddesine yönelik ilk tasarım çalışması [105].

Bu kararın bölge genelindeki uygulama aşamaları doğrultusunda, İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından uzun süreli çalışmalar gerçekleştirildiği, WRI ve EmbarQ tarafından hazırlanmış olan Tarihi Yarımada raporları vasıtasıyla anlaşılmaktadır. [106] [107]

Bölgenin güncel olarak yayalaştırılması ve kentsel tasarım projesinin uygulanma kısmına başlanması, 26 Kasım 2020 tarihindeki Ulaşım Koordinasyon Merkezi (UKOME), Laleli bölgesinde belirlenen caddelerde 10:00-21:00 saatleri arasında, resmi, turistik ve lojistik araçlar ile ticari taksiler dışındaki motorlu araçların trafiğe kısıtlı süreli olarak izin verileceği bir uygulamayı hayata geçirmiştir. Bu yayalaştırma uygulaması, 16 Ağustos 2021 tarihinde yürürlüğe girmiş olup, bu kapsamda belirli caddelerde elektrikli ve motorlu motosikletlerin yanı sıra iki tekerlekli yük araçlarının kullanımına dair yasak getirildiği ilgili kararlarda belirtilmektedir [108]. (Şekil 39)

Şekil 39. UKOME kararı ile trafiği düzenlenen alan [108].

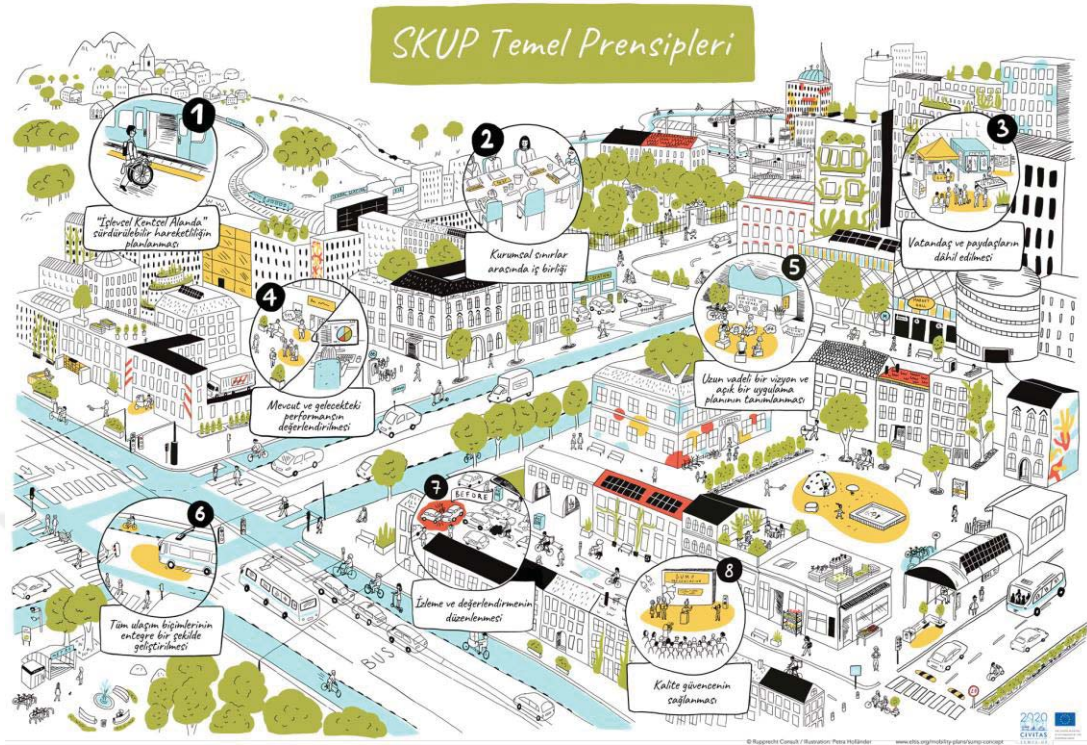
İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nde, yayalaştırma çalışmaları Ulaşım Dairesi Başkanlığı tarafından yürütülürken, yayalaştırılan alanın yeniden projelendirme hizmeti Etüt ve Projeler Dairesi Başkanlığı bünyesinde gerçekleştirilmiştir. (Şekil 40)

Şekil 40. Proje yüklenicisinin Ordu Caddesi tasarımı görselleri [109].

Bölgeyi ilgilendiren bir diğer stratejik ve ana plan da 2019 senesinde, İBB Ulaşım Dairesi Başkanlığında başlayan ve 2021 senesinde tamamlanan, İstanbul Sürdürülebilir Kentsel Hareketlilik Planı Projesi (İstanbul SKHP) dir. Proje, yüklenici olarak Arup ile birlikte üretilmiştir ve Birleşik Krallık (FCDO) Küresel Geleceğin Şehirleri Refah Fonu Programı kapsamında Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Programı (UN-Habitat) tarafından projenin stratejik danışmanlığı yapılmıştır [110]. Ulaşım Daire Başkanlığına bağlı Ulaşım Planlama Müdürlüğü'nün projeyi “katılımcılık” ilkelerine uygun olarak yönettiği ilgili SKHP web sitesindeki açıklamada yer almaktadır (ibid). (Şekil 41) Ana eylem planlarından biri, Tarihi Yarımada bölgesinin yayalaştırılması olan planın, yönetim vurgusu bağlamıyla, İstanbul'un kentsel mekanlarında kapsayıcı çalışmalara liderlik yapması beklenebilir.

Şekil 41. SKHP raporundan görsel çalışma [110].

4.3.4. Ordu Caddesi ve Çevresi Yavaşla ve Keşfet Programı Uygulama Süreçleri

Lefebvre'nin (1991), 'Mekanın Üretimi' kitabında, mekanın hem bir üretim aracı, hem de onun ürünü olduğunu belirtilmektedir [111]. Mekân toplumsal olarak inşa edilirken, toplumsal olanın da mekânsal olarak inşa edilmesi beklenir [112]. Kamusal mekan, mekansallığın ve toplumsallığın ayrılmaz bir biçimde iç içe geçtiği bir düğümdür [112][113]. Kamusal mekanların tasarımı ve gerçekleştirilmesi sürecinde, hazırlanan projeler ile mekanın pratikteki kullanımı arasında önemli bir uyumluluk ya da uyumsuzluk olabilmektedir. Bu bağlamda, mekanın kullanıcıları tarafından beklenmedik ve yenilikçi kullanımları, zamanla ortaya çıkabilir. Ordu Caddesi ve çevresi gibi belirli mekanlar, kentsel ekonominin dinamik itici gücü olarak görülmekte olup, bu tür mekanlardaki dönüşüm süreçlerinde kapsayıcılığın, projelerin başarısı açısından kritik bir rol oynadığı ifade edilebilir [114]. Bu çerçevede, Ordu Caddesindeki yayalaştırma

süreçlerinde katılımcılık ve kapsayıcılık kavramlarını öne çıkaran bir program kurgulanması ve iç kaynaklar ile uygulanması, merkezi yerel yönetim açısından önemli bir adımdır. Programın raporunda, bu durum, şu şekilde ifade edilmektedir: “Bu kapsamda, İBB Ulaşım Dairesi Başkanlığı, Ulaşım Planlama Şube Müdürlüğü tarafından, Tarihi Yarımada'daki çeşitli kentsel alanlarda, değişen sürdürülebilir hareketliliğin beslenmesine yönelik olarak araştırma ve farkındalık etkinlikleri düzenlenmektedir. Kapsayıcı kentsel alanların etkinleştirilmesi bağlamında yapılan etkinliklerin ilk aşaması Laleli ve çevresine odaklanmıştır” [115][116][119].

Omurga eksenli kentler, tarihsel gelişim sürecinde incelendiğinde, bu tür kentlerin yürüyüşe daha uygun olduğu görülmekte, bu omurganın erişilebilirliği arttığında, alandaki yürüyüşe elverişliliği de artırdığı kaydedilmektedir [117]. İstanbul'un tarihi omurga akslarından olan bu caddenin ‘yayalaşmasındaki’ sürecin sağlıklı ilerlemesine yönelik olarak, İBB Ulaşım Dairesi Başkanlığı Ulaşım Planlama Müdürlüğü bünyesindeki ekiplerce, kentsel mekanların ve hareketliliğin kullanıcı ve ihtiyaç odaklı dönüşümünü sağlamak için Yavaşla ve Keşfet programını geliştirildiği belirtilmektedir [116][118].

Proje raporu, çıkan yayınlar ve programın incelenmesinin ardından, programın iki aşamadan oluştuğu görülmektedir. “*Kullanıcıları ve mekanı anlamak*” temasıyla Laleli ve çevresini odağa alan programın ilk aşamasında, açık çağrılı bir kentsel infografik atölyesi ve sahada trafik sayımları yapılarak Laleli semti ve semt kullanıcıları ile ilgili veriler toplanarak infografik görseller üretilmiştir. İkinci aşamada ise, “*Laleli’de alanı dokumak*” temasıyla, kentsel alanda geçici taktiksel uygulamalar yapılarak, alanda insanlara sağlıklı bir kentsel mekan deneyimi sunulmuştur [119]. 2022 senesinin Şubat-Nisan ayları arasında yürütülen program, Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği tarafından, jüri

başkanlığını Prof. Dr. Ruşen Keleş'in yaptığı Sağlıklı Şehirler En İyi Uygulama Yarışmasında, 143 proje arasından, 'şehir planlamada en iyi uygulama' ödülünü kazanmıştır [120]. Taktiksel şehircilik uygulamaları kapsamında yapılan, mekan düzenlemeleri, etkileşimli pano uygulamaları ve bisiklet şeridi sayesinde Laleli kullanıcılarının, daha keyifli bir çevrede vakit geçirmeleri, yürüyüş ve bisiklet gibi sürdürülebilir ve sağlıklı ulaşım yöntemlerinin tanıtılması, yüreklendirilmesi ve yayalaşma durumundan insanların beklentilerinin öğrenilmesi amaçlanmıştır. Programın, merkezi yerel yönetim bünyesinde, tez yazarının yürütücülüğünde ilerletilmesi de sürecin bilimsel alana aktarılması açısından önemli bir katman oluşturmaktadır.

Program:

Proje raporunda yer alan bilgilere göre, programın ilk kısmında, kentsel infografik atölyesi ile alandaki güncel kullanım ve kullanıcı verilerinin, herkesin algılayabileceği şekilde görselleştirilmesi ve arşivlenmesi hedeflenmiştir [119]. Belgelerde ve yayınlarda, tüm süreçteki kentsel infografiklerin, sayım tablolarının, videoların ve raporların belgelendiği, bölgedeki insanlar ile üç yüzden fazla görüşme yapıldığı görülmüştür [116][119].

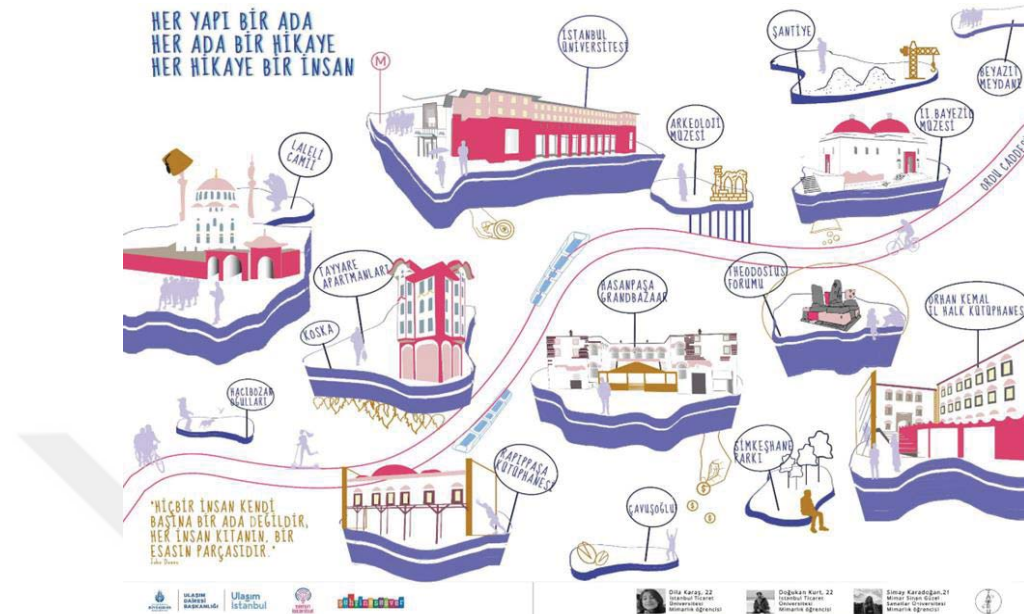

Şekil 42. Atölye duyurusu görseli

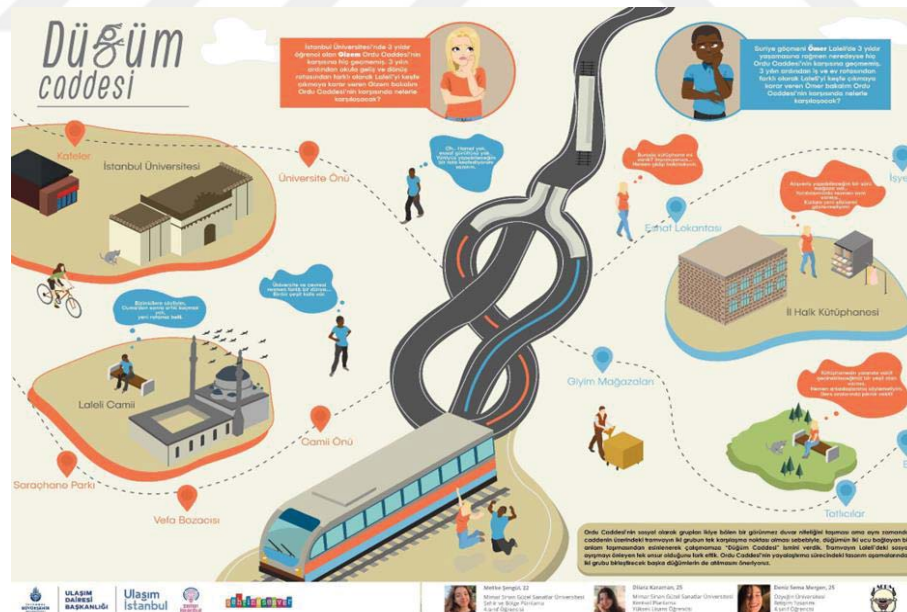
Atölyede odak konular ve alt başlıklar şöyle belirlenmiştir: Odak konuları ve alt başlıklar, alan ile ilgili paydaşlar ile şu şekilde oluşturulmuştur [116][119]:

- Yapısal değişim
 - Ekonomik, sosyal dönüşüm
 - Sosyokültürel dönüşüm
- Kültürel miras
 - Somut kültürel miras öğeleri
 - Somut olmayan kültürel miras öğeleri
 - Kültürel peyzaj
- Kentsel hareketlilik
 - Ulaşım sistemlerinin dönüşümü
 - Yolculuk türleri ve ilişkileri
 - Rotalar ve kesişimler
 - Karşılaşma alanları & etkileşimler
- Erişilebilirlik
 - Mahalledeki kullanıcı profilleri
 - Ulaşım ve kullanımda çeşitlilik
 - Kamusal alan ve mekanların güncel kullanımı ve erişim
 - Alandaki kapsayıcılık durumu

Ekiplerin Atölye Çalışmalarından Örnekler:

Şekil 43. Tabu ekibini oluşturan Dila Karaş, Doğukan Kurt ve Simay Karadoğan,
'Laleli'deki çok katmanlılık ve algı'.

Şekil 44. APPA ekibini oluşturan Deniz Sema Mergen, Melike Şengül ve Dilara Karaman, ‘kullanıcı profilleri ve erişilebilirlik’.

Engin Aktürk (İBB EuroVelo Koordinatörü, Y. Mimar, Tarihi Çevre Koruma Uzmanı), Ersan Avcı (Tarihçi, Antropolog, Stratejist), Kemal Şahin (MSGSÜ Enformatik Bölümü, İnfografik Tasarımcısı), Levent Ören (Şehir Plancısı, Kentsel Strateji Danışmanı), Merve Akdag (İBB EuroVelo Koordinatörü, Şehrine Ses Ver Kurucusu, Mimar, Sosyal Girişimci) [116][119].

Şekil 47. Atölye çalışmaları ve alan gezisinden fotoğraflar. (Fotoğraf: Pınar Gediközer)

Tasarlanan kentsel infografiklerin, tarihi, yapısal, sosyo-kültürel katmanları oldukça yoğun olan alanda yayınları yapılarak, sonraki aşamada açık ve taktiksel şehircilik uygulamalarıyla güçlendirilmesi yöntemi ile Tarihi Yarımada'daki sürdürülebilir, kapsayıcı / içerici hareketlilik zeminine yol açılması hedeflendiği, atölye sonrası yayınlarda belirtilmiştir [115][116][117].

Şekil 48. Alandaki prova uygulamasının taslak planı (Hazırlayan: Superpool).

Programın ikinci aşamasındaki etkileşimli alan uygulamasında, taktiksel fiziki müdahalelerin, karşılaşma çeşitliliğine, çevreye ve insan davranışlarına olan etkisinin ölçülmesi amaçlandığı görülmektedir. İBB Park Bahçe ve Yeşil Alanlar Dairesi Başkanlığı iş birliği, Trafik Şube Müdürlüğü, Oyun ve Rekreasyon Şefliği, Bisiklet Şefliği, vd. katkıları ile Ordu Caddesi'nin belirlenen bir bölümünde vatandaşların konforlu ve güvenli bir yayalaşma deneyimi yaşaması için geçici prova alanları oluşturulmuştur.

Caddenin kentsel tasarım uygulaması başladığında, kaldırım yapılacak olan Aksaray- Beyazıt yönündeki sağ şeridin 150 metre uzunluğundaki kısmı, tek şerit halinde altı gün trafiğe tamamen kapatılmıştır. (Şekil 48) Alan uygulamasında 60 saksılı bitki, 48 bank, piknik masaları, çim halılar, hareketli oturma elemanları kullanıldığı, ilgili raporda belirtilmiştir [119].

Şekil 49. Alanın kurulumunda bitkisel öğelerin ve kent mobilyalarının gelişi [119].

Program ile ilgili bölüm metninin yapay zeka ile kelime ağ haritaları incelendiğinde; alan, kent ve ulaşım öncü bağlantıları ile çevre, uygulama, kültür, sağlıklı, atölye, program, süreç kelimeleri neredeyse eşit ve homojen bir dağılım gösterdiği fark edilmektedir. (Şekil 50, 51)

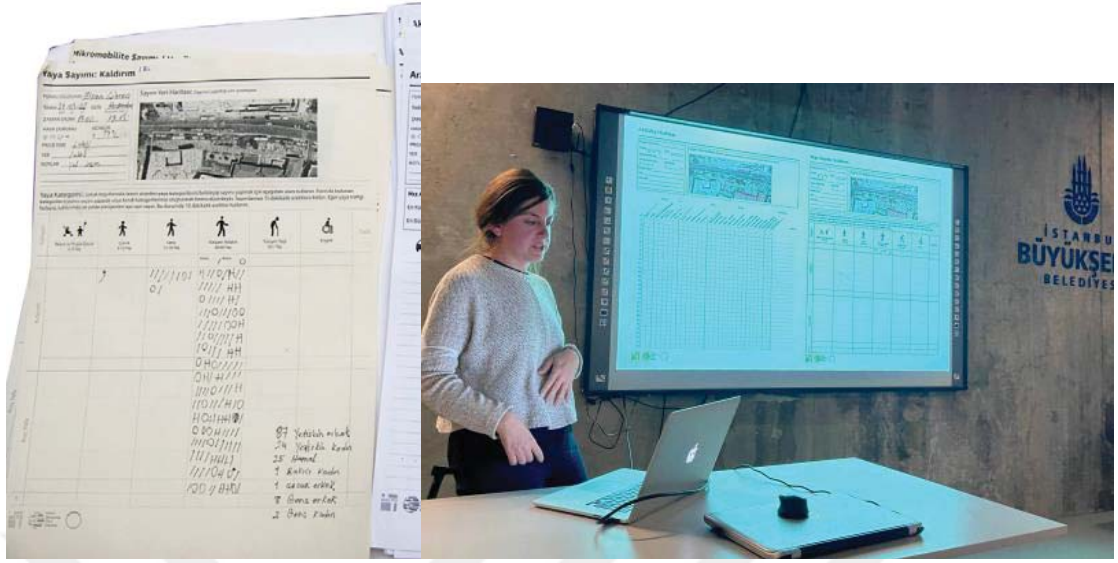
Projede, yüklenici olarak YGG Danışmanlık, Şehrine Ses Ver Disiplinler Arası Üretim Laboratuvarı ve Superpool ekiplerinin alandaki tasarım ve uygulamalardan sorumlu olduğu görülmektedir [121][122].

4.3.4.1. Alandaki Verinin Sistemik Olarak Toplanmasına Dair Yöntem

Alandaki veri, Superpool ekibi tarafından sistematik olarak toplanarak raporlanmıştır. Uygulama öncesinde ve sonrasında, Zümrütevler Meydanı projesi sürecinde olduğu gibi, yaya ve araç sayımları NACTO formu aracılığı ile gerçekleştirilmiştir.

- Kullanıcı verisinin NACTO-GDCI formatında toplanması, (Şekil 52)
- Toplanan veriler doğrultusunda mekan oluşturma ihtiyaçlarının belirlenmesi,
- Yayalaştırma çalışmaları doğrultusunda, öne çıkan konularda bir tema belirlenerek soru cevapların tasarlanması,
- Alanda değerlendirme anketi yapılması,
- Etkileşimli panel tasarlanması ve alanda uygulaması,
- Oyunlaştırma ve mekan oluşturma provaları tasarlanarak katılımcı sürecin pekiştirilmesi,
- Provaların uygulanması,
- Uygulama sonrası verilerinin toplanması ve değerlendirme raporunun hazırlanması,

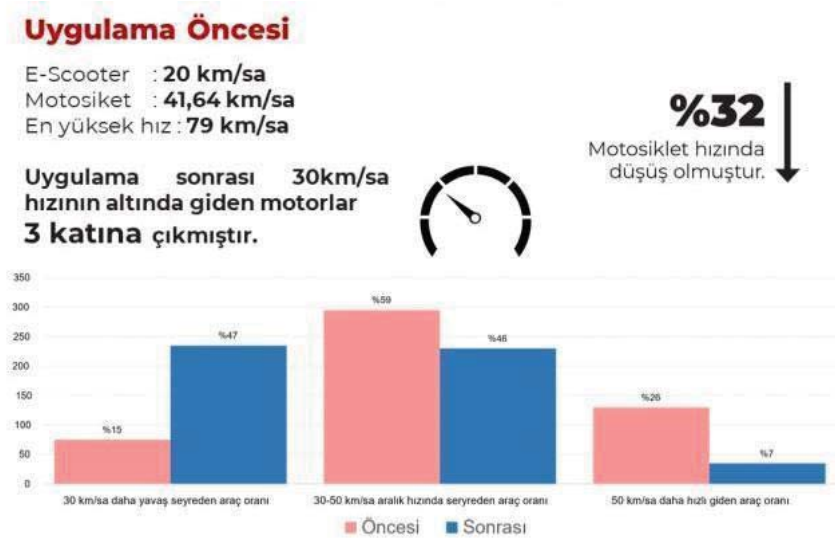
çerçevesinde bir süreç ilerletilmiştir [119].

Şekil 52. Veri toplama formları ve doldurulması sunumu. (Fotoğraf: P.Gediközer)

4.3.4.2. Formlar ile yapılan Alan Çalışmasının Öncesi ve Sonrası Olarak Sonuçları Motorlu Araç Trafik

Uygulamadan önce, motosikletlerin %32'si 30 km/saatin altında gittiği, uygulamadan sonra, bu sayının %47'ye çıktığı görülmektedir. Yapılan incelemede, taktiksel şehircilik uygulaması ile motosiklet hızını düşürmenin yanı sıra, daha yavaş giden motosikletlerin sayısını da artırdığını göstermektedir.

Şekil 53. Uygulama öncesi ve sonrası motosiklet hız kullanımının değişimi.

MİKROMOBİLİTE YOL VE KALDIRIM KULLANIMI

ARAÇ YOLU TRAFİĞİ AÇIKKEN

Araç Türü	Sถานة	Yoldan Giden	Kaldırımdan Giden
Motorbisiklet	ÖNCESİ	40	80
	SONRASI	73	53
Cargo-bike	ÖNCESİ	0	0
	SONRASI	1	1
Biskilet	ÖNCESİ	1	0
	SONRASI	0	3

ARAÇ YOLU TRAFİĞİ KAPALIYKEN

Araç Türü	Sถานة	Yoldan Giden	Kaldırımdan Giden
Motorbisiklet	ÖNCESİ	108	1
	SONRASI	100	1
Cargo-bike	ÖNCESİ	0	0
	SONRASI	3	0
Biskilet	ÖNCESİ	1	1
	SONRASI	3	0

Çizim 14: Uygulama Öncesi ve Sonrası Araç Yolu Trafikine Açıkken Mikromobilité Yol ve Kaldırım Kullanımı

Araç Türü	Sถานة	Yoldan Giden	Kaldırımdan Giden
Motorbisiklet	ÖNCESİ	5	5
	SONRASI	5	5
Cargo-bike	ÖNCESİ	0	0
	SONRASI	0	0
Biskilet	ÖNCESİ	0	0
	SONRASI	0	0
Humal	ÖNCESİ	5	5
	SONRASI	24	0

Çizim 15: Uygulama Öncesi ve Sonrası Araç Yolu Trafikine Kapatıldığında Mikromobilité Yol ve Kaldırım Kullanımı

Araç Türü	Sถานة	Yoldan Giden	Kaldırımdan Giden
Motorbisiklet	ÖNCESİ	35	1
	SONRASI	40	3
Cargo-bike	ÖNCESİ	0	0
	SONRASI	0	0
Biskilet	ÖNCESİ	0	0
	SONRASI	0	0
Humal	ÖNCESİ	5	5
	SONRASI	12	0

%14 ↑
Alanda vakit geçiren kişi sayısında artış olmuştur

"Banklar çok güzel olmuş. Arkadaşlarla oturup vakit geçirebiliyoruz, teşekkür ederiz."
Bankalarda oturan kişi, Yaş 67

"Uygulamanın faydalı olacağını düşünüyorum. Banklar esnaf için de iyi. Dinleniyoruz, sohbet ediyoruz."
Kuyumcu, Yaş 38

Yapılan Aktivite	Uygulama Öncesi (%)	Uygulama Sırasında (%)
Ayakta Durma	62	33
Oturma	22	63
Banka Dışında Bir Yerde Oturma	3	3
Yatma	0	1
Sohbet Etme	20	31
Sigara İçme	7	6
Fotograf Çekme	5	1
Yemek İçme	4	2
Telefona Mesaj Gönderme	11	17
Satış Yapma	11	4
Dinlenme/Uyuma	5	11
Bekleme/Bekleme	13	13
Alışveriş Yapma	15	8

■ Uygulama Öncesi ■ Uygulama Sırasında

Grafik 21. Uygulama Öncesi ve Sonrası Aktivite Dağılımı

89

4.3.4.3. Sistematik Veri Toplamaya Dair Gözlem ve Anket Çalışmalarının Sonuçları

Laleli bölgesinde gerçekleştirilen yayalaştırma projesine ilişkin sistematik veriler, şu şekilde değerlendirilmiştir [119].

Katılımcı Profili

Anket sonuçlarına göre, katılımcıların %40,6'sı 18-24 yaş aralığında, %28,1'i 40-65 yaş aralığında ve %27,1'i 25-40 yaş aralığındadır. Cinsiyet dağılımında %74'lük bir çoğunluğu erkekler oluştururken, %26'sı kadınlardan oluşmaktadır.

Alan Kullanımı ve Ulaşım Tercihleri

Katılımcıların uygulama alanında bulunma nedenleri arasında en yüksek oranda vakit geçirme (%27,7) ve eğitim (%27,7) yer almaktadır. Ulaşım tercihlerine baktığımızda ise %36,5 oranıyla tramvayın en çok tercih edilen ulaşım türü olduğu görülmektedir. Katılımcıların %45,4'ü proje alanına her gün gelirken, %26,8'i haftada birkaç gün, %27,9'u ise haftada bir gün ya da daha nadir gelmektedir.

Yayalaştırma Projesine Yönelik Memnuniyet

Katılımcılar, yayalaştırma projesinin sonuçlarına ilişkin olumlu bir değerlendirme yapmaktadır. Proje sonrasında kaldırımda ve yayaların kullanımına açılan araç yolu üzerinde daha rahat yürüme imkanı bulduklarını, gürültü kirliliğinin azaldığını ve hava kalitesinin arttığını düşünmektedirler. Katılımcıların %44,8'i projeden 5 üzerinden 5 düzeyinde memnun olduğunu belirtirken, %29,2'si 4, %21,9'u 3 düzeyinde memnun olduklarını ifade etmektedir.

Projenin Kalıcılığı ve İyileştirme Önerileri

Tüm katılımcıların %90,5'i, projenin kalıcı hale getirilmesini desteklediğini beyan etmektedir. Katılımcılar, alanda daha fazla ağaç/bitki, oturma alanları ve gölge alanları istediklerini, ayrıca daha iyi aydınlatma ve temizlik çalışmalarının artırılması gerektiğini belirtmektedirler.

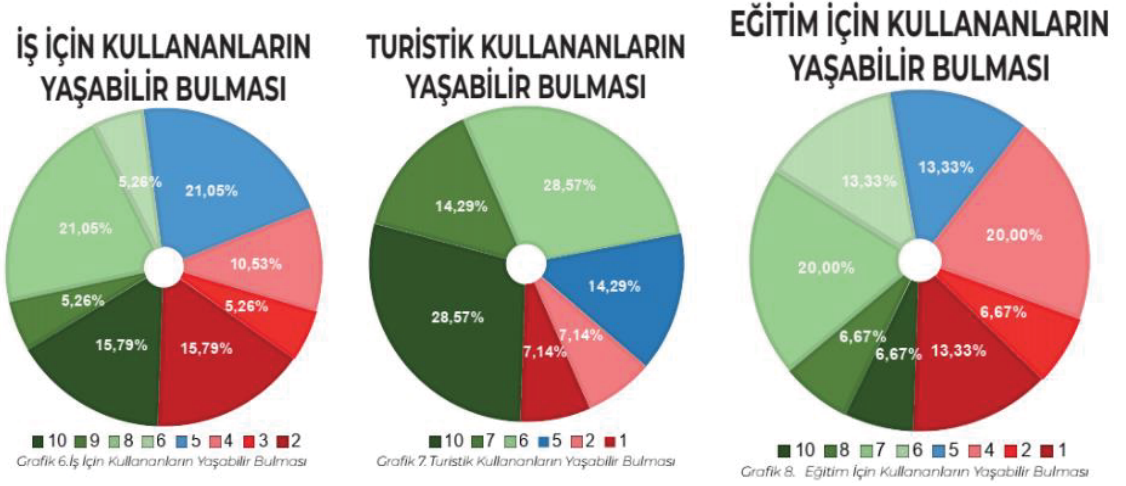
Sonuç ve Öneriler

Anket sonuçları, Laleli bölgesindeki yayalaştırma projesinin genel olarak olumlu bir etki yarattığını göstermektedir. Projenin kalıcı hale getirilmesine yönelik yüksek destek, gelecekteki kentsel tasarım projeleri için önemli bir rehberlik sunmaktadır. Ancak, katılımcıların öne sürdüğü iyileştirme önerileri de dikkate alınarak, projenin daha etkili ve sürdürülebilir olması için gereken düzenlemeler yapılmalıdır. Uygulama süresinin kısa olmasından kaynaklı olarak uygulamanın yerdeki sürdürülebilir etkisi yeterince prova edilmemiş olması beklenebilir.

4.3.4.4. Etkileşimli Pano Uygulamasına Dair Yöntem

Alan uygulamasında, Şehrine Ses Ver ekibi tarafından veri toplama yöntemi olarak iki adet etkileşimli pano tasarlanarak kullanıldığı görülmektedir. Daha öncesinde, tez yazarının da içerisinde olduğu ekiplerce, İstanbul'un çeşitli ilçeleri ve Bursa vb. yerlerde uygulaması görülen panelin, kamusal alanda oyun bazlı bir görüş atarımı çalışması olduğundan söz edilebilir [123]. Kentsel mekandaki otantik yaklaşımlar üzerine çeşitli uzmanlar ile kapsayıcılık ve kullanıcı katılımı konusunda çalışan ekip, kendini bir sosyal girişim olarak tanımlamaktadır [124]. Laleli bölgesine özel olarak tasarlanan panellerden biri, nicel araştırma yöntemini temel alan bir usul ile hazırlanmıştır. Alana ulaşım ve

olduğunu gösterdiği belirtilmiştir. (Şekil 59) Yaşanabilirlik katmanı, raporda şu şekilde yorumlanmıştır [119]:

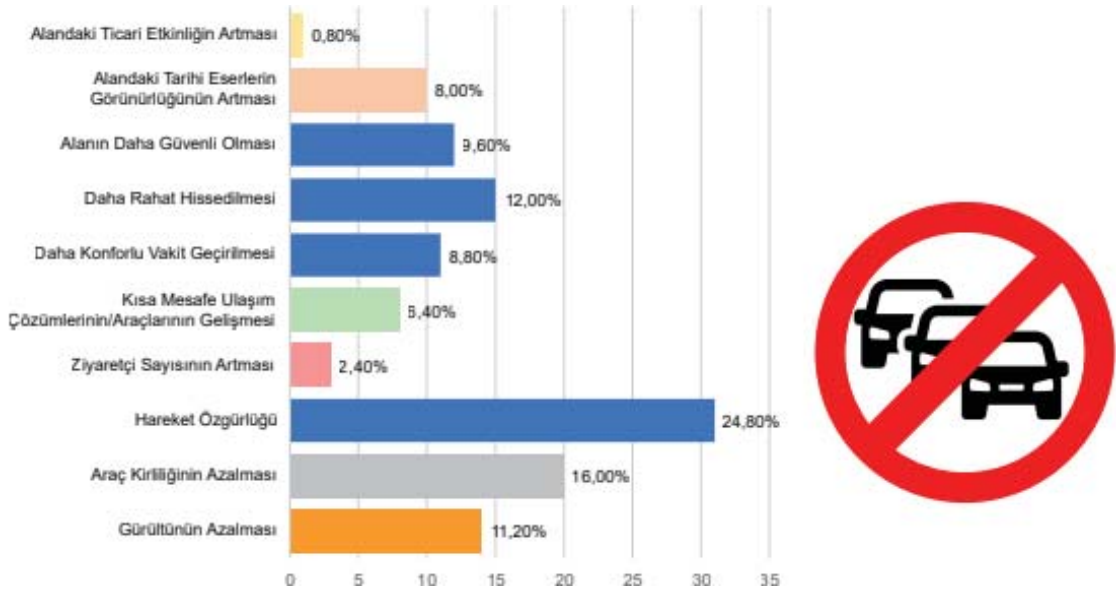

Şekil 59. Yaşanabilirlik üzerine cevapların kıyaslanması

- Laleli Bölgesini iş için kullananlar, alanın iş fırsatlarından ve ekonomik koşullarından en memnun olan gruptur. Bu, alanın iyi iş olanakları sunduğunu veya iş piyasasının canlı olduğunu göstermektedir.
- Turist olarak kullananlar, alanın doğal güzelliklerinden ve kültürel zenginliğinden en memnun olan gruptur. Bu, alanın doğal güzelliklere sahip olduğunu veya tarihi ve kültürel mekanlara sahip olduğunu göstermektedir.

Genel olarak, anket sonuçlarından, alanın eğitim, iş ve turizm açısından iyi bir potansiyele sahip olduğunu ancak, alanın yaşam maliyeti ve altyapısı iyileştirilerek bazı alanlardaki yaşanabilirlik düzeyinin artırılabilir. Bu veri de raporda olduğu gibi, alanda vakit geçirme süresi ve düzenli geliş arttıkça, alandaki düzenlemenin güncel ihtiyacı karşılamadığı şeklinde yorumlanabilir.

Laleli'ye iş, turizm ve eğitim için gelenlerin Laleli'yi yaşanabilirlik üzerinden puanlamalarına bakıldığında, kullanıcı türlerine göre cevaplarda ilgi çekici bir farklılık olduğu; Laleli'ye iş için gelenlerin sadece %36'sının, eğitim için gelenlerin ise sadece %40'ının olumlu cevap verdiği, turizm için gelenlerin ise %70 Laleli'yi yaşanabilir bulduğu aktarılmıştır. (Şekil 59)

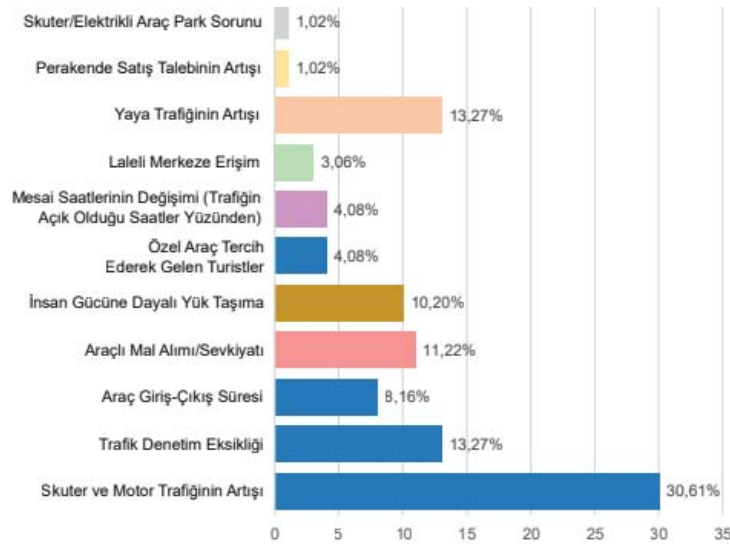
Şekil 60. Katılımcıların alanın kapatılmasının en güzel yanı sorusuna cevapları.

Alanın trafiğe kapatılmasının panolardaki değerlendirilmesi, anket sonuçlarıyla da benzer durumlar göstererek desteklenmektedir. Sonuçlarda, gürültü ve araç kirliliğinin azalması, hareket özgürlüğünün artması ve alanın genel güvenliği, kapatma işleminin temel faydaları arasında öne çıkmaktadır [119]. Hareket özgürlüğü, bireylerin bir yerden başka bir yere daha güvenli ve etkin bir şekilde ulaşmalarını sağlayan kritik bir kavramdır. [125]. Yayalaştırma ile artan ziyaretçi sayısının, alanın ekonomik ve sosyal değerini arttırabileceği öngörülmektedir. [86][87]. (Şekil 60) Kısa mesafe ulaşım çözümlerinin gelişmesi, alanın daha keyifli bir deneyim sağlaması ve insanların daha konforlu vakit geçirmeleriyle ilişkili olup daha çevre dostu bir ulaşım ortamı sağlamak adına önemli bir adım olabilir (ibid). Ayrıca, yayalaştırma ile sağlanan, pano sonuçlarında görülen, alan

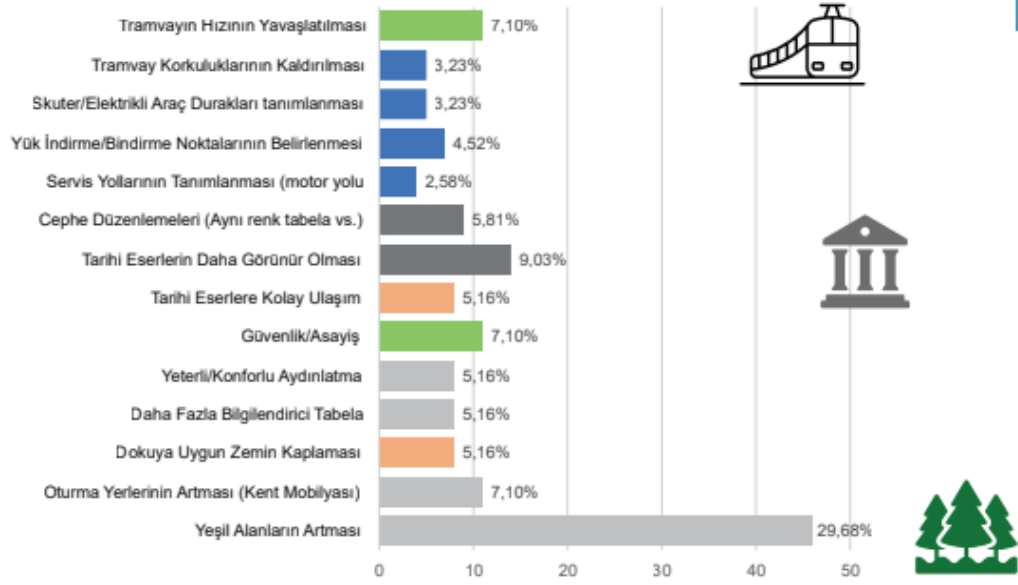
içindeki tarihi eserlerin görünürlüğündeki artış, bu eserlerin korunması ve tanıtılması için olumlu bir katkı sağlamaktadır. Sonuç olarak, anket sonuçları, alanın trafiğe kapatılmasının hem çevresel hem de sosyal anlamda önemli faydalara sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Alanın kullanımı ile ilgili verilen cevaplar değerlendirildiğinde, yayalaştırma projesinin mekana olan yakınlık hissini artırdığı ve kullanıcıların daha rahat hissettirdiği çıkarılabilir. Bu durum, eğer kesin proje uygulamasında bu verilerden yararlanılırsa, süreç içerisinde alanla kullanıcıları arasındaki etkileşimin ve alana aidiyet oranlarının artmasıyla sonuçlanabilir.

Laleli üzerinde yapılan Yavaşla ve Keşfet projesi görüşmelerinde, taşıt trafiğinin sürekli açık olduğu zamanlarda gürültü ve araç kirliliğinin oldukça rahatsız edici olduğu konusunda yaygın bir görüş birliği sağlanmıştır [119]. Bu endişelerin, özellikle Laleli’yi Dokuyorum Panelinde ifade edildiği ve trafik akışının kesilmesinden duyulan memnuniyetin dile getirildiği görülebilir.

Şekil 61. Katılımcıların yayalaştırmada en çok zorlandıkları konu.

Şekil 62. Yayalaştırılan Ordu Caddesinde iyileştirilmesi gereken uygulamalar nelerdir sorusuna katılımcıların yanıt oranları

Anketlerde, skuter ve motor kullananların, kaldırıma çıkmamaları konusunda yapılan uyarıların yetersiz olduğu tespit edilmiştir. Bu durumla başa çıkma konusunda zabıtanın etkili olamadığı gözlemlenmiştir. Bu nedenle, kentsel tasarım uygulaması yapılmadan önce, geçici bir mikromobilité yolunun tanımlanması, yaya sağlığı açısından zorunlu bir tedbirdir (Atölye Nexus Ekibi, "Laleli'de Kısa Paslaşmalar"). (Şekil 45)

Yapılacak olan yeni kentsel tasarım projesi ve uygulamasında, araç yolu dışında mikromobilité yollarının tanımlanması, alanın güvenliği ve düzeni açısından bir gereklilik olduğu belirtilmiştir. Bu tanımlama yapılmadığı takdirde, motorlu araçların, skuterlerin ve bisikletlerin kaldırıma çıkması, yaya güvenliğini riske atacağı raporda yer almaktadır. Nitekim, kentsel tasarım uygulamasının ilk aşamasında projede yer almayan mikromobilité yolunun, prova uygulaması ve raporlarından sonra projeye entegre edilmesi, prova uygulamasının en önemli başarısı olarak tanımlanabilir.

Alan içi yük taşıma hareketliliğinin çözülebilmesi için, "park et, devam et" veya "duraktan devam et" gibi uygulamaların gelişmesine ve mobilite duraklarına ihtiyaç vardır (Atölye Nexus Ekibi, "Laleli'de Kısa Paslaşmalar"). Bu uygulamaların, 2023 senesinde duraklar ve park et devam et projeleri olarak İBB tarafından hayata geçirilmeye başlandığı görülmektedir [87].

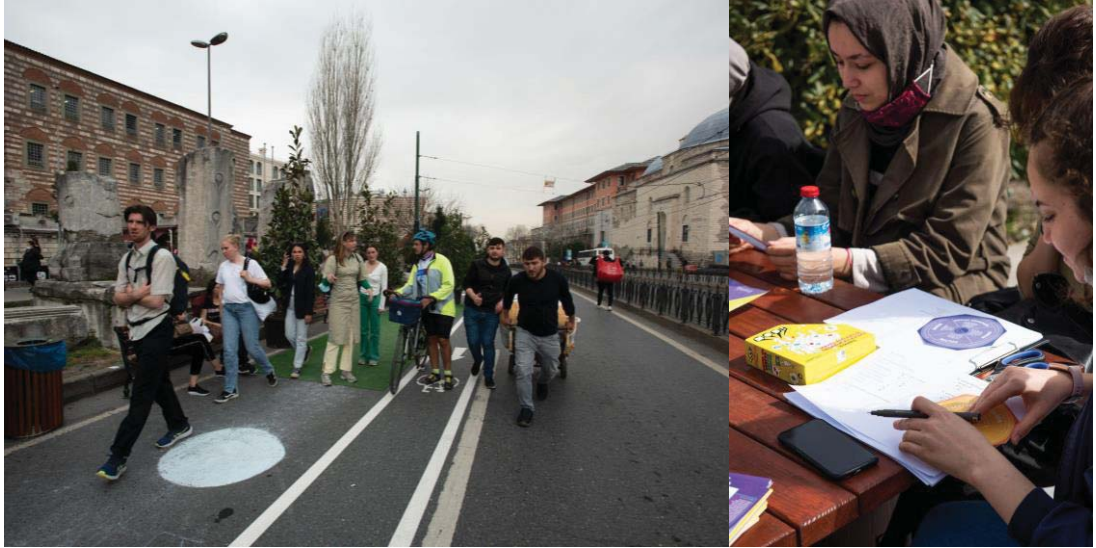

Şekil 63. İBB Ulaşım Dairesi Başkanının alanı ziyareti ve Oyun İstanbul ekipmanları

Kentsel katılım araçlarından HEY! İmagineable Guidelines kiti ile sokak kullanıcıları ile oynanırken, Sokak Bizim Derneği ekibi, etkinlik alanına YAYABA maketleri ile bir günlük destek vermiştir.

Şekil 64. Alandaki prova uygulamasının kuşbakışı görünümü.

Şekil 65. Alana dair gözlemler (Fotoğraf: Pınar Gediközer)

4.3.5. Tüm Ölçütler Baz Alınarak Raporda Belirtilen Sonuçlar ve Değerler

Uygulama sürecinde elde edilen verilere göre, kullanıcı memnuniyeti oranı %90,5 olarak ölçülmüştür. Aktif yaya güvenliği %45 oranında artış göstermiştir. Bölgede bulunan engelli, yaşlı ve çocukların oranı ise iki katından fazla bir artış göstermiştir. Kaldırımdaki motorize araç trafiğindeki olumsuz etkiler, mikromobilité yollarının ve kaldırım

güvenliğinin sağlanmasıyla önemli ölçüde azalmıştır. Mikromobilité yoluyla sağlanan yaya güvenliği ise %50 oranında artmıştır. Ayrıca, Beyazıt ile Aksaray arasında oluşturulan dinlenme alanları, kullanıcılara 35 yıldan fazla bir süredir bulamadıkları bir rahatlama imkanı sunmuştur. Bu dinlenme alanlarının kullanım oranında yaklaşık %70'lik bir artış gözlemlenmiştir. Trafik akış hızında meydana gelen iki katlık artış, yan şeritte trafiği aksatan parklanmaların önlenmesi sayesinde gerçekleşmiştir. Mekana yerleştirilen ağaçlar, alanı çekici hale getirerek estetik bir dokunuş sağlamıştır. Bu ağaçlar, kuşların konaklaması için uygun bir ortam sunmuş; defne ağaçları ise insanların gelip koklama ve tadına bakma deneyimini mümkün kılmıştır. (Şekil 66)

Uygulanan program çerçevesinde, İstanbul'daki kentsel alanlarda "yeni" projelerde katılım ve yönetim sistemlerinin oluşturularak İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nde kentsel alanda kapsayıcı bir yaklaşım geliştirilmesi hedeflenmiştir. [116][117][118]

Şekil 66. Alan uygulaması öncesi ve sonrası.

4.4. Kapsayıcı Tasarım Yaklaşımının Güncel Kullanım Durumundaki

Etkinliğinin Araştırılması

Kapsayıcı mekansal tasarım yaklaşımları sürecinin anlaşılmasına dair yapılan ön araştırma, *informel yansıtma yöntemi* ile, pratik teori, esnek yapılar, kişisel ifade ve toplumsal etkileşimin unsurlarını içeren bir çerçeve kullanarak bireyleri geçmiş deneyimlerinden ve mevcut inançlarından yararlanmaya teşvik bir tutumla yapılmıştır. Görüşmeler, araştırmanın odaklandığı alanın yakın çevresinde yapılmış olup, esnaflar, sosyal dernek sahipleri, kullanıcılar, çevre dükkan sahipleri, çevre sakinleri, çevrede çalışanlar ve meydandan geçenlerle gerçekleştirilmiştir. Bu kesitsel örnekleme stratejisi, meydanın kullanıcı sayılarına ulaşamadığı halde, alan araştırmasının geniş bir bakış açısı kazanmasına ve derinlemesine anlayışa ulaşılmasına katkı sağlamaktadır.

4.4.1 Zümrütevler Meydanı KMTY Alan Araştırması

Aşamalı tasarım uygulaması yapılan Zümrütevler Meydanında, kullanılan yöntemlerin etkinliğinin anlaşılmasına yönelik olarak iki gün alan gözlemi, 20 kişi ile anket çalışması ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Meydanın ulaşım aksları nedeniyle çekirdek bir alana hitap ettiği, ikişer sokak çevresinden, alanın özellikle ‘meydan’ olarak genellikle bilinmediği fark edilmiştir.

Şekil 67. Güncel meydan kullanımı, Aralık 2023.

4.4.1.1. KMTY Etkinliği Üzerine Anket Araştırması / Zümrütevler Meydanı

Alan çalışmasının sonuçları, soru numaralarına göre şöyledir;

1. Görüşmeciler homojen bir yaş dağılımına sahiptir.
2. Kullanıcılar, çoğunlukla alana yürüyerek, özel araçla ve metro ile ulaşmakta; az bir bölümü ulaşım için minibüs tercih etmektedir. Daha önceden alanın otopark olarak kullanıldığı bilindiğinden, özel araçla gelen kişiler diğer görüşmecilere göre daha tepkilidir. Yakınlardaki iş yeri sahibi bir (kadın - orta yaş) görüşmeci, birkaç sokak yürümek zorunda kaldığını ve bunun onu tedirgin ettiğini belirtmiştir.
3. Görüşmeciler, alanı, çalışma, dolaşma ve alışveriş amaçları ile kullandıklarını aktarmışlardır. 18 yaş altı kullanıcıların alanı okul sonrası geçiş ve yakındaki park ile dolaşma rotası olarak kullandıkları izlenmiştir.
4. Alan ve çevresinin çalışmak veya arkadaşlarla toplanmak şeklinde kullanıldığı, zaman zaman düzenlenen etkinliklere mahalleden katılım gösterildiği kaydedilmiştir.

5. Dükkanların bölgede karşılaştıkları sorunlar çevresel kirlilik ve araç trafiğinden kaynaklı gürültü sorunlarıdır. Prova ve yeni meydan uygulamasından sonra bu sorunun arttığını, görüşmecilerin %85'i dile getirmiştir. Özellikle sokak dönüşlerini dar bulunması nedeniyle özellikle uzun araçların dönüşlerde karşı yöndeki araçla sıkıştıklarını ve sürekli tartışma yaşandığını aktarmışlardır. Bir kadın görüşmeci, “araçtan inip birbirlerine bıçak çekiyorlar, bir gün daha büyük kavga çıkmasından korkuyorum” diyerek durumu aktarmıştır.

Şekil 68. Güncel meydan kullanımı, Aralık 2023.

6. Alan ve çevresi, yayalaştırma öncesinde pazar alanı olarak hatırlanmaktadır. Soruyu, kavşak ve hareketlilik şeklinde de yanıtlayanlar olmuştur. Pandemi sürecine rastlayan tasarım ve uygulama aşamaları dolayısıyla, çevre sakinlerinde, özellikle ticari iş yapanlarda, kentsel belleğe dair izleri yakalamak güçtür.
7. Aşamalı plan yapılmasına karşın; pandemi koşulları ve çeşitli nedenlerle, etraftaki esnaf ile birebir görüşmeler yapılmadığı, alandaki prova uygulamasında da onların (esnafın) katılımcı bir tavır tercih etmedikleri, görüşmelerden

anlaşılmıştır. Görüşmeciler, daha çok gözlemci olarak alanı uzaktan izlemiş olduklarını aktarmıştır. Yapılan broşürlerden bahseden çok az kişi olmuştur.

8. Engelli bireylerin alanı kullanımındaki artış ile ilgili kayda değer bir veri veya gözlem yoktur.
9. Yayalaştırma sonrası meydana gelen yaya ulaşımının kolaylaştığını %80 dile getirmiştir. Özellikle “yaşlılarımız orayı rahat kullanıyorlar” şeklinde açıklamalar yapılmıştır. Alanın geneline diğer sokaklardan ulaşımın ise değişmediği kaydedilmiştir.
10. Alanda insan çeşitliliğinde artış gözlemlendiği dile getirilmiştir. Bu çeşitlilik, görüşmecilerin yarısı tarafından olumlu bulunurken, diğer yarısı akşam gelip alkol tüketen kişilerin arttığını ve rahatsız olduklarını dile getirmişlerdir. Bununla birlikte, meydanın karşısındaki ticari işletmeci (orta yaş - kadın), bu durumun apartmanların merdivenlerinde de olduğunu, her sabah kapısının önünden şişeleri topladığını ve meydana özel olarak oluşmadığını dile getirmiştir. (Şekil 72)

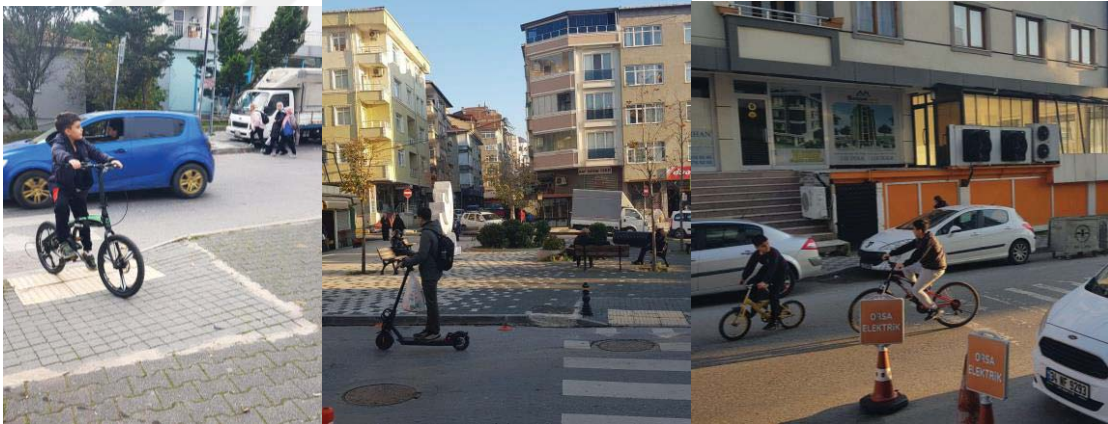
Şekil 69. Güncel meydan kullanımı, Aralık 2023.

11. Alanı güvenli bulma hususu, kesinlikle katılıyorum (%57) ve katılmıyorum olarak (%43) iki zıt fikre ayrılmaktadır. Kimi görüşmeciler, alanın görünürlüğünden kaynaklı olarak güvenli ve düzenli olduğunu dile getirirken, kimi görüşmeciler akşam alkol ve madde kullanımı ile trafikteki süregelen kavgalar nedeniyle daha

güvensiz olduğunu dile getirmişlerdir. Görüşmeler esnasında bir kadının iki (kız) çocuğunu, bir (kız) arkadaşları ile “ben gelene kadar buradaki (meydandaki) bankta bekleyin diyerek alışverişe gittiğine şahit olunmuştur. Bu durum çevredeki esnafın çoğunluğu tarafından da güvenli alan olarak dile getirilmiştir. Komşu apartman sakinleri, meydanı daha güvensiz bulmaktadır. Burada, var olan (rahatsız edici niteliklerdeki) sokak ya da mahalle kullanımının, meydana daha görünür olmasından kaynaklı bir yaklaşım olabilir. Bu da kültürel bir yaklaşım olabilir.

12. Alandaki estetik değer (kullanışlılık ve düzen) en çok cevap çeşitliliğine sahip soru olmuştur. Estetik değer artışına dair katılmayanların daha yoğunluklu olduğu cevaplarda, bunun sebebinin yolun geometrisindeki dönüş çapları olduğu aktarılmıştır. Dönüş çaplarının daha geniş olmasına ihtiyaç duyulduğu, çevredeki esnaf (orta yaş – erkek) ayrıntılı şekilde tarif edilerek aktarılmıştır, “şuradan altmış cm geriye çekseler dönüşü kurtaracak, şuradaki düşmüş yaprak var ya, oraya kadar işte!”
13. Sokaktaki kapalı ve yarı kapalı kullanım alanının artışı ile ilgili de kararsızlık ve bu konuda zıt fikirler göze çarpmaktadır. Meydanın alışveriş yerinin önünde konumlanmasından kaynaklı olarak, çevredeki esnaf, kullanım alanı olarak en çok o dükkana yaradığını belirtmektedir.
14. Görüşmeciler, alanda kendilerine göre düzenleyebilecekleri alanların varlığına yönelik olarak eşit oranda cevap çeşitliliği sunmuştur.
15. Yaya olarak kaldırımın ölçüleri ve kaplamasının yeterliliği büyük ölçüde (%80 oranında) olumsuz bulunmaktadır. Bunun sebebi olarak kaldırımın az olması değil, “fazla geniş, fazla büyük” cevapları verilmiştir.

16. Alandaki bitki çeşitliliği, önceki haline göre daha iyi, prova uygulamasına göre daha düşük bulunmuştur. Prova uygulamasında daha fazla yeşil alan olduğu ve uygulamada öyle yapılmasının beklendiği görüşmeciler tarafından dile getirilmiştir. Prova uygulamasında zeminde yapılan renklendirmelerin sonrasında kalmamasının hayal kırıklığı yarattığı gözlemlenmiştir.
17. Alanda bisiklet ve skuter kullanımının olduğu ancak düzenli bir parklanma yeri olmadığı tüm görüşmeciler tarafından dile getirilmiştir. Görüşmeler sırasında da etrafta ortaokul yaşlarında çocukların bisiklet kullandıkları gözlemlenmiştir.
18. Alanı kullanım isteği olumlu ve olumsuz olarak yarı yarıya verilen cevap çeşitliliğine sahiptir. Bu konunun değerlendirmesinde güvenlik hissi ön plana çıkmaktadır. “Dönüş sorununu çözseler burası rahatlayacak”, “trafikte kavga çıkmasa gürültü de olmaz, şimdi bekle sen akşamı”, vb konuşmalar geçmiştir.

Şekil 70. Güncel meydan kullanımı, Aralık 2023.

19. Alanın yayalaştırılması, sorunların çözümüne katkıda bulunmakla birlikte, yeni sorunların sebebi olarak görülmektedir (Trafik kavgaları vb). Bu soruya dair olumlu görüş aktaran yüzde onluk bir grup, alkol ve madde kullanımının mahallenin genelinde olduğunu, meydanın açılması ile birlikte oluşmadığını

özellikle belirtmişlerdir. Tüm görüşmeciler, “yaşlılar için iyi oldu ama...” cümle kalıbını kullanmıştır.

20. Alandaki aşamalı stratejiler ile prova uygulamalarının yapılmasının uygulamanın başarısına etkisinde kararsızlık hakimdir.

Genel Gözlem ve Değerlendirmeler

- Meydandaki oturma elemanlarının en çok yaşlılar olmak üzere, saatlerine göre gençler ve çocuklar tarafından kullanıldığı görülmüştür.
- Meydandaki heykel oldukça dikkat çekmektedir ve sakinlerce uzaktan ‘havuz’ olarak tarif edilmektedir.
- Bölgedekiler genel olarak meydanın kullanımından memnundur. Alışveriş öncesi ve sonrasında geçilen genişlik ve mahallenin yaşlılarının güneş çıktığında oraya gelip sohbet etmeleri memnuniyet verici şekilde aktarılmaktadır.
- Meydanın özellikle yaşlıların toplanma alanı olarak kullanıldığından çevredeki herkes bahsetmektedir.

Şekil 71. Güncel meydan kullanımı, Aralık 2023.

- Çevredeki esnaf, yol geometrisinden kaynaklı rahatsızlıklarını görüşmelerde ve anketlerde sıkça belirtmiştir. Günlük bir probleme dönüştüğünden mahalleli tarafından sıkça tartışıldığı, tüm görüşmecilerin bu konudaki detaylı çözüm tariflerinden anlaşılabilir.

- Kişilerin, kamusal alanı kendi gözlerinden değil ‘şoför’ kimlikleri ile algıladıkları, önemli görülen tespitlerden biridir. İnsanların şoförler ile duydukları empati düzeyinin, tüm herkesle kurduklarından daha yüksek olduğu görülmüştür. Bunda kullanıcıların araç parklanmasının birkaç metre veya sokak etrafa kaymasının da payı olabilir.
- Zümrütevler mahallesindeki toplumsal yapı ile kamusal ve yarı kamusal alan kullanımının özellikle mahallenin üst kısımlarında oldukça denetimsiz ve güvensiz olduğu dile getirilmektedir.
- Meydanın akşam ve gece kullanımının eleştirilmesinde, mahallenin üst kısmında yaşanan olayların nispeten daha sakin bir bölge olan meydan çevresine etki etmesi endişesi olduğu öngörülebilir.

Şekil 72. Güncel meydan kullanımı, Aralık 2023.

- Mahalle halkı, akşam ve gece kullanımlarından özellikle çevre temizliği ve gürültü konusunda mağduriyet yaşadıklarını aktarmıştır. Meydan yapılmadan önce de çevredeki işletmelerin merdiven önlerinin veya oturma alanlarının alkol mekanı olarak kullanıldığı, etrafta çöp konteyneri veya sokak temizlik görevlisi bulunmadığı görüşmecilerin tekrarladığı bir diğer konudur. Özellikle kadın işletme sahipleri bu konuda daha fazla rahatsızlık belirtmektedir.

- Alanın market önü olması dolayısıyla bazı işletmelerde kamusal alandaki adalet hususunda soru işaretleri oluşmuş olup market çalışanları ise bu durumun onlara çoğunlukla lojistik konusunda sıkıntı yarattığını dile getirmektedir.
- Alanda çevresel temizlik ve denetim artışı ele alınması gereken bir konudur.
- Alandaki trafik akışının geometrik yapılanma ile ilgili olup olmadığının tespiti uzmanlarca yapılarak çözüm sunulursa, kullanıcıların mekana olan aidiyetlerinin ve güvenlik hissiyatlarının artış göstereceği öngörülebilir. Özellikle buna dair bir iletişim kurulduğu benimsenirse, yerel yönetimin olumlu bir kazanç sağlaması beklenir. Görüşmeciler, dönüşteki kaldırımların çevre sakinleri tarafından birkaç kere söküldüğü, belediyenin de hepsini tekrar tamir ettikleri belirtilmiştir.

Şekil 73. Güncel meydan kullanımı, Aralık 2023.

- Meydanda, çocuklar ve gençler için daha fazla oyun aracı sunulabileceği aktarılmaktadır.
- Bölgedeki gençlerin, Zümrütevler Parkı olarak işaretlenen, spor sahalarının olduğu alan ile meydan arasında bir kullanım akışı olduğu gözlenmektedir. (Şekil 73)

4.4.2 Ordu Caddesi ve Çevresi KMTY Alan Araştırması

Katılımcılık görüşmeleri ve taktiksel şehircilik uygulaması yapılan Ordu Caddesi ve çevresinde, kullanılan yöntemlerin etkinliğinin anlaşılmasına yönelik olarak iki gün alan gözlemi, 24 kişi ile anket soruları üzerinden derinlemesine görüşmeler yapılmıştır.

4.4.2.1. KMTY Etkinliği Üzerine Laleli / Yapılan Anket ve Sonuçları

Görüşmeler çoğunlukla taktiksel kentleşme uygulamasının yapıldığı Laleli Balabanağa Mah. çevresinde yapılmıştır. Alan çalışması sonuçları, soru hiyerarşisine göre aşağıda sıralanmıştır. Caddenin uzunluğu ve Beyazıt Meydanı ile birleşmesinden ötürü, soruların başında, belirtilen bölge ile ilgili olarak görüşmecilere alanın sınırlarının tanımlanmasına ihtiyaç duyulmuştur. (Beyazıt Meydanı hariç, vb.)

1. Görüşmeciler genelde genç- orta yaş dağılımına sahiptir.
2. Kullanıcılar, alana çoğunlukla tramvay (%40) ya da Marmaray (%30) gibi raylı sistemler kullanarak yakındaki duraklara gelmekte, sonrasında da varış noktalarına yürüyerek ulaşmaktadır. Metro, otobüs ve özel araç kullanımı diğer %30'luk dilimde belirtilmektedir. Görüşmecilerin tamamı, yakın duraklardan varış yerlerine ulaşım için yürümeleri gerektiğini belirtmişlerdir. Bu durum kişisel tercihler sebebiyle olumlu veya olumsuz olarak aktarılmıştır.
3. Görüşmecilerin %80'i alanı çalışma amacıyla kullanmaktadır. Küçük bir bölümü eğitim ve alışveriş amaçları ile kullanmaktadır. 18 yaş altı kullanıcıların alanı okul sonrası geçiş yeri olarak kullandıkları göze çarpmaktadır. Bu oranda, alanın değerlendirilmesi için uzun süreli kullanıcıya ihtiyaç olmasının ve alanda dolaşanların çoğunlukla turist olmasının yönlendirmesi vardır. Uzun süreli kullanıcılar; esnaf, yardımcı elemanlar, ticari işler yapanlar, üniversite öğrencileri

ve üniversite çalışanları olarak kümelenmektedir. Esnafın bir kısmı evlerinin de yakın çevrede olduğunu dile getirmiştir.

4. Alan ve çevresinin çoğunlukla çalışma / eğitim amaçlarıyla kullanıldığı, sorularda gündüz kullanımının değerlendirildiği gözlenmiştir. Akşam caddenin sakinleşmesinin sebebi olarak turistlerin merkezi yerlere veya otellere çekilmesi gösterilmektedir. Esnaflardan, yayalaştırma ve yeniden yapımlar ile bu durumun değişmesi beklenmektedir.
5. Dükkanların bölgede karşılaştıkları sorunlar, cevap çeşitliliğine sahiptir. En fazla iletilen cevaplar, başta zemin bozuklukları (%40) olmak üzere, uzun süredir devam eden inşaat çalışmaları ile lojistik sorunlardır. Malzeme taşımaları sürecindeki lojistik sorunları, her işletmenin kendine özgü yöntemler ile çözdüğü dile getirilmektedir (hamal, gece çalışması vb). Kalabalık, düzensizlik, aydınlatma düzeni ve mikro-mobilite (skuter, bisiklet vb.) de eşit oranlarda dile getirilmiştir.

Şekil 74. Laleli Ordu Caddesi güncel çalışmalar, Aralık 2023.

6. Alan ve çevresi, yayalaştırma öncesinde %80 oranında ‘çarşı’ olarak hatırlanıyor olup üniversite, sosyokültürel miras ve tramvay öğeleri ile de bu soruyu yanıtlayanlar olmuştur. Görüşmecilerden, “burası hep çarşıydı” şeklinde aktarımlar yapılmıştır.

7. Görüşmelerdeki esnaflar, karar ve yapım süreçleri arasında kendileri ile iletişim kurulma şeklini, birebir görüşmeler, sosyal medya ve prova uygulaması ile olduğuna dair görüş belirtmişlerdir. Yapılan toplantılardan bahseden de birkaç kişi olmuştur. Hiç görüşülmedi diye yanıtlayan sadece %10 olarak çalışan kişilerden gelmiştir. Bu etkileşim oranının yüksekliğinde, ilçe ve merkezi belediyelerin on yılı aşkın yaptıkları çalışma ve Laleli İş İnsanları Derneğinin bölgedeki var oluşu gösterilebilir.
8. Engelli bireylerin son dönemdeki alanı kullanımındaki artış ile ilgili görüşmecilerin %80’inde alana dair kayda değer bir iyileşme fark edilmiştir. Bunu bebek arabalı kişiler olarak belirtenler de olmuştur.
9. Yayalaştırma sonrası alana ulaşım konusunda iki zıt fikir yarı yarıya hakimdir. Olumlu görüş bildirenler, özellikle “trafik keşmekeşinden kurtulduk”, “gürültü bitti” şeklinde yanıtlarla trafik düzenlemesinden sonra rahat hissettiklerini iletmışlerdir. Kapısının önünde park ettiğini belirten kişilerin tamamı, soruya ‘kesinlikle katılmıyorum’ cevabını iletmıştır.

Şekil 75. Laleli Ordu Caddesi güncel çalışmaları, Aralık 2023.

10. Görüşmeciler, alandaki insan çeşitliliğinde artış olduğunu “her milletten daha çok turist geliyor” şeklinde aktarmışlardır. Çeşitliliğin turist bazlı değerlendirilmesi, bölgedeki çeşitlilikle sosyopolitik iklim arasında da bağlantı olabileceğini gösterir.
11. Alanı güvenli bulma hususu, yanıtlarda kesinlikle katılıyorum ve katılmıyorum olarak ikiye ayrılmaktadır. Esnaf alanı güvenli bulurken, çalışanlar güvensiz olarak belirtmiştir.
12. Alan, estetik değer olarak %70 tarafından daha kullanışlı ve düzenli bulunmakla birlikte, caddede iki-üç senedir devam eden inşaatın belirgin bir yakınma vardır.
13. Görüşmecilerin tamamı, sokakta kullanabildikleri alanların arttığını belirtmişlerdir.

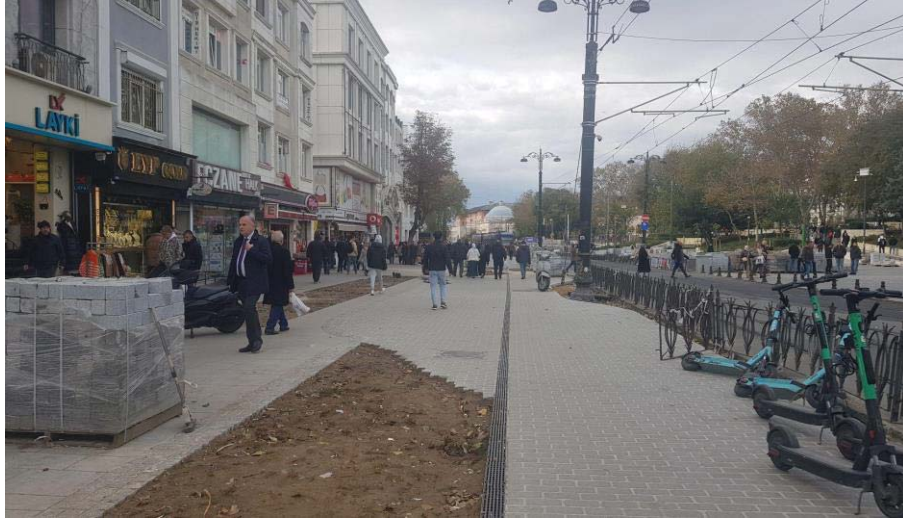

Şekil 76. Laleli Ordu Caddesi güncel çalışmaları, Aralık 2023.

14. Kullanıcıların çoğunluğu sokağı dönüştürebildiklerini belirtmişlerdir. Dışarıya tabure koyup oturma vb. mekan oluşturma yöntemlerini “şuraya taburemi alıp koyuyorum yani” vb. şeklinde aktarmışlardır.
15. Yeni yapılan kaldırımların ve kaplamalarının, estetik olarak yetersiz bulunduğu ve yeni yapılan zemin kaplaması dokusunun görüşmecilerde beğeni oluşturmadığı görülmüştür. Bununla ilgili esnafın anlatımlarında, sosyal medyadan gördükleri

yurtdışı referansları vardır. “Telefondan gördüm, bir yerde böyle dalga dalga kaplamalar yapmışlardı”, “halı dokusu gibi kaplama olsa, olmaz mıydı?”, “dümdüz karoyu döşeyip geçtiler, bunu ben de yapardım, hem de daha kısa sürede” şeklinde yorumlar iletmışlerdir.

16. Alandaki bitki çeşitliliğinde artıştan ziyade azalma gördüklerini belirtmişlerdir. Geçici prova uygulamasına tanık olanlar, “oradaki gibi yeşillik olacak mı?” şeklinde değerlendirme yapmaktadır.
17. Görüşmecilerin tamamı, bisiklet ve skuter park yerlerinin düzenli olmasına katılmaktadır. Yapımlardan sonra park yerlerinin artacağı görüşü hakim olup bu sayede özellikle skuterlerin gereksiz kalabalık etmediklerini iletmışlerdir.
18. Yapılan çalışma, alandaki kullanım isteğini %90 artırmıştır. Bu cevaptaki en büyük etken günlük (rutin) gürültü düzeyinin azalarak gün içinde yok olması olarak belirtilmiştir. Tek olumsuz etken, inşaat faaliyetlerinin çevre sakinlerinin umduklarından uzun sürmesi olmuştur.
19. Yayalaştırmanın alandaki sorunlara çözüm sağladığını düşünenlerin %50si çok olumlu, %30u olumlu, %20si kararsız görüş belirtmiştir.
20. Alandaki prova uygulamalarının uygulamaya katkısı olup olmadığı konusunda, %60 olumlu bir yaklaşım sergilense de, uygulamanın da tam olarak bitmemesi dolayısı ile kararsızlık da hakimdir.

Şekil 77. Laleli Ordu Caddesi güncel çalışmaları, Aralık 2023.

Genel Gözlem ve Değerlendirmeler

- Alandaki en büyük sorunlardan biri, alanın yayalaştırılmasına dair alınan uygulama kararının alındığı tarih ile alanın fiziksel ve yapısal dönüşümleri arasında kalan zamanda, belirsizlik yaşanmasıdır.
- Alanın kapatılmasına dair, bölge girişleri haricinde bilgilendirme yapılmaması, yayalaştırma sonrası nasıl bir proje uygulanacağı konusundaki soru işaretleri ve tartışmalar doğurmuş olabilir.
- Kararların alınması ile uygulama aşaması arasında kalan süreçte özellikle kısa mesafeli ulaşım sistemlerine alternatifler sunulmaması, kullanıcılarda tepkiye neden olmuştur.
- Esnafın alana dair gözleminin oldukça iyi olduğu anlaşılmaktadır.
- Yerel yönetim (Fatih Belediyesi) ile merkezi yerel yönetim (İBB) arasında alana dair olan diyalogun ve iş birliği yaklaşımlarının, yayalaştırma sürecinde faydası olduğu, görüşmecilerin aktardığı bilgilerden çıkarılabilir.

- Alandaki taktiksel prova uygulamasının, kesin proje uygulamasına en büyük katkılarından birinin bisiklet yollarının caddedeki ulaşım sistemine eklenmesi olduğu, projelerin güncellenen görsel yayınlarından takip edilmektedir.
- Caddedeki kentsel mekan uygulamasının tam olarak bitirilmediği göz önüne alındığında, görüşmecilerin yaklaşımlarında (hala) umutlarını koruyan bir tavırdan bahsedilebilir.
- Alandaki inşaat uygulaması sürecinden esnafın ve bölge ticaretinin direk olarak etkilendiği, görüşmecilerin çoğunluğu tarafından dile getirilmiştir.
- Görüşmecilerin cadde etrafındaki oturma yerlerinin düzeni konusunda, bankların dükkanı direk görmemesi, dükkan önüne gelip gelmemesi gibi güvenlik ve hareketlilik konularında belirttikleri kaygıları vardır.
- Özellikle, mikro mobilité yollarının belirlenmesi, skuter ve bisiklet kullanımının düzenlenmesi hususunda öneriler mevcuttur.
- Uygulanan kentsel tasarımın yaşanabilirlik, kimlik oluşturma ve güvenlik açısından sürdürülebilir olmasını bölge halkı önemsemektedir.
- Görüşmecilerin çevreyi daha yeşil görmek istemeleri, taktiksel aşamadaki çalışmada da öne çıkmış olsa da uygulama aşamasında olmadığı görülmektedir.
- Laleli'deki katılımcılar, yayalaştırma projesinin bölgede yaşanabilirlik, ekonomik olanaklar ve turistik çekicilik açısından olumlu etkiler yarattığını sadece ifade etmekle kalmayıp belirli konularda iyileştirme önerileri de ifade etmişlerdir. Bu da ticaret ve eğitim ortamından taşınan, daha aktif bir iletişim bölgesi olduğunun göstergesi olabilir.

4.5. Bölüm Sonuçları

Bu bölümde, İstanbul'daki kamusal alanlardaki dönüşüm süreçleri ve kullanımlardaki güncel durumun bir incelemesi yapılmıştır. Kamusal alanın üretiminde yaşanan dönüşümlerin toplum tarafından paylaşılan bir örüntü dili oluşturduğunda yaşayan bir mekana dönüştüğü, alanyazın ve yerel kaynak taramalarında vurgulanmaktadır. Endüstriyel devrim sonrasında ise, bu örüntü dilinin modernizmin ve teknolojinin kontrolüne geçtiği ve toplumun mekan oluşturmadaki söyleminin azaltılarak yok edildiği, çeşitli yayınlarda ifade edilmektedir. Bu durumun, İstanbul'a yansımalarından, 'neoliberalizm'in yerel dokuya etkisi olarak bahsedilmektedir [74].

David Harvey (2013), kentsel deneyimin çeşitliliği ile sağlanan kapsayıcı vizyon arasındaki doğal gerilimin altını çizer [19]. Meta teorinin sunduğu kapsamlı bakış açısı, karmaşık kentsel deneyimlerle çatışabilir ve bu çatışma hem hayal gücünde hem de pratikte yeni çözümler üretebilecek yaratıcı bir zemin oluşturabilir. Ancak, Harvey (2016), aynı zamanda, bu iki bakış açısını aynı anda sürdürmenin ve birbirleriyle iç içe geçirmenin zorluğunu da vurgular [5]. Kentsel planlama ve tasarım süreçlerinde, kapsamlı bir teorik çerçevenin pratik uygulama ile nasıl bütünleştirileceği konusundaki zorluklar hem teorik hem de uygulamaya yönelik perspektifler arasında bir dengeleme çabası gerektirdiğini göstermektedir. Bu gerilim, uygulama zorlukları göze alındığında, kentsel alanların daha etkili ve sürdürülebilir bir şekilde planlanması için yaratıcılığı teşvik edici bir dinamizm sağlayabilir.

Bu örüntünün araştırılma aşamalarında, politika yapıcı unsurları olarak merkezi yerel yönetimin kurguladığı, İstanbul'daki kamusal alanların güncel dönüşümlerinde belirleyici etkileri olan stratejik raporlar ve ana planlar irdelenmiştir. İstanbul Büyükşehir

Belediyesi'nin dönemsel stratejik planları, İstanbul Vizyon 2050 Stratejik Belgesi, İstanbul Sürdürülebilir Kentsel Hareketlilik Planı, İstanbul Oyun Master Planı ve İstanbul Yaya Ana Planı gibi belgelerde kapsayıcılık, katılımcılık, erişilebilirlik ve çeşitlilik gibi KMTY ölçülebilir kavramlarının yer alma oranlarına bakılmıştır.

Ayrıca, KMTY ölçütlerinin alanlardaki etkinliklerinin ne şekilde saptanabileceğini değerlendirmek üzere, proje kararından kesin proje aşamasına geçebilmiş olan İstanbul'daki kamusal alan dönüşümü süreçlerine dair bir bölüm sunulmuştur. İstanbul'da kamusal alandaki dönüşüm projelerinin kapsayıcılık ilkelerini yansıtıp yansıtmadıkları ve KMTY ilkelerinin alanlarda nasıl temsil edildiği üzerine araştırma yapılmıştır. Taktiksel kentleşme uygulamaları ile kesin proje uygulamaları arasındaki kapsayıcı yaklaşımların etkinliğini değerlendirmek amacıyla İstanbul'da aşamalı stratejiler ile geliştirilen iki bölgedeki yapılan uygulamalar incelenmiştir.

İlk olarak incelenen, kentsel açık alanlarda aşamalı tasarım uygulamaları ile kurgulanan Maltepe Zümrütevler Meydanı'nın dönüşümü araştırılarak, KMTY etkinliği bağlamında ele alınmıştır. Buranın dönüşümünde, yaya öncelikli sokak iyileştirmelerinin nasıl planlandığı, trafik sakinleştirme, mahalle ölçeğinde meydan oluşturma bağlamları ile aşamalı tasarım stratejisinin nasıl uygulandığı ve yerel halkın katılımının hangi aşamalarda, nasıl sağlandığı incelenmiştir.

İkinci olarak incelenen, Laleli Ordu Caddesi ve çevresinde katılımcılığı vurgulayan bir yaklaşımla iki aşamalı olarak yürütülen Yavaşla ve Keşfet Programı ele alınmıştır. Programın ilk modülünde, kentsel infografik atölyesi ve saha çalışmalarıyla bölgenin kullanım ve kullanıcı profillerinin belirlendiği, ikinci modülünde ise kentsel alanda geçici taktiksel uygulamalarla katılımcılara sağlıklı bir kentsel mekan deneyimi

sunulduğuna şahit olunmuştur. Programın hedefleri arasında öne sürülen, kentsel tasarımı ve uygulaması süregelen Laleli ve çevresindeki yayalaştırma süreçlerinde katılımcılık ve kapsayıcılığın artırılmasının, sürdürülebilir hareketliliğin teşvik edilmesinin ve kentsel mekanın kullanıcı odaklı dönüşümünün arttırılmasının KMTY çerçevesindeki izleri aranmıştır.

Richard Sennett (2023), 'Kamusal İnsanın Çöküşü' adlı kitabında, şehirlerin nüfusu arttıkça insanların birbirleriyle olan işlevsel bağlarını kaybettiklerini ve bunun da birbirini tanımayan insanlar arasındaki izolasyonun artmasına neden olduğunu savunmaktadır [126]. Tez çalışmasında, sosyal içermenin sürdürülebilir kılınması yolunda, İstanbul'da, KMTY sürecini kamusal alanlardaki dönüşümlere yansıtmayı hedefleyen, çeşitli oranlarda da başarılı görülen temsili projeler, KMTY ile yereldeki kentsel planlama ve hareketlilik projelerine örnek teşkil edebilecek bir model sunmaktadır. Bu tür projelerin sadece fiziksel çevreyi değil, aynı zamanda toplumsal etkileşimi ve kullanıcı memnuniyetini de ön planda tutması, başarılı sonuçlar alınmasını sağlayabilir.

alan araştırma soruları ve değerlendirme tablosu

			cevaplardaki anahtar kelimeler	
			MZM	FOÇ
DEMOGRAFI			ÇEVRESEL KİRLİLİK, TRAFİK GÜRÜLTÜSÜ, TRAFİK SIKIŞIKLIĞI, TARTIŞMALAR.	ZEMİN BOZUKLUKLARI, İNŞAAT ÇALIŞMALARI, LOJİSTİK VB.
ALANA ERİŞİM				
KULLANIM AMACI				
KULLANIM TÜRÜ				
Soru 1	2 C E	Soru 8	SABİT/DEĞİŞMEDİ	ENGELLİ BİREYLERDE, BEBEKLİ KİŞİLERDE ARTIŞ
Soru 2	C	Soru 9	YAYA ULAŞIMINDA KOLAYLAŞMA	KARŞIT GÖRÜŞLER HAKIM
Soru 3				
Soru 4	C E	Soru 15	KALDIRIMIN NİTELİĞİ İYİ, ÖLÇÜLERİ BÜYÜK	ESTETİK OLARAK YETERSİZ
	D	Soru 17	BİSİKLET, SKUTER PARK YERİ YETERSİZ	DÜZENLİ OLMASI BEKLENMEKTE
KAPSAYICI MEKANSAL TASARIM İLKELERİ				
1 ÖLÇEKLENEBİLİRLİK	3 6 A	Soru 6	PAZAR, KAVŞAK, HAREKETLİLİK	ÇARŞI, ÜNİVERSİTE, TRAMVAY, MİRAS
2 ERİŞİLEBİLİRLİK				
3 CANLILIK	3	Soru 18	KARARSIZ	ARTIŞ
4 KULLANIM KOLAYLIĞI				
5 KATILIMCILIK / YÖNETİŞİM	5 6	Soru 7	BROŞÜR	SOSYAL MEDYA, BİREBİR GÖRÜŞME, PROVA UYGULAMASI
6 KARŞILAŞMALARIN ÇEŞİTLİLİĞİ				
KAPSAYICI / AÇIK MEKANSAL ÜRETİM ÖLÇÜTLERİ				
A esnek alanlar	1 F	Soru 19	TRAFİK KAVGALARI	KARARSIZLIK İLE OLUMLU GÖRÜŞ ARASINDA
B hibrit alanlar	5	Soru 20	KARARSIZ	KARARSIZ
C kaldırımın niteliği ve yaya erişimi	6 A B E	Soru 10	ÇEŞİTLİLİKTE ARTIŞ	ÇEŞİTLİLİKTE ARTIŞ
D tanımlı bisiklet ve skuter yerleri				
E erişilebilir zemin katlar				
F farklı tiplerdeki açık, kapalı ve paylaşımlı alanlar				
Maltepe Zümrütevler Meydanı Alan Araştırması (MZM)				
	3 6	Soru 16	YETERSİZ BİTKİ	YETERSİZ BİTKİ
	6	Soru 18	KARARSIZ	ARTIŞ
	3	Soru 11	GÖRÜNÜRLÜK DOLAYISIYLA GÜVENLİ, MADDE KULLANIMI VE TRAFİKTEKİ KAVGALAR DOLAYISIYLA GÜVENSİZ.	UZUN SÜRELİ KULLANICILAR GÜVENLİ, UZUN SÜRELİ KULLANICILAR GÜVENSİZ.
	C	Soru 12	DÜZEN KONUSUNDA KAVŞAKTAKİ GEOMETRİ BOZUKLUĞU.	İNŞAAT SÜRECİ HARİCİNDE ARTIŞ.
Fatih Ordu Caddesi ve Çevresi Alan Araştırması (FOÇ)				
	F	Soru 13	KAPALI VE YARI KAPALI ALANLARDA KARARSIZLIK.	ARTIŞ
	A	Soru 14	KARARSIZ.	ARTIŞ

Şekil 78. Alan çalışması strüktürü ve sonuçlarda öne çıkanlar

BÖLÜM V

SONUÇ

Bu tez, İstanbul'daki kamusal alanların dönüşümünde kapsayıcı tasarım yaklaşımlarının etkinliğini incelemiştir. Araştırma, farklı kullanıcı gruplarına hitap eden ve çeşitlilik ortamı sağlayan kapsayıcı tasarım yaklaşımlarının, kamusal yaşam kalitesini olumlu yönde etkileme potansiyelini ortaya koymuştur. İstanbul'daki nüfus artışının yüksek oranları, kentin ve kamusal alanların dönüşümü için zorlarken; insanların (ve tüm canlıların) yaşadıkları mekanın üretimi üzerine işbirlikleri yapma hali, bu alanlarda çeşitlilik ve kapsayıcı (içerici) yöntemlerin denenebilmesine kapı açabilir [91].

Bu tezin kavramsal araştırması, global ve yerel olarak kamusal alanlarda kapsayıcı tasarım yaklaşımlarının gelişimini ve uygulamalar ile planlama arasındaki ilişkideki sağlıklı kamusal alan oluşturma adımlarını anlamaya odaklanmaktadır. İncelenen eylem planlarında, ana planlarda, tasarım çalışmalarında ve uygulama örneklerinde, kamusal alandaki kapsayıcı uygulamaların ne şekilde yapılacağına dair yazılı ölçütlerin ve gelişim adımlarının olmadığı görülmektedir. Bunların geliştirilerek yerel bir rehber hazırlanması, farklı yerlerdeki benzer hedeflerle yürütülen uygulamaların kalitesini sağlamak adına sağlıklı kentsel çevrelere dönüşüm yolunda belirgin bir rol edinebilir.

5.1. Kapsayıcı Mekansal Tasarım Yaklaşımının Kamusal Alanların

Dönüşümündeki Etkileri

5.1.1. Ortaya Çıkabilecek Olumlu Etkiler

Tez çalışmasında, kapsayıcı mekansal tasarım yaklaşımlarının çeşitli adımlarla kamusal alanların dönüşümlerinde uygulanmasının aşağıdaki olumlu etkileri tespit edilmiştir:

- A. Artan kullanım ve katılım: Kapsayıcı tasarım yaklaşımları, daha fazla kullanıcının kamusal alanları kullanmasına ve katılımına olanak tanır.
- B. Kırılgan grupların kamusal alana katılımı: Yapılan uygulama örneklerinde görüldüğü gibi, yaşlılara ve çocuklara ortak alan açılır ve bu da hızlı bir şekilde kullanımı artırır.
- C. Daha etkin güvenlik ve konfor: Kapsayıcı tasarım yaklaşımları, çoklu kullanıcılara yer açarak kamusal alanlarda daha güvenli hissedilen ve konforlu bulunan ortamlar hazırlar.
- Ç. Daha güçlü topluluk bağları: Kapsayıcı tasarım yaklaşımlarındaki birliktelik ve çeşitlilik hali, ortak karar verme süreçleri, kamunun vatandaş bilincine kıymet göstermesi gibi durumlar, kamusal alanlarda daha güçlü topluluk bağları oluşturur.
- D. Erişilebilirlik: Kapsayıcı tasarım, engelli bireylerin, yaşlıların ve çeşitli kullanıcı gruplarının ürünlere, hizmetlere veya sistemlere daha yaygın ve kesintisiz erişim sağlamasını hedefler. Bu durum, projelerin sürdürülebilirliğini sağlamak adına geniş bir kullanıcı kitlesine hitap etmek adına önemlidir.

- E. Kullanıcı memnuniyeti ve sürdürülebilirlik: Çeşitli kullanıcı ihtiyaçlarını anlayarak ve karşılayarak ilerletilen kapsayıcı tasarım süreci, kullanıcıların genel memnuniyetini artırabilir. Herkesin ihtiyaçlarına yönelik tasarlanan ürünler, daha geniş bir kitle tarafından olumlu bir şekilde karşılanabilir.
- F. Çeşitliliğe saygı ve kimlik: Farklı kültürleri, dil gruplarını ve yaş gruplarını dikkate alan kapsayıcı tasarım, kamusal alanlardaki ürünlerin veya hizmetlerin çeşitli topluluklarda daha iyi kabul edilmesine ve uzun süreli sağlıklı kullanılmasına yardımcı olabilir. Bu da vandalizm ile mücadelede etkili bir adım olabilir.
- G. Özgünlük/ yenilikçilik: Kullanıcı grubu çeşitliliğini anlamak ve ihtiyaçlarına odaklanmak, tasarım sürecindeki yenilikleri, yerelleştirmeyi ve yaratıcılığı yüreklendirebilir. Bu da kent için daha kaliteli, kimlikli ve yenilikçi ürünlerin ortaya çıkmasına olanak tanır.
- Ğ. Kentsel aidiyet: Kamusal alanın yerinde ve ortaklaşa bir akıl yürütüldüğüne inanarak yapılan dönüşümü, kentlilik bilincine katkı sağlar, kamusal açık alanların müşterek kullanımına dair bağların güçlenmesine aracı olur.
- H. Sağlıklı mahalleler: KMTY uygulamalarının mahallenin bir bölümünde yapılması, bütünü de etkiler. İlk yatırım masrafını göze almak, dönüşen alanların uzun süreli kullanımlarında, sürdürülebilir ve etkin kullanım alanlarına dönüşmesinde, mahallelerde uzun süreli ve sağlıklı etkiler taşır.

5.1.2. Ortaya Çıkabilecek Olumsuz Etkiler

- a. Artan karmaşıklık: Kapsayıcı tasarım, farklı ihtiyaçları karşılamak için genellikle daha karmaşık süreç tasarımları ve bağlantılar gerektirir. Bu durum, tasarım sürecini ve uygulamayı zorlaştırabilir.
- b. Artan iletişim ihtiyacı: Yerel yönetim ve kamusal aktörler arasında açık bir iletişim sağlanması ve buna yönelik adımlar atılmasını gerektirir.
- c. Maliyet artışı: Engelli kullanıcılar veya kullanımda çeşitliliğe yönelik özel gereksinimlere uygun ürünlerin tasarlanması ve üretilmesi genellikle maliyetlidir. Bu durum, genel üretim maliyetlerini artırabilir.
- ç. Zaman alıcı: Kapsayıcı tasarım, kullanıcı ihtiyaçlarını daha dikkatli bir şekilde anlamayı ve bu ihtiyaçlara uygun çözümler geliştirmeyi gerektirir. Bu da tasarım sürecini uzatabilir.
- d. Herkesi memnun etme zorluğu: Farklı kullanıcı gruplarının çeşitli ihtiyaçlarına odaklanmak, herkesi memnun etmek zor olabilir. Bazı durumlarda, tasarımcılar çeşitli ihtiyaçları dengelemekte zorlanabilirler.

5.2. Yerelleştirme ve Öneriler

Katılımcı süreçlerin etkilerini anlamak, kamusal alandaki tasarımın uygulama başarısını anlamak için kritik bir unsurdur. Ancak bu anlayışı engelleyen ‘olumsuz’ görülen etkilerin olması nedeniyle, sağlıklı gelişen bir sürecin kapsamlı şekilde anlaşılması güçleşir. Örneğin, katılımcı süreçlerin karmaşıklığı ve çoklu paydaşlı doğası nedeniyle, iletişim zorlukları ve çatışmalar ortaya çıkabilir, bu aslında sağlıklı bir duruma evrilecek olsa bile yönetişimde riskli bir durum olarak algılanabilir. Katılımcı süreçlerin etkilerini değerlendirmek için benimsenen perspektiflerin sınırlılıkları, sadece belirli bir paydaş

grubunun bakış açısına odaklanmak, diğer katılımcıların deneyimlerini göz ardı etme riskini taşır. Bu noktada, katılımcı süreçleri incelerken çoklu perspektifleri içeren ve tüm paydaşları kapsayan bir analiz perspektifi benimsemek önemlidir. Kırılgan grupların öne çıkarılması, bu dönemde olumlu bir strateji olmakla birlikte, politik kararlara bağımlıdır. Son olarak, aşamalı gelişimlerdeki süreç incelemesi ve etki analizleri, katılımcı süreçlerin kentsel alanların (yeniden) gelişimlerdeki etkilerini daha iyi anlamak için güçlü bir araç olabilir. Ancak, bu analizlerin de yeterince kapsayıcı olmaması ve kullanıcı ihtiyaçlarını tam olarak yansıtmaması durumu olursa, uygulamalardaki kırılgan ve radikal grupların göz ardı edilme sorununu daha da derinleştirebilir. Taktiksel prova uygulamaları ve kapsayıcılık teması, katılımcı süreçlerin kamusal alandaki etkilerini daha kapsamlı bir şekilde anlamak adına yerel adımlarda gelişen önemli birer araç olarak öne çıkmaktadır. Bu doğrultuda yerel kaynaklardaki gelişim, global etkileri yönlendirebilecek mevcudiyete ve güce sahip görünmektedir. Bu bağlamda, katılımcı süreçlerin etkilerini anlamak ve bilimsel olarak sunabilmek doğrultusunda, etkili ve kapsamlı araştırma yöntemlerine ve araçlara yönelik bir ihtiyaç ortaya çıkmaktadır.

- Araştırmadaki bulgular, kapsayıcı tasarım yaklaşımlarının, aşamalı tasarım stratejileri ile uygulanmasının, kamusal alanların kalitesini ve sürdürülebilirliğini iyileştirmek için önemli araçlar oluşturabileceğini göstermektedir.
- Kapsayıcı tasarım yaklaşımları, çeşitli kullanıcı gruplarının ihtiyaçlarını karşılayarak, herkes için daha erişilebilir ve davetkar kamusal alanlar yaratabilir.
- İstanbul'un kendine özgü bağlamı: İstanbul, farklı kültürlere ve topluluklara ev sahipliği yapan kozmopolit bir şehirdir. İstanbul gibi çeşitlilik açısından

zengin şehirlerde kamusal alanların dönüşümünde bu yaklaşımları sergilemek yerel kimliklerin korunması, kentli olma hali ve sürdürülebilirlik açısından öneme sahiptir.

- Kapsayıcı tasarım yaklaşımlarının uygulanabilirliği: Bu yaklaşımların uygulanması, kamusal alanların tasarımı, prosedürler, ihale edilmesi ve yönetiminde önemli değişiklikler gerektirebilir. Kapsayıcı tasarım yaklaşımlarının merkezi yerel yönetim ağı kadar ülkenin genel kentsel politika yaklaşımlarında da görünür olması, kurumsal işleyiş ve hukuki durumlar açısından uygulamaları kolaylaştırabilir.
- Kapsayıcı tasarım yaklaşımlarının sürdürülebilirliği: Kamusal alanların uzun vadedeki sürdürülebilirliği, yerel kullanıcı gruplarının memnuniyetlerine bağlıdır. Yerel adımlar neticesinde geliştirilen stratejiler ile gün geçtikçe daha sağlıklı mekan dönüşümleri sergilenebilir.

5.3. İstanbul'un Kamusal Alanlarında Kapsayıcı Mekânsal Tasarım

Yaklaşımlarının Uygulanabilirliği ve Etkinliğine İlişkin Temel Sonuçlar

İstanbul'un kamusal alanlarındaki kapsayıcı tasarım süreçleri, yerel kaynaklardan incelendiğinde, belirli bölgelerde daha etkili ve sürdürülebilir sonuçlar elde edildiği görülmektedir. Ancak bazı bölgelerde sosyokültürel yapı olarak daha fazla çabaya ihtiyaç duyulduğu ve kapsayıcı tasarım ilkelerinin daha geniş ölçekte yaygınlaştırılması için kent genelini kapsayan, ancak bölgesel olarak da özgün yapılar içeren stratejik adımlar atılarak gelişebileceği söylenebilir.

5.4. Geleceğin İstanbul'unda Kapsayıcı Tasarım Yöntemlerinin Rolü

Gelecekte, kapsayıcı tasarımın İstanbul'un hızla değişen dokusunda kilit bir rol oynaması beklenmektedir. Bunu global düzeydeki kentsel proje çağrılarından, merkezi ve yerel yönetimlerin bu konulara ve çağrılara olan ilgisinden görebilmekle birlikte, kentlilerin güncel taleplerinden de çıkarılmaktadır. Bu durumda oluşabilecek daha sağlıklı bir kentsel doku, planlamacıların, tasarımcıların, sosyal bilimlerin ve yerel yönetimlerin daha önce tanımlanan kapsayıcı tasarım ilkelerini benimsemesi ve uygulaması halinde mümkün olacaktır.

5.5. Uygulama Analizi / Mevcut İşleyiş ve Başarıyı Etkileyen Faktörler

İncelenen kamusal alan dönüşümlerinin başarısını etkileyen faktörler arasında kullanıcı katılımı, yerel kültür ve toplum dinamiklerinin dikkate alınması ve kapsayıcı tasarımın sürdürülebilirlikle bütünleştirilmesi yer almaktadır. Gelecekteki projelerin başarısını artırmak için bu faktörler göz önünde bulundurulmalıdır. Tezde, Dewey'in (1933) ve Schön'ün (1983) yansıtma kavramına dayanan informal yansıtma üzerinden görüşmeler yapılmıştır [127][128]. Bu temel kavramsal çerçeveyi kullanarak, pratik teori, esnek yapı, toplumsal etkileşim ve kişisel ifade unsurlarını içeren bir analitik çerçeve geliştirilmesinin zemini oluşturulmuştur. Gelecek araştırmalarda, bu çerçeveyi kullanarak adım adım geniş kapsamlı tasarım çalışmaları gerçekleştirilerek, informal yansıtmanın toplumun, kurumların ve halkın öğretme ve öğrenme süreçlerindeki rolü, kapsayıcı mekansal tasarım yaklaşımlarının uygulama süreçlerindeki aracı olarak daha derinlemesine incelenebilir ve bu unsurların etkileşimini daha sağlıklı anlamak ve anlamlandırmak odak alınabilir. Ayrıca, bu unsurların nasıl daha etkili bir şekilde entegre edilebileceği

konusunda pratik uygulamalar ve öneriler geliştirilerek, gelecekteki araştırmalara yön verecek adımlar atılabilir.

Çalışmadaki temsili alan araştırma örneklerinin devamında, %95 güven sağlayan bilimsel kapsamlı bir araştırma yapmak için, tanımlanan şu yöntem izlenebilir: Yapılacak mekanda saatlik fotoğraf çekimi yapılarak o saatlerdeki kullanıcı sayısı bulunur. Buradan ortalama sayı çıkarılır. Kişilerin meydanda kalış süreleri ortalama olarak ölçölür. Saatlik insan sayısı bulunarak analiz edilir ve günlük kullanıcı sayısına dair bir tahminde bulunulur. Farklı gün ve saatleri kapsayan ölçümler ile verilerin temsiliyeti genişletilir.

Bu araştırmanın kapsamlı analizi, İstanbul'daki kamusal alanların tasarım süreçlerine ve kullanıcı deneyimlerine odaklanan araştırmalara katkı sağlayabilir. Kamusal alan modellerinde yerel doku, kentli ve kamusal işleyiş arasındaki geçişleri inceleyen araştırmalara yol gösterici olabilir. İstanbul'da 2020-2024 arasında kamusal alanlara dair geliştirilen yöntem ve uygulamalara dair arşiv niteliği oluşturabilir. Ayrıca, yerel tez çalışmalarına dayanarak Türkiye'de kapsayıcı tasarımın evrimini izlemek adına bir kaynak olarak gösterilebilir.

Gelecekteki bilimsel çalışmalarda, İstanbul'un farklı bölgelerindeki kamusal alanlarda kapsayıcı tasarımın entegrasyonu ve bunun kullanıcı deneyimi üzerindeki etkisi daha detaylı bir şekilde araştırılabilir. Ayrıca, sürdürülebilirlik ve kapsayıcılık ilkelerinin gelecekteki kentsel dönüşümlere nasıl daha etkin bir şekilde entegre edilebileceği konusunda daha derin bir araştırmaya ihtiyaç görölmektedir. Bu araştırmalara sosyal bilimcilerin de dahil edilmesi verimli olabilir. Tez çalışması, uluslararası ve yerel

kuruluşların, yereldeki kamusal alan bazlı program geliştirme araştırmalarına ve stratejik planlarına bir temel sağlayabilir.

EKLER

Nispetiye Mh.
Çekirgeköy, İstanbul
T: 0216 364 5000
info@ozyegin.edu.tr
www.ozyegin.edu.tr

İNSAN ARAŞTIRMALARI ETİK KURULU TOPLANTI TUTANAĞI

TOPLANTI SAYISI : 2023/17
TOPLANTI TARİHİ : 29.11.2023
ONAY KODU : 2023/17/05
TOPLANTI YERİ : Özyeğin Üniversitesi
KATILANLAR : Prof. Dr. G. Canan Ergin
Dr. Öğr. Üyesi Ceren Hayran Şanlı
Dr. Öğr. Üyesi A. Nilay Şenol

ARAŞTIRMA ETİK KURULU PROJE BAŞVURU FORMU (FORM A)	
Projenin Adı	TEZE YÖNELİK ALAN ARAŞTIRMASI ÇALIŞMASI Kamusal Alanların Dönüşümünde Kapsayıcı Tasarım Yaklaşımlarının Etkinliğinin Araştırılması: İstanbul Örneği Üzerine bir İnceleme
Proje Yürütücüsü	Merve Akdağ
Proje Yürütücüsünün İletişim Bilgileri	merve.akdag@ozyu.edu.tr 0532 6937839
Projeye Katılan Diğer Araştırmacılar	Doç Dr. Murat Şahin (Yüksek Lisans Tez Danışmanı)
Araştırmanın Amacı ve Özeti	Bu tez çalışmasının kapsamı, İstanbul'da kamusal alanların dönüşümünde kapsayıcı tasarım yaklaşımlarının güncel kullanımıdır. Bu çalışmanın odak konusu, İstanbul'da kamusal alan dönüşümünde karşılaşılan zorlukları ve bu zorlukların üstesinden gelmek için kapsayıcı tasarım yaklaşımlarının nasıl kullanılabileceğini araştırmayı amaçlamaktadır. Araştırma örneklemi için kullanılacak anket çalışması, İstanbul'daki kamusal alan kullanıcılarıyla görüşmeler yapmak üzere bir soru listesinden oluşur. Sorular, kullanıcıların kamusal alanlara ilişkin algıları, bu alanları kullanırken karşılaştıkları zorluklar, kapsayıcı tasarım yaklaşımlarının etki alanı ve taktiksel şehircilik prova yaklaşımlarının kamusal alanların kullanımı üzerindeki etkisi konularını kapsamaktadır. Bu araştırma, Özyeğin Üniversitesi Kent ve Mimarlık Yüksek Lisans programı çerçevesinde üretilecek tez çalışması için yapılmaktadır.
Araştırmanın Yöntemi	Araştırmada alanın kapsayıcılığının ölçümlenebilmesi için kullanıcılar ile yerinde anket yapılması planlanmıştır. • Belirlenen alandaki sürekli kullanıcılar (+18 yaş) olarak esnaf, mahalleli, vb. • Belirlenen alandaki kısa süreli kullanıcılar (+18 yaş) • Anket çalışmasının soru ve cevaplarında, alanlardaki uygulamalar öncesinde hazırlanan raporlardan yararlanılmıştır.

	• Çıkan verilerin, analiz edileceği veriler, prova uygulamaları öncesinde ve sonrasında, ilgili kamu kurumlarınca yapılan raporlardan elde edilecektir. • Katılımcılardan bilişsel olarak yaşadıkları kamusal alanı değerlendirmesi beklenmektedir. • Katılım gönüllü olacaktır.
Etik ve Veri Yönetim Planı	Katılımcı görüşmelerinde anket ve sesli kayıt yapılacaktır. Katılımcılar bu konuda bilgilendirilecektir.
Katılımcı Özellikleri	Toplam 40 adet katılımcı hedeflenmektedir. Bu profillerden her birinin bölgenin kullanıcı karakterini ifade etmesi beklenir.
Araştırma Bütçesi ve Kaynakları	Araştırmanın tahmin edilen toplam bütçesini yoktur.

Özyeğin Üniversitesi Kent ve Mimarlık Yüksek Lisans öğrencisi Merve Akdağ'ın yürütücülüğünü üstleneceği "Kamusal Alanların Dönüşümünde Kapsayıcı Tasarım Yaklaşımlarının Etkinliğinin Araştırılması: İstanbul Örneği Üzerine bir İnceleme" tezine yönelik alan araştırması başlıklı proje değerlendirilmiştir.

Proje etik açısından uygun bulunmuştur. ☒
Projenin etik açısından geliştirilmesi gerekmektedir. ☐
Proje etik açısından uygun bulunmamıştır. ☐

İmzalar:

Etik Kurulu Başkanı

Etik Kurulu Üyesi

Etik Kurulu Üyesi

Anket soruları ve seçenekleri

Tez Araştırması Saha Görüşmeleri

Anket, İstanbul'daki belirlenen kamusal alan kullanıcılarıyla görüşmeler yapmak üzere soru-cevap listesinden oluşur. Sorular, katılımcıların kamusal alanlara ilişkin, kapsayıcılık ilkeleminin güncel kullanımlarındaki karşılıkları, kapsayıcı tasarım yaklaşımlarının mekânsal üretimle ilişkisini ve etkilerini ölçmektedir.

Bu araştırma, Özyeğin Üniversitesi Kent ve Mimarlık Yüksek Lisans programı çerçevesinde üretilcek tez çalışması için yapılmaktadır.

1. Yaşınızı belirtiniz.

- ☐ 18-24
- ☐ 25-34
- ☐ 35-44
- ☐ 45-54
- ☐ 55-64
- ☐ 65+

* 2-8 soruları arasında çoklu seçim yapabilirsiniz.

2. Buraya (Maltepe'ye veya Laleli'ye) ulaşım yönteminizi belirtiniz.

- ☐ Yaya/Yürüyerek
- ☐ Bisiklet
- ☐ Skuter
- ☐ Motorakiklet
- ☐ Taksi
- ☐ Özel Araç
- ☐ Otobüs
- ☐ Tramvay
- ☐ Metro

3. Burası ve yakın çevresini kullanan amacınızı/amaçlarınızı nelerdir?

- ☐ İş/Çalışma
- ☐ Alışveriş
- ☐ Yeme & İçme
- ☐ Eğitim
- ☐ Geçiş güzergahı
- ☐ Turistik gezi
- ☐ Dolanma

**Aşağıdaki kızsında (8-19 sorular arasında) lütfen tek bir seçenek işaretleyiniz.

8. Bu alandaki yayalaştırma sonrasında engelli bireyler daha kolay ulaşım vakit geçirebiliyor mu?

- ☐ Kesinlikle Katılmıyorum
- ☐ Katılmıyorum
- ☐ Kararsızım
- ☐ Katılıyorum
- ☐ Kesinlikle Katılıyorum

9. Yayalaştırma sonrasında alandaki ulaşımınız kolaylaştı mı?

- ☐ Kesinlikle Katılmıyorum
- ☐ Katılmıyorum
- ☐ Kararsızım
- ☐ Katılıyorum
- ☐ Kesinlikle Katılıyorum

10. Alana gelen insan çeşitliliğinde artış gözlemlediniz mi?

- ☐ Kesinlikle Katılmıyorum
- ☐ Katılmıyorum
- ☐ Kararsızım
- ☐ Katılıyorum
- ☐ Kesinlikle Katılıyorum

11. Alanı daha güvenli buluyor musunuz?

- ☐ Kesinlikle Katılmıyorum
- ☐ Katılmıyorum
- ☐ Kararsızım
- ☐ Katılıyorum
- ☐ Kesinlikle Katılıyorum

12. Alanı daha kullanışlı ve düzenli buluyor musunuz?

- ☐ Kesinlikle Katılmıyorum
- ☐ Katılmıyorum
- ☐ Kararsızım
- ☐ Katılıyorum
- ☐ Kesinlikle Katılıyorum

13. Sokakta kullanabildiğiniz alanların arttığını düşünüyor musunuz?

- ☐ Kesinlikle Katılmıyorum
- ☐ Katılmıyorum
- ☐ Kararsızım
- ☐ Katılıyorum
- ☐ Kesinlikle Katılıyorum

4. Bu alandayken aşağıdaki aktivitelerden hangilerini yaparsınız?

- ☐ Dinlenmek
- ☐ Çevreyi izlemek
- ☐ Yürüyüş yapmak
- ☐ Etkinliklere katılmak
- ☐ Arkadaşlarla toplanmak
- ☐ Çalışmak
- ☐ Sanat yapmak
- ☐ Oyun oynamak
- ☐ Diğer:

5. Dükkanınızı bu çevrede işletirken karşılaştığınız zorluklar nelerdir? (Ticari işletmelere özgü soru)

- ☐ Kalabalık
- ☐ Düzensizlik
- ☐ Az/Fazla denetim
- ☐ Aydınlatma düzeni
- ☐ Zemin bozuklukları (dükkan önü, kaldırım vb.)
- ☐ Çevresel kirlilik (göç vb. atıklar)
- ☐ Skuter/bisiklet **maksimum**
- ☐ Araç trafiği
- ☐ Diğer:

6. Bu alanı ve çevresini yayalaştırmadan önce ne gibi özellikleriyle hatırlıyorsunuz?

- ☐ Güvercinler/Hayvanlar
- ☐ Topluluklar (öğrenciler, gençler, emekliler vs.)
- ☐ Cami, durak vb.
- ☐ Üniversite ya da kütüphane
- ☐ Çarşılar, dükkanlar
- ☐ Tramvay
- ☐ Sahalar
- ☐ Kent mobilyaları ve aydınlatma koşulları
- ☐ Hareketlilik mirası
- ☐ Sosyokültürel miras

7. Bu çevrenin yayalaştırma aşamalarında sizinle nasıl bir iletişim kuruldu?

- ☐ Birebir görüşmelerle
- ☐ Çevrimiçi anketlerle
- ☐ Sosyal medya duyurularıyla
- ☐ Broşür ve posterlerle
- ☐ Toplantılar
- ☐ İletişim kurulmadı
- ☐ Diğer:

14. Sizde alanda kendinize göre düzenleyebildiğiniz yerler olduğunu düşünüyor musunuz?

- ☐ Kesinlikle Katılmıyorum
- ☐ Katılmıyorum
- ☐ Kararsızım
- ☐ Katılıyorum
- ☐ Kesinlikle Katılıyorum

15. Yaya olarak kaldırımın ölçülerini ve kaplamasını yeterli buluyor musunuz?

- ☐ Kesinlikle Katılmıyorum
- ☐ Katılmıyorum
- ☐ Kararsızım/ Bilim yok
- ☐ Katılıyorum
- ☐ Kesinlikle Katılıyorum

16. Alandaki bitki çeşitliliğinde artış gözlemlediniz mi?

- ☐ Kesinlikle Katılmıyorum
- ☐ Katılmıyorum
- ☐ Kararsızım/ Bilim yok
- ☐ Katılıyorum
- ☐ Kesinlikle Katılıyorum

17. Alandaki bisiklet ve **skuter** park yerlerini düzenli buluyor musunuz?

- ☐ Kesinlikle Katılmıyorum
- ☐ Katılmıyorum
- ☐ Kararsızım/ Bilim yok
- ☐ Katılıyorum
- ☐ Kesinlikle Katılıyorum

18. Yapılan çalışma, alanı kullanma isteğinizi olumlu yönde etkiledi mi?

- ☐ Kesinlikle Katılmıyorum
- ☐ Katılmıyorum
- ☐ Kararsızım/ Bilim yok
- ☐ Katılıyorum
- ☐ Kesinlikle Katılıyorum

19. Alanın yayalaştırılması alandaki sorunların çözümüne katkı sağladı mı?

- ☐ Kesinlikle Katılmıyorum
- ☐ Katılmıyorum
- ☐ Kararsızım/ Bilim yok
- ☐ Katılıyorum
- ☐ Kesinlikle Katılıyorum

20. Alanda prova uygulamaları yapılması uygulamanın başarısını sizce olumlu etkiledi mi?

- ☐ Kesinlikle Katılmıyorum
- ☐ Katılmıyorum
- ☐ Kararsızım/ Bilim yok
- ☐ Katılıyorum
- ☐ Kesinlikle Katılıyorum

KAYNAKÇA

- [1] R. Sennett, *Ten ve Taş*. Metis, 2002.
- [2] R. Sennett, *Otorite*. Ayrıntı Yayınları, 4. baskı, 2005.
- [3] S. R. Arnstein, "A Ladder of Citizen Participation," *Journal of the American Planning Association*, 35(4), 216–224. 1969.
- [4] S. Stavrides, *Kentsel Heterotopyalar*. Sel Yayıncılık, 2016.
- [5] D. Harvey, *Kent Deneyimi*. Sel Yayıncılık, 2016.
- [6] J. Gehl, *İnsan için Kentler / Cities for People*. Island Press, 2010.
- [7] J. Forester, *The Deliberative Practitioner: Encouraging Participatory Planning Processes*. MIT Press, 1999.
- [8] H. Sanoff, "Multiple Views of Participatory Design," *METU Journal of the Faculty of Architecture*, 131–143, 2006.
- [9] B. Pak ve A. Aelbrecht, *Collective Spaces for Superdiversity*, Blurb. 2016.
- [10] J. Lang ve N. Marshall, *Urban Squares as Places, Links and Displays: Successes and Failures*, Routledge, 2016.
- [11] J. Fokdal, *Power and Space: Appropriation of Space in Social Housing in Copenhagen*. LIT Verlag, 2008.
- [12] Gehl People, "Child Friendly Cities #1," Erişim tarihi: 13 Kasım 2021, URL: <https://gehlpeople.com/blog/towards-child-friendly-cities-1>
- [13] Schultz, 2009. Theory of Occupational Adaptation. In Crepeau, E.B, Cohn, E.S. & Schell. B.A. 2009. *Willard's & Spackman's Occupational Therapy*. 11th Edition. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins.
- [14] Metrolab Brussels. "Designing Urban Inclusion." (2018) Erişim tarihi: 5 Kasım 2023. <https://www.metrolab.brussels/publications/designing-urban-inclusion>
- [15] B.Pak, A. De Smet (Eds.), *Experiential Learning in Architectural Education: Design-build and Live Projects*, 1st ed. London: Routledge, 2022.

- [16] E. Burton, L. Mitchell, ve S. Thurgate, *Inclusive Urban Design: Streets for Life*. Routledge, 2006.
- [17] S. Costanza-Chock, *Design Justice/ Community-Led Practices to Build the Worlds We Need*. The MIT Press, 2020.
- [18] M. Douglas ve J. Friedmann (Eds.), *Cities for Citizens*. Wiley, 1998.
- [19] D. Harvey, *Rebel Cities (Asi Şehirler): From the Right to the City to the Urban Revolution*. Verso, 2013.
- [20] L. Feireiss ve T. Schneider, *Living the City: On Cities, People and Stories*. Spector Books OHG, 2020.
- [21] Louis Wirth, "Urbanism as a Way of Life," *The American Journal of Sociology*, cilt 44, no. 1, s. 1-24. The University of Chicago Press. 1938.
- [22] J. Pallasmaa, *Tenin Gözleri*, YEM Baskısı, 2011.
- [23] M. Hardt ve A. Negri, *Commonwealth*. Harvard University Press, 2009.
- [24] C. Day ve R. Parnell, *Consensus Design: Socially Inclusive Process*. Architectural Press, 2003.
- [25] W. Ding, A. Graafland, and A. Lu, *Cities in Transition; Power, Environment, Society*. nai010 publishers, 2016.
- [26] Z. Acırlı ve Ö. Kandemir, "Tasarım Kavramında Değişen İnsan Faktörü ve Değişen Kapsayıcı Tasarım Yaklaşımları," *IDA: International Design and Art Journal*, cilt 2, sayı 2, ss. 193-211, 2020.
- [27] F. Tokgöz, *İyi Yönetişim El Kitabı*. TESEV Yayınları, 2008.
- [28] D. Sim, J. Gehl (Foreword), *Soft City: Building Density for Everyday Life*, Island Press, 2019.
- [29] Paranyushkin, "InfraNodus: Generating Insight Using Text Network Analysis," Proceeding WWW'19, The World Wide Web Conference, ss. 3584-3589, San Francisco, 2019.
- [30] R. Glanville ve B. Pak, "Quasi Entailment Mesh," in *Twentieth European Meeting On*

Cybernetics And Systems Research, Austrian Society for Cybernetic Studies; Vienna, Austria, 2010.

- [31] R. N. H. Romero ve B. Pak, "Towards a New, Configurable Architecture," *Proceedings of the 39th International Hybrid Conference on Education and Research in Computer Aided Architectural Design in Europe*, cilt 1, ss. 131-140, 2021.
- [32] F. Arık ve I. A. Arık, "Grounded Teori Metodolojisi ve Türkiye'de Grounded Teori Çalışmaları," *Akademik Bakış Dergisi*, sayı 58, ss. 285, 2016.
- [33] C. Bektaş, "Kenti Savunmak/Kentli Olmak." *Cogito Üç Aylık Düşünce Dergisi*, sayı 8, ss. 91-96, 1990.
- [34] C. Bektaş, *Yaşanması Kent 2012*. Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2013.
- [35] C. Bektaş, *Bir Yerli Olmak*. Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2014.
- [36] C. Norberg-Schulz, *Genius Loci: Towards a Phenomenology of Architecture*. Rizzoli, 1980.
- [37] G. Agamben, *Kutsal İnsan. Egemen İktidar ve Çıplak Hayat*. İ. Türkmen (çev.), Ayrıntı Yayınları, 2001.
- [38] H. Turgut ve P. Kellett, *Cultural and Spatial Diversity in the Urban Environment*. YEM Yayınları, 2001.
- [39] Ü. Oskay, *İletişimin ABC'si*. İnkilap Kitabevi, 2014.
- [40] M. Carmona, S. Tiesdell, T. Heath, ve T. Oc, *Public Places, Urban Spaces: The Dimensions Of Urban Design*, Architectural Press, 2003.
- [41] A. Amin ve S. Amini, "The role of public spaces in sustainable urban development," *International Journal of Sustainable Development and Planning*, cilt 12, sayı 1, ss. 75-86, 2017.
- [42] S. P. Nielsen ve J. K. Larsen, "Creating Inclusive Community Spaces in Copenhagen: Lessons Learned and Best Practices," *Social Development Research*, cilt 15, no. 2, ss. 187-204, 2019.
- [43] J. Hackworth, *The Neoliberal City: Governance, Ideology and Development in American*

Urbanism. Cornell University Press, 2007.

- [44] S.L. Zhou, "Understanding 'Inclusiveness' in Public Space: Learning from Existing Approaches," UBC SCARP. VIVA Vancouver | Street Activities Branch, 2019.
- [45] Center for Inclusive Design and Environmental Access (IDeA Center), Erişim tarihi: 7 Haziran 2022, URL: <https://idea.ap.buffalo.edu/>.
- [46] J. Habermas, *Kamusal Alanın Sınırları*. Hil Yayın, 2004.
- [47] S. Stavrides, *Müşterek Mekan*. Sel Yayıncılık, 2018.
- [48] B. S. Bacon, C. Yuen, and P. Korza, "Animating Democracy: The Artistic Imagination as a Force in Civic Dialogue," Washington, DC: *Americans for the Arts*, 1999.
- [49] Parker, *The Art of Gathering: How We Meet and Why It Matters*, Riverhead Books, 2018.
- [50] Inclusive Cities - Urban Area Guidelines. (2022). Asya Yatırım Bankası. Erişim tarihi: 1 Kasım 2022. URL: <https://adb.org/sites/default/files/publication/776806/inclusive-cities-urban-area-guidelines.pdf>.
- [51] Enabling Inclusive Cities: A Framework for Inclusive Urban Development in Asia and the Pacific. (2017) Asya Yatırım Bankası. Erişim tarihi: 1 Kasım 2022. URL: <https://www.adb.org/sites/default/files/institutional-document/223096/enabling-inclusive-cities.pdf>.
- [52] R. T. LeGates ve F. Stout (Ed.), *The City Reader (Routledge Urban Reader Series)*, Routledge, 2015.
- [53] İ. Tekeli, *Yerleşmeler İçin Temsil Sorunları ve Strateji Önerileri*, İdealkent Yayınları, 2016.
- [54] A. Küçük, "Mekânda Evrensel Tasarım İlkeleri ve Bu İlkelerin Ayazağa Işık Okullarında İrdelenmesi," Yüksek Lisans Tezi, Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İç Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye, 2020.
- [55] G. Bulgan ve Ü. Kaygısız, "Sosyal Avrupa modeli çerçevesinde Avrupa Birliği'ndeki engelli turizmine ilişkin yasal düzenlemelerin Türkiye'deki yasal düzenlemelerle

- karşılaştırılması," *International Journal of Human Sciences*, cilt 12, sayı 2, ss. 360-384, 2015.
- [56] Hacıhasanoğlu, "Evrensel Tasarım," *Tasarım+Kuram Dergisi*, Cilt 2, Sayı 3, Mayıs 2003.
- [57] Engellilik Üzerine Dünya Raporu. (2011). Dünya Sağlık Örgütü ve Dünya Bankası. Cenevre. Erişim tarihi: 2 Kasım 2022. URL:
https://www.who.int/disabilities/world_report/2011/report.pdf
- [58] E. Atıcı, "Kültürün Kent ve Mekana Etkilerinin, Doktora Tezleri Üzerinden İncelenmesi," *Mimarlık ve Yaşam Dergisi*, cilt 6, sayı 1, 2021.
- [59] B. Groys, *Yeni Üzerine, Geçmişle Gelecek Arasında Kültürel Ekonomi*. Koç Üniversitesi Yayınları, 2020.
- [60] B. R. Connell et al., "The Principles Of Universal Design: Version 2.0", *Raleigh, NC: The Center for Universal Design*, 1997.
- [61] R. Duncan, *Universal Design – Clarification and Development A Report for the Ministry of the Environment, Government of Norway*. North Carolina State University, USA, 2007.
- [62] J. Mueller, R. L. Mace, ve G. C. Vanderheiden, *The Universal Design File: Designing for People of All Ages and Abilities. Revised Edition*. CRC Press, 1998.
- [63] C. Landry, *The Art of City Making*. 1st ed. London: Routledge, 2006.
- [64] M. Erlhoff and T. Marshall (Eds.), *Design Dictionary: Perspectives on Design Terminology*. Birkhäuser, 2008.
- [65] C. Day and R. Parnell, *Consensus Design: Socially Inclusive Process*. Architectural Press, 2003.
- [66] N. Hirsch and M. Miessen, Eds., *What is Critical Spatial Practice?* Sternberg Press, Berlin, 2012.
- [67] G. C. Douglas, "Do-it-yourself Urban Design: The Social Practice of Informal "Improvement" Through Unauthorized Alteration," *City & Community*, vol. 13, no. 1,

- 2014.
- [68] K. J. Nawratek, Ed., *Radical Inclusivity: Architecture and Urbanism*. dpr-Barcelona, 2015.
- [69] N. Dostoğlu, E. Şahin ve Y. Taneli, "Evrensel Tasarım: Tanımlar, Hedefler, İlkeler," *Mimarlık Dergisi*, Sayı: 347, Aralık 2021. Kullanılabilir: <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=361&RecID=2062>.
- [70] Albrechts, "Shifts in Strategic Spatial Planning? Some Evidence From Europe and Australia," *Environment and Planning A*, vol. 38, no. 6, 2006.
- [71] J. Piaget ve B. Inhelder, *The Child's Conception Of Space*. Routledge & Kegan Paul, 1956.
- [72] Karadeniz, A. Özyavuz, Y. Aydın Türk, G. Topaloğlu ve Z. Yılmaz Bayram, "A Spatial Functional Analysis in the Context of Behavioral Maps in Primary School Grounds: Case of Trabzon," *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, cilt 7, sayı 3, ss. 649-667, 2018.
- [73] H. Erez, "Kültür-Mekan Etkileşimine Bağlı Şehirsel Doku Farklılaşmaları: Kumkapı-Süleymaniye Örneği," Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, İstanbul, Türkiye, 2003.
- [74] A. Aksoy, *Yeni İstanbul Çalışmaları* (Candan, A., Özbay, C., (Ed.) içinde 'İstanbul'un Neoliberalizm'le İmtihanı. Metis Yayınları, 2014.
- [75] H. Turgut, G. Özorhon, E. Karahan, D. Mutman, Ü. C. Bayazitoğlu, *İstanbul ve Konut Kültürü: Değişim. Dönüşüm. Devamlılık*. Özyeğin Üniversitesi Yayınları, 2018.
- [76] D. Kuban, *Kent ve Mimarlık Üzerine İstanbul Yazıları*. YEM, 2010.
- [77] E. Ölçer Özünel, *Eşiktekiler, Gecekondu Folklorunda İnsan-Zaman-Mekan*. Grafiker Yayınları, 2015.
- [78] Kolektif yazarlar; "Mimarlık Kolektifleri: Alternatif Mimarlık Pratiklerinin Peşinde", *Arredamento Mimarlık Tasarım Kültürü Dergisi*, Sayı: 355, Kasım, Aralık, 2022.

- [79] M. Akdag ve M. Şahin, "The Evolution Of Inclusive Design Approaches In Urban Space In The Local Context," Paper presented at the International Conference on Sustainable Cities and Urban Landscapes (ICSULA 2023), 2023.
- [80] B. Malbert, "Urban Planning Participation: Linking Practice and Theory," Doktora Tezi, Department of Urban Design and Planning School of Architecture, Chalmers University of Technology Gothenburg, Sweden, 1998.
- [81] C. Alexander, *The Timeless Way of Building*. Oxford University Press, New York, 1979.
- [82] F. Koca, "Türkiye’de Geleneksel Yerleşim Örüntülerinin Özgün Karakter ve Kültürel Mirasını Koruma Anlayışına Ontolojik Bir Yaklaşım," *Planlama Dergisi*, 25(1): 32-43, Mart 2015, Kullanılabilir: DOI: 10.5505/planlama.2015.76486.
- [83] W. R. Whitehand, "British Urban Morphology: The Conzenian Tradition," *Urban Morphology*, cilt 5, ss. 3-10, 2001.
- [84] İBB Açık Kaynak Raporları, Stratejik Plan. Erişim tarihi: 3 Ağustos 2022. URL: https://uploads.ibb.istanbul/uploads/ibb_stratejik_plan_2020_2024_17fb807616.pdf.
- [85] İBB Vizyon 2050. Erişim tarihi: 3 Ağustos 2022. URL: <https://vizyon2050.istanbul/vizyon2050-1-2201-Vizyon2050Strateji%20Belgesi>.
- [86] İBB Açık ve Yeşil Alan Yaklaşımı Raporu. Erişim tarihi: 14 Ekim 2023. URL: https://yaysis.istanbul/storage/files/raporlar/5_STRATEJ%C4%B0%20RAPORU.pdf
- [87] İstanbul Sürdürülebilir Kentsel Hareketlilik Planı. Erişim tarihi: 14 Ekim 2023. URL: <https://surdurulebilirulasim.istanbul/>
- [88] İBB Oyun Master Planı. Erişim tarihi: 14 Ekim 2023. URL: https://yesil.istanbul/haber_istanbul-oyun-master-plani.
- [89] İstanbul Çocuklara Soruyor Proje Raporu. Erişim tarihi: 14 Ekim 2023. URL: <https://istanbulcocuklarasoruyor.org/>.
- [90] G. Cullen, *Townscape*. Architectural Press, 1961.
- [91] M. Akdag, *Sınırların Artikülasyonu ve Kenti Yapma Sanatı*, içinde: H. Turgut (Ed.), "Kent+ İstanbul: Yeni Anlamlar, Yeni Durumlar, Yeni Mekanlar," ss. 133-150, İstanbul:

Focus Basım, 2023.

- [92] T. Ünlü, "Mekanın Biçimlendirilmesi ve Kentsel Morfoloji," içinde Türkiye Kentsel Morfoloji Ağı, II. Kentsel Morfoloji Sempozyumu, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul, 2018, s. 59-70.
- [93] M. Lydon ve A. Garcia, "Tactical Urbanism: Short-Term Action For Long-Term Change," <https://doi.org/10.5822/978-1-61091-567-0>, 2015.
- [94] L. Pfeifer, *The Planner's Guide To Tactical Urbanism*. Montreal, Canada Page, 2013.
- [95] B. Gürdoğan, S. Gürdoğan, G. T. T. Thomsen, ve G. Evrenos (Eds.), *Zümrütevler Meydanı Dönüşüm Provası*. Open Urban Practice, 2020.
- [96] K. Akman, "Kent Meydanlarının Önemi ve Değişen İşlevi," *Akademik Düşünce Dergisi*, sayı 1, ss. 310, 2020.
- [97] P. Oliver, *Built to Meet Needs: Cultural Issues in Vernacular Architecture*. Architectural Press, Elsevier, 2006.
- [98] Zümrütevler Meydan Projesi. (2020). Erişim Tarihi: 12 Kasım 2023 URL: <https://www.maltepe.bel.tr/guncel/projeler/tamamlanan-projeler/zumrutevler-meydan-projesi>.
- [99] "Semte Yeni Bir Soluk: Zümrütevler Meydanı," Arkitekt, Erişim tarihi: 12 Kasım 2023, URL: <https://www.gzt.com/arkitekt/semte-yeni-bir-soluk-zumrutevler-meydani-3647679>.
- [100] D. Kuban, *İstanbul 1600 Yıllık Bir Müzedir*. YEM Yayın, Mayıs 2022.
- [101] Auric, *Génie Civil Ottoman*. Imp. A. Trullet et Cie, 1914, s. 4:3. Mevcut: <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/1388>.
- [102] Alman Mavileri, 1913-1914 I. Dünya Savaşı Öncesi İstanbul Haritaları, Hazırlayan: İ. Dağdelen, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphaneler ve Müzeler Müdürlüğü, 2007, Erişim tarihi: 10 Aralık 2023. URL: https://ataturkkitapligi.ibb.gov.tr/Content/publications/54/alman_mavileri_3_1913_1914_1_dunya_savasi_onesi_istanbul_haritalari.pdf.
- [103] S. Göncüoğlu & F. Güldal, *İstanbul'un Kitabı Fatih*. Cilt 1: Fatih, Fatih Belediye

Başkanlığı 2013.

- [104] Yeni Sabah Gazetesi, F. Ünalşen, “Hoşgeldin Tramvay!”, 9 Haziran 1992, s.5.
- [105] Fatih Haber, “Laleli Ordu Caddesi Artık Yayaların”, 2017, Erişim Tarihi: 23 Eylül 2023, URL: <https://www.fatihhaber.com/laleli-ordu-caddesi-artik-yayalarin/2494/>.
- [106] Ç. Ç. Öztaş, M. Akı, Embarq Türkiye, Sürdürülebilir Ulaşım Derneği, "Yayalaştırma Projelerinin Kazanımları: Tarihi Yarımada Yayalaştırma Projesi'nin Fiziksel Kazanımları," *e-belediye Dergisi: Eylül-Ekim 2015*. Erişim Tarihi: 15 Ağustos 2023, URL: <https://www.ebelediye.info/makale/yayalastirma-projelerinin-kazanimlari-tarihi-yarimada-yayalastirma-projesi-nin-fiziksel-kazanimlari>.
- [107] İstanbul Tarihi Yarımada Yayalaştırma Projesi, Mevcut Durum Analizi, Erişim Tarihi: 15 Ağustos 2023, URL: <https://wrisehirler.org/research/publication/istanbul-tarihi-yar%C4%B1mada-yayala%C5%9Ft%C4%B1rma-projesi-mevcut-durum-analizi>.
- [108] UKOME Kararları. (2020) Erişim tarihi: 10 Aralık 2023. URL: <https://application2.ibb.gov.tr/tulasim/ukomekarararama.aspx>.
- [109] Studio BEMS Ordu Caddesi projesi görselleri. (2023). Erişim tarihi: 10 Aralık 2023. URL: <https://studiobems.com/portfolio/ordu-caddesi-kentsel-tasarim-projesi/>.
- [110] Sürdürülebilir Kentsel Hareketlilik Raporu, SUMP İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2022. Erişim tarihi: 8 Kasım 2023, URL: <https://surdurulebilirulasim.istanbul/>.
- [111] H. Lefebvre, *The Production of Space*. Blackwell, 1991.
- [112] D. Massey, “Power-geometry and a progressive sense of place.” *Mapping the Futures*. 1994.
- [113] K. Dovey, *Becoming Places: Urbanism/Architecture/Identity/Power*. London; New York: Routledge, 2010.
- [114] D. Mutman ve H. Turgut, "Colliding Urban Transformation Process: The Case of Historical Peninsula, Istanbul," *Archnet-IJAR*, cilt 12, sayı 1, ss. 164-181, 2018.
- [115] Mimarizm, "Laleli keşif ve kentsel infografik atölyesi ürünleri," Erişim tarihi: 15 Haziran

- 2023, URL: https://www.mimarizm.com/haberler/gundem/laleli-kesif-ve-kentsel-infografik-atolyesi-urunleri_133481.
- [116] Laleli Keşif ve Kentsel İnfografik Atölyesi, Erişim tarihi: 10 Ağustos 2023, URL: <http://www.tasarimyarismalari.com/laleli-kesif-ve-kentsel-infografik-atolyesi-19-subat-6-mart-2022/>.
- [117] Ekinci, "Planlamada Omurga Kavramı ve Kentin Omurgasına Erişim: Tarihi Yarımada Örneği," Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2019.
- [118] Manifold Press, "Ordu Caddesi: Tarihten bu yana İstanbul'un giriş kapısı ve omurgası niteliğinde," Erişim tarihi: 15 Haziran 2023, URL: <https://manifold.press/ordu-caddesi-tarihten-bu-yana-istanbul-un-giris-kapisi-ve-omurgasi-niteliginde>.
- [119] YGG Danışmanlık, Şehrine Ses Ver, Superpool, "Laleli Yavaşla ve Keşfet Raporu", İBB, Temmuz 2022, yayınlanmamış.
- [120] 2022 Sağlıklı Şehirler En İyi Uygulama Yarışmasının Sonuçları Açıklandı. Erişim Tarihi: 10 Ağustos 2023, http://www.yapi.com.tr/yarismalar/2022-saglikli-sehirler-en-iyi-uygulama-yarismasinin-sonuclari-aciklandi_192273.html.
- [121] Şehrine Ses Ver web sayfası, Erişim Tarihi: 10 Ağustos 2023, URL: <http://www.sehrinesesver.com/>.
- [122] Superpool web sayfası, Erişim Tarihi: 17 Eylül 2023, URL: <https://www.superpool.org/>.
- [123] Düşlerinle Gel Beşiktaş Etkileşimli Panosu Veri Analizi Sonuçları, Erişim Tarihi: 10 Ağustos 2023, URL: <http://www.sehrinesesver.com/duslerinle-gel-besiktas-etkilesimli-panosu-veri-analizi-sonuclari/>.
- [124] A. Taşpınar, M. Akdag, "Aidiyeti Güçlendirmek için Katılım", XXI Dergisi, Erişim Tarihi: 10 Ağustos 2023, URL: <https://xxi.com.tr/i/aidiyeti-guclendirmek-icin-katilim>.
- [125] European Commission, "Sustainable Urban Mobility: European Policy, Practice and Solutions," Brussels: European Union, 2010. doi: 10.2832/51274.
- [126] R. Sennett, *Kamusal İnsanın Çöküşü*. Ayrıntı Yayınları, 2023.
- [127] J. Dewey, *How we think: A restatement of the relation of reflective thinking to the*

educative process. D.C. Heath and Company, New York, 1933.

- [128] D. A. Schön, *The reflective practitioner: How professionals think in action*. Basic Books, New York, 1983.

ÖZGEÇMİŞ

İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nden 2010 yılında mezun oldum. Mezuniyet sonrasında kapsayıcı tasarım, kentsel katılım ve veri odaklı kentsel strateji çalışmalarına olan ilgim, disiplinler arası alanlara duyduğum merak ile şekillendi. Çeşitli ofislerdeki çalışma alanlarımdan bazıları arasında, etkileşimli süreçlerle sağlıklı kentsel çevreler kurma, kültürel peyzajları şekillendirme, eğitim ve iyileştirme yapılarına katkıda bulunma ve çocuklarla ilgili projeler yer alıyor.

Güncel olarak İstanbul Büyükşehir Belediyesi Oyun ve Rekreasyon Şefliğinde Taktiksel Şehircilik Koordinatörlüğü görevini sürdürmekteyim. Kentsel çevrelerde olumlu etkiler yaratmak amacıyla global ve yerel ekiplerle, etkileşimli süreçlerle çalışıyor, kültürel peyzajları şekillendiriyor ve çeşitli eğitim ve iyileştirme projelerine katkıda bulunuyorum.

Sosyal tasarım girişimlerindeki liderliklerim ve katılımlarımla kariyerimi güçlendirmekte ve kentsel çevrelerdeki olumlu değişikliklere katkı sağlamaya odaklanmaktayım. 2013 yılından itibaren öncülüğünü sürdürdüğüm "Şehrine Ses Ver SSV " sosyal tasarım girişimi, kentsel sorunlara ortaklaşa, şeffaf ve katılımcı çözümler üretme amacını taşıyor. Bu girişim ile 2014 yılında Bilgi Genç Sosyal Girişimciler Ödülü'nü kazandım ve 2016-2017 yıllarında Sabancı Vakfı'nın düzenlediği 'Fark Yaratanlar' ekipleri arasında seçildik. Ayrıca, Avrupa Yaratıcı Platformlar ağına kabul edildik. 2017 yılında, TedxReset organizasyonunda 'Tanı, Keşfet, Düşle, Tasarla' başlıklı bir konuşma yaptım. Tasarım, sanat, uygulama, yönetim ve akademi kesişimini çok heyecanlı buluyorum.